

శ్రీ

TEL. 1840

ప్రబోధ చంద్రోదయము.

రె. 53755
2001

ఇది

చెన్నపురిరాజధానియందలి దొరతనపువారి కాలేజీలో

తెనుగు పండితుడుగానుండిన

KANDUKURI-VEERESALINGAM

కందుకూరి - వీరేశలింగము చేత

రదియింపబడిది.

త గు కు.

డి. వి. ర - నా గా వ గా రి

ఉ పా ధా త ము.

— 20 —

ఈనాటక మేకాలమునందు రచియింపబడినదో నిశ్చయముగాఁ జెలిసికొనుట
 ధారము లేవియుఁ గానరావు. గ్రంథకర్తయైన కృష్ణమిత్రుఁడు పస్తాంకమునందుఁ
 చూచిల భట్టుయొక్క పేరు నుదహరించుటచే నిది యాతని కాలమునకుఁ దరువాతి
 గుట నిశ్చయము. సమాంతరభట్టు కీర్తిస్త్రుశక మేడన శతాబ్దముభ్యమునందుండి, పూర్వ
 మాంసావాత్తికము మొదలయిన గ్రంథములను రచియించి, జాధనాతమును భంజిం
 టుకయి మహాప్రభుత్వము చేసి ప్రసిద్ధి కెక్కినవాఁడు. ఈనాటకముయొక్కయుద్దేశ
 ద్వైతచతురమును స్థాపించుటయే యమునను, ఇదిచెందును దమ్మత స్థాపకుఁడయిన
 శంకరాచార్యులవాని పేరుదాహరింపబడి యుండులేదు. శంకరాచార్యులవారు హూణ
 యము లోకావ సంవత్సరమునందుఁబుట్టి తొమ్మిదవశతాబ్దారంభమునఁబ్రబలియున్నా
 రి యిప్పు డిందుమందుగా నిశ్చయింపబడినది. కాబట్టి యీనాటకము కీర్తిస్త్రుశక
 మేడన శతాబ్దమునకుఁ గల్గియున్నవక శతాబ్దమునకును మధ్యను జేయబడినదని చెప్ప
 వచ్చును. మఱియును శంకరాచార్యుని కాలమునందు మంజనమిత్రుఁడు మొదలైన
 శ్రీజాతి బ్రాహ్మణు లనేయును మహావిద్వాంసులగుటయు, గ్రంథకర్తమిత్రజాతినాఁ
 గుటయుఁగూడ కాన్పిర్చుచుండును గొంత తోడుపడుచున్నది. అంతేకాక యీ
 నాటకమును కీర్తివర్మయను రాజాసక్తుభిమునఁ బ్రయోగించినట్లు ప్రస్తావన వలనఁ
 బయవచ్చుచున్నది. కీర్తివర్మయను చాళుక్యరాజాజాకఁడు ముఖ్యముగాఁ జ సంవ
 త్సరము మొదలుకొని 242వ సంవత్సరము వరకును క
 న్నాఁడు. నాటకప్రస్తావనయందు
 క, ఈప్రబంధచంద్రోదయనా
 తములమధ్యను రచియింప
 బడేతఁ గవి వంగదేశ
 మాదేశమునందు

ప్రబోధచందోదయము.

ప్రథమాంకము.

మ. రవిరస్మిన్ దినమగ్యమంఘ జలపూరంబులో బసన్ దృష్టికా
భేది సజ్జానముజేత భోలిజగంబులో దేనదోదుం దగన్,
బువువండన్ ఫణియన్న భ్రాంతివలె బోవున్ దేన బ్రాజ్ఞాళి క
య్యవి, యానిర్మలబోధముం దలఁతు సాంద్రానందమున్ మనన్మదిన్
ఉ. నిండుమనంబుకాంతి గన నేర్చినయప్పుడు బ్రహ్మరంద్రము
కుండి సుమమ్మరుద్రపునోన్దకమై సుఖసాంద్రమౌను
ద్దంకలలాటోలేత్రమిషఁ దాఁ బ్రకటికృతమైనయట్లు బి
హ్మండమునిండు నీశ్వరు చిదాత్మక తేజము మిమ్ముబ్రోచుతన్

(నాంద్యంతమున.)

నూతధారుడు—అతివిస్తారమేల? చాలును, సకలసామంతచక్రచూడామణి
నిమంజరీనీరాజితచరణరాజీవుండను, బలవదహితనిఃహపక్షుస్తటకవాటపాటన ప్ర
కనకసింహుఁడవుండను, బ్రహ్మలతరసరపతికులప్రళయమహర్ణవమగ్నమేదిసీసముద్ధ
మహావరాహుండును, నిఖిలదిగ్విలాసినికర్ణపూర్వకీర్తిలతాపల్లవుండను, సమస్తా
త్మచేరమకర్ణతాలాస్ఫులనబహుళతరపవనకుంపాతనర్తితప్రతాపానలుండును, నగు
గాలుండు—“మాకు సహజగుహ్యగులైన శ్రీకీర్తివర్మమహారాజులవారిదిగ్విజయవ్యా
ఘముచేత బ్రహ్మానందరసానుభవమున కెడములేక మేము వివిధవిషయములం దగిలి
కాముగా దినములు గడపిసారము. అయినను మేమిప్పుడు కృతకృత్యులమైనారము.

గీ. క్షయమునొందిరి త్నావిభుశత్రునృపులు ;
మహి సురక్షితయయ్యెన్ సన్మంత్రిగరిమ;
రాజమకుటార్చితాచ్చసామ్రాజ్యలక్ష్మి
యభిమేఖలయగుక్షీతి నతనిఁజేరె.

దుచేత మేము కాంతరసప్రధానమయిన ప్రియోగాభినయముచేత మనస్సును విసోద
నగోరుచున్నాము. కాబట్టి యంతకుఁబూర్వమే పూజ్యులయిన కృష్ణమిత్రులవారు

కీర్తికచక్రమహారాజులవారి సన్నిధానమందుఁ బ్రయోగింపవలెను. రాజాగారికిని సభా
వారినోఁగలిసిదానిని జూడవలెనని వేషకగలను."—అని నాతో సెవిచ్చెను.
అవుఁగాఁ! నేనింటికిఁబోయి నాగృహిణిని బిలుచుకొనివచ్చి సంగీతకర్మమున కుపక్ర
మించెదను. (అని కొంచెముతిరిగి తెరవఁజూచి) ఓసీ! ఇటురమ్మ.

నటి—(ప్రవేశించి) ఇదిగో వచ్చిందా ను. నే నేనియోగము ననుష్ఠింపవలెనో
దేశరవాసునివియ్యవలెను.

నూత్ర—ఓసీ! నీను దెలిసియేయున్నది!

మ. కలఁడుదర్శిపుభూపభూరిప్యతనాకాంతారమూర్ఖస్త్వతా
పలసత్సాకకీర్తికాకృమితవిశ్వవాగ్మితుఁ గాశాంతసి
శ్చైవిశాగ్రింతయమందు ఖగ్గలతికాసంభిన్నకంతారిరా
మృగభూస్థాపిత కీర్తికచక్రమ తగన్ గోపాలుఁ డుర్విస్థలిన్

మఱి నడచు,

మ. కణరంగస్థు లిప్పడున్ మనుజభుగ్రామాకరాస్ఫలనో
ల్యణవల్గిన్నైకపాలతాళరవముల్వ్యాసేప, ఝంఝూసమీ
రణసంక్షోభితమంభిసంభిక్షహరప్రవ్యక్త నాదంబూన్
బ్రుణుతింసుం దదపూర్వకీర్తుల, నటింపంగాఁ బిశాచాంగార

అతఁడెప్పుడు శాంతపదస్థితుఁడయి యాత్మవిరోధాధికముగాఁ బ్రబోధచంద్రోదయ
నాటకమాడవలెనని యాజ్ఞాపించి యున్నాఁడు. నటుల నిప్పుడు వేషముఁబధరించి
వచ్చినట్లు నియమింపవలెను.

నటి—(విస్మయముతో) ఆశ్చర్యత్రా! ఆశ్చర్యము! ఆశ్చర్యము! ఇట్లునిజభుజ
బలవిక్రమైకనిర్భర్తృతనకలరాజమండలంఁడైనయతండాకగ్ధాకృష్ణకఠినకోదండదండ
బహుశక్తిర్జచ్చరనికరజర్జరీకృత తురంగతరంగసంధోహంబునునిరంతరనిపతీత్త్యుక్తిప్ర
శస్త్రసహస్రసర్వస్తోతుంగమాతంగమహామహీధరసహస్రంబును భ్రమద్భుజదండచండ
మండరాభిఘాతమూర్ధస్థకలపదాతినలినసంఘాతంబును నగుకర్ణపైన్యసాగరింబునుమధు
మధునంతుఁ డీరపారావారంబునుబోలె నిర్మథించి సమరవిజయలక్ష్మిం జేకొని వీర
చరిత్రుండైయుప్పుపిటుచుటిసకలమునిజన శ్లాఘనీయమైన యువశను మెల్లుపాంచెను?

నూత్ర—ఓసీ! బ్రహ్మకోటి యెప్పుడును స్వభావముచేత సౌమ్యమయినదే.
అయినను, తిమిదోకారణముచేత వికారమును బొందినను మరల స్వభావమునందే
నిలచును. ఆవికారముగానే సకలభూపాలమలప్రళయకాలాగ్ని కుద్రుండైన చేదిపతి
చేత మన్నూలింపఁబడిన చంద్రాన్వయపాథివపృథివీరాజ్యమును స్థిరీకరింపటకయి
యొనుక కీసమంథము కలిగినది. చూడుము

శ్రీసళయకాల సముద్యాతవాయునశేతః
 బర్వతంబుల లంఘించు వారిరాశి
 నిశ్చలంబయి స్వచ్ఛమై నిలువలేదె
 యిపుడు మేరమీరక స్వభావేద్ధగరిచు?

అంతేకాక శ్రీమన్నారాయణాంశసంభూతులయిన యిటువంటి పౌరుషభూషణులగు
 పురుషులు భూతహితముకొరకు భూమియందవతరించి విహితకృత్యములను నిర్వహించి
 మరలకాంతినిఁ బొందుదురు. ఇప్పుడు పరశురాముని కథవినుము. —

మహాస్రగ్ధర.

ఎవఁడీ ధాత్రీస్థలిన్ మున్ నృపులఁగెడపి మయ్యేడమాటుల్ ద్వివన్మాం
 సవసామస్తిష్క పంకాచ్ఛరుధిరసదలక్ స్నానమాంజేసె; జీవో
 యి నధించె నిర్దయందై యెఁగఁడు వనితలన్ నృద్ధులన్ బాఁజన్ మా
 'సవపాలాంచ ద్భుజాఘ్రితనచణగుణనందత్కుఠాకోగ్రధారిన్.

గీ. అట్టి జామదగ్న్యుఁడు స్వవీర్యున భూమి
 భారమునుడించి, నృపకులాన్వయముఁ ద్రుంచి,
 కోపపావకు నాపయిరూపడంచి!

తపముబలిమిన్ని బరమశాంతతపహించె.

అలాగుననే యితఁడును గతకవ్యమును నెఱపి యిప్పుడు పరమోపశమస్థుఁడయి
 యున్నవాఁడు.

గీ. పుడమిపైని వివేకండు మోహజయముఁ
 బడయునట్లుగఁ గర్ణవి వధిజయించి
 యాప్రబోధునకుంబలె నధ్యదయము
 నితఁడు క్రికీర్తివర్మభూపతికి మొనఁగె.

[తెరలో]

ఓరీ! పాపీ! నటాధమా! ఎవ్వి? నాడేటామలోఁ బ్రాణములుండఁగావే మాస్వామి
 యయిన మహామోహనకు వివేకునివలనఁ బరాజయము మదాహరించుచున్నావు!

నూత్ర—(తొట్టుపాటుతోఁజూచి) ఓసీ! చూడు,

చ. మదనుఁడుకచ్చెనిచ్చటికి మంజులపీనకుచదవ్యయఁబు పే
 రెద ఘటియిందుమౌ రతిరహిన్ బులకాంచితబాహువల్లులన్
 గద్దిసి కవుంగిటంబొదువఁగా, మదఘూర్ణితనేత్రపద్ముడై
 యదె నయనాభిరామగుభగాక్పతి. లోకము మోహపెట్టుచున్

అతఁడు నామఁటతలనఁబుట్టిన క్రోధము మాత్రం భవించివచ్చినట్లుకనఁబడఁచున్నాఁడు. ఇక్కడనుండి మనమతనిని విడిచి పాటిపోవుటయే శ్రేయము.

(ఇద్దఱును నిద్రఁగ్రామింతుచున్నారు.)

ఇది ప్రస్తావన.

— ౫౦౩ —

[వెనుకఁ జెప్పినరీతిని గాముఁడును, రతీదేవియుఁ బ్రవేశించుచున్నారు.]

కాము—(కోపముతో) ఓరీ! పాపీ! నటాధమా! ఏమీ! నాబొంబిలోఁ బ్రాణములుండఁగా నే మాస్వామియైన మహామోహులకు వివేకునివలనఁ బరాజయము నుదాహరింతుచున్నావు! ఔం! భరతాధమా!

గీ. పృథివి నిందినరాక్షసుల దృష్టివిశిఖ
సంతతులు పర్వకుండెడు సంతసము
మహితవిద్వాంసులకునైన మనసులందు
శాస్త్రజన్యవివేకంబు సంభవిల్లు.

ఉ. సుందరమందిరంబులును, సోమగళుం జవరాంకు, పట్టదా
మందరవోల్లసల్లతలు, మల్లెతావుల నొప్పుగాడ్పులున్,
జందురుఁడున్నరేలు, నెటనాకు నమోఘబలంబులెట గె
ల్పొందఁగ, నవ్వవేకుఁ డెటులుండు? ప్రబోధుఁడు వెట్లు పుట్టెడున్?
రతి—ఓప్రాణేశ్వరా! మహామోహ మహారాజుగారి శత్రువయిన వివేకుఁడు
సామాన్యుఁడుకాఁడని తలఁచుచున్నాను.

కాము—ఓప్రియులారా! స్త్రీస్వభావముచేత వచ్చిన పిరికితనముబయలు
బడునట్లుగా, నీవావివేకున కేలభయపడెదవు? చూడు.

క. శరములు విల్లును నా కో
సరసిజముఖి! పూలెయ్యెన, క్షణమేన్ ససురా
మరమగు సర్వజగంబును
దెరలక నాయాజ్ఞామిటి భృతినిల్చెడునే?

చ. సురపతిజారతం గలసెసుమ్మి యహల్యను, బ్రహ్మదేవుఁడున్
కరతనయన్ వరిగచె, గురుపత్నినిగూడి రమించెఁ జంక్రుఁడున్;
బహుఁడికఁ గానిమాగఁమును బట్టనివాఁడెవఁడన్మదాజ్ఞచే?
నరయ మతేవి మచ్చరములట్లు భ్రమింపఁగఁజేయు లోకమున్?

రతి—ఓ ప్రాణేశ్వరా! అదియంతయు సత్యమేకాని, శత్రుఁడు సహాయనఁ

న్నోడు గనుక శంకింపవలసియున్నది. యనునియమ ప్రముఖులయిన యాతని మృత్యులు మహాబలవంతులని వినుచున్నాను

కాము—ఓపియురాలా! నీవొక్కదలనంతుఁడయిన యావివేక మహారాజు యొక్కయమాది మంత్రులనే తలఁపున నిలుపుచున్నావుకాని మమ్ము విచారింపకున్నావు. మేము పూనికతోఁ దారనించినంతమాత్రముచేతనే వారందఱును నిమిషములోఁ జెల్లాచెదరగుదుగుసుమా!

గీ. ఇచటి కోర్నియెదుర నహింసయెంత?

ప్రహృదర్యాదౌలెంత నాపజ్జఁ జూడ?

వినుము సత్యండు నస్తేయుఁడు నపరిగ్ర

హుండు నెంతవా రాలాభునొద్దఁ జెపుమ.

యను, నియను, అసన, ప్రాణాయామ, ప్రత్యాహార, ధ్యాన, ధారణ, సమాధులు నిర్వికారచిత్తులకడనేకాని యుండరుగాన వారిని సులభముగానే నశింపఁ జేయవచ్చును. అంతేకాక వారిపాలిటి మృత్యుదేవతలైన స్త్రీలును నాకధీను రాక్షసులు మెలఁగుచున్నారు.

ఉ. వారివిలోకనంబులును వారిసుభౌషణముల్ విలాసమున్

వారల కాగిలింతలును వారలహాసముఁ గ్రీడలేల? య

వ్వారలనామసంస్కరణభాగ్యమె చాలు హృదంతరంబులం

వారయ నిర్వికారులకునైన వికారము పుట్టఁజేయఁగన్

చేసింది వీరు మనప్రభువువారి యాత్మలయిన మద, మాన్సర్య, దంభాదులకు లోబడినవారయి మనరాజుగారి మంత్రయైత్తయధర్మమునే యాశ్రయింతురు.

రతి—ఓహృదయేశ్వరా! మీమను శమ దమ వివేక ప్రభృతులకును జన్మస్థలముక్కటియేయని విన్నదానను.

కాము—ఓహో! ప్రియురాలా! ఒక్కజన్మస్థలమే యేకమని చెప్పనేల? మామ జనమఁడును నొక్కఁడేసుమా! ఎట్లన—

ఉ. ఈశ్వరసంగమంబునకు నెంతయుఁ దొల్తును మాయయందు నీ

విశ్వములో మనస్సనెడు విశ్రుతుఁడౌనుతుఁ డుద్భవితై; నా

యాశ్వరనూతియే మొవట నెల్లజగములుఁ జేసి మీదటన్

కాశ్వతకతకాయయ్యెను బొసంగఁ గులంబులుమావి రెంటికిన్

తనికిఁ బ్రవృత్తియు, నివృత్తియు, నని యిద్దఱు ధర్మపత్నులుగలరు. వారిలోఁ

నివృత్తి వలన మహామోహుఁడు మూలపురుషుఁడుగాఁగల మావంశముపుట్టినది. నివృత్తి

న వీవేషుఁడు మూలపురుషుఁడుగాఁగల యారెండవవంశము.

రతి—ఓహో! నాయకా! అట్లయిన సహోదరులయ్యను మీలోమీకిటువంటి పరస్పరవిరోధ మున్నాను?

కాము—ను, ఇంక నే కాళిదాసుసంభవత్వముననే యెందు న్యహాశేరములే

పెంచినవర్ధిలు నన్నదమ్ములకు; బృద్ధిన్వింతయేయిగతులే?

కలుగన్ లేద జనక్షయంబయిన సంగ్రామంబు ముగిసినహీ

స్థలిలో; బాండవకారవోత్తములకున్ ధాత్రీనిమిత్తంబునన్?

ఈజగత్తు సర్వమును మాప్రితాజితము. జననము మాయంబు; బతునుగుటచేత జగత్తు తము మే మాక్రమించుకొనఁగా, నిలువలేక యదాయదౌవైన తనవారితో వివేకుడందందు; దిరుగుచు నెక్కడనో యడఁగియున్నాఁడు. ఇప్పుడా పాపాత్ములందు చేతఁ దండ్రినిమమ్మునుగూడ నిర్మూలముచేయుట కుద్యోగించుకొనియున్నారు.

రతి—పాపముకాంతించునుగాక! పాపముకాంతిం పనుగాక! ఓప్రాణేశ్వరా! విద్యోషమాత్రముచేతనే వారిప్పు డీపావవ్యవసాయమునకుఁ బూనిసారా? లేకయప్పుడు వారాలోచించినయుపాయ మేదియయినఁగలదా?

కాము—దీనికిఁ గొంచెము గూఢకారణమున్నది.

రతి—ఓప్రాణేశ్వరా! అది నాకేలచెప్పు?

కాము—నీవు స్త్రీస్వభావముచేతఁ దిట్టికిదానవని నీకాపాపాత్ముల వారుణ ప్రయత్నమును లెప్పఁజాలకున్నాను.

రతి—ప్రాణనాథా అదియెటువంటిది?

కాము—ఓప్రియురాలా! భయపడఁబోకు. వారివి కేవల హతాశులయినవారి కోరికలేసుమా! ఇప్పుడు కాలికాశక్తితో సమానురాలయిన విద్య యనురాక్షసి యొక్కతె మనవంశమునందుఁ బుట్టినని లోకప్రవాదమొకటి పుట్టినది.

రతి—(భయముతో) ఏమిగతి? మనకులమునందురాక్షసి యెట్లుపుట్టునాయని నాహృదయము కంపమెత్తుచున్నది.

కాము—ప్రియురాలా! జడియకు జడియకు. ఇది వట్టి కింవదంతియేనుమా!

రతి—తరువాత నారాక్షసి చేయఁగల పనియేమి?

కాము—ప్రియురాలా! బ్రహ్మదేవునిభార్య సరస్వతీయనియొక తె యున్నది కదా! ఆమె యీప్రకారము చెప్పినదట.

ప్రగ్ధర. నంగంబుల్ లేని యాయీశ్వరునివలన సంసర్గమున్ లేకయే నీ

లంగాంచెన్ భార్యమాయాలలన మనసనన్ క్లామ్యపుత్రున్ జగంబుల

పాంగారన్; వీరివంశంబుననె పాడమెడున్ బుత్రియున్విద్యనాఁగన్;

మింగుం దదిద్వితంజిన్ బిరుజననిని భాతృప్రజంబున్ గులంబున్.

రతి—(భయోక్తృత సంబుధో) ఓసాణవల్లభా! రక్షింపుము. రక్షింపుము.

(అని భతఃను శాగిలించుకొనుచున్నది.)

కాము—(స్వర్ణసుఖనుభవించితనగా)

చ. పులికలుకూడఁ, జాపులను బొచ్చుగఁ దారకలాడఁ బైపయిన్

తలుదకుచవ్వయంబు భయభావమునన్ వడఁకూడఁ, గంకణా

పతి చిలుపాబుపాడ, భుజపలుక నీరకళాక్షి కౌగిలన్

జెలుపుగఁజేర్చు సాంసలరఁ జేసి, నిను నివళాత్ముఁజేసెనున్

(గాధాలింగనము చేసికొని ప్రకాశముగా) ప్రియురాలా! బెదరకు బెదరకు. మేము కీనిందియున్నంతవఱకును విద్యయొక్కడఁబుట్టును?

రతి—ఆరాక్షసి పుట్టుట మాప్రతిఃత్తులకు సమ్యక్తమా యేమి?

కాము—అవును సమ్యక్తమే. ఆ విద్య పివేకున కుపనిషద్దేవియందుఁ బ్రబోధ కందుఁడను సోదరునితోడఁగూడఁ బుట్టఁబోవుచున్నది. శమదమాదులందఱునందుల ప మహాప్రయత్నముచేయించుచున్నారు.

రతి—ఓహృదయేశ్వరా! ఆత్మనినాశహేతు వయిన విద్యయొక్కయుత్పత్తి దుర్వివేకు లెట్లు సంతోషించుచున్నారు?

కాము—ఓ ప్రియురాలా! కులక్షయప్రవృత్తులయియున్న పాపకర్ములు శ్రత్య గ్రామము నెట్లుగణించుదు? మాదు.

చ. అరము స్వభావిదుష్టకుటిలాత్ములను భవ మెల్లయప్పడున్

గరము వినాశహేతువగుఁ గాతమకుం దముఁ గన్నవారికిన్?

ధరణిని ధూమసంచయము తా నలమ్యేనుపదంబు నొంది స

త్యరముగ నగ్నినార్చి తరువాతను దానును నాశమొందదే?

[తేరల.]

పాపీ! దురాత్మావధిరా! పాపకర్ములమని నుమ్మేయాక్షేపించుచున్నావు! డౌర్యా

గీ. “గర్వితుండైన, నుర్మార్గ గామియైన,

దా నొకింత కార్యాకార్యదక్షబిద్ధి

కానివాడైన, గురునేని కార్యమెంచి

వసుధలోపలద్యజియింపవలయుఁజుమ్మి.”

ప్రారాణికగాథను బురాణవేత్త లుదాహరించియున్నారు. అదిగాక యీ మా

నందే యహంకారునితోడే తన తండ్రియైన జగత్పితనుబంధించియున్నాఁడు.

నిని మోహదుఃఖకూడ దృఢపాశబద్ధుని జేసియున్నారు.

కాము—ఓ ప్రియురాలా, అది మాకులక్షాదుఁడయిన విశ్వేశ్వరమున

మతిదేవితోఁగూడ నిక్కడకే వచ్చుచున్నాఁడు.

మ. వనితా! చూడుము చిక్కి మావధనుఁ డావంక నివేషిండు తె
ల్విని గన్పట్టెనుఁ గాంతి కోల్పడి, కడున్ స్వేచ్ఛానుసంఛారల
మనరాగాదులచేఁ గలంగినమతియైభృతుఁడను గూడి, కా
ఱ్ఱొను పెన్మంచునఁ గాంతివాసినశశాంకుంబోలి భీతాత్ముడై.

ఇక మనమిక్కడ నిలువఁగూడదు. (అని నిష్క్రమించుచున్నారు.)

ఇది విష్కంభము.

[అప్పుడు వివేకమహారాజును, మతిదేవియు, బ్రవేశించుచున్నారు.]

వివే—(ఆలోచించి) ఓప్రియురాలా! దుర్వినితుఁడయినయీ బ్రహ్మచారియొక్క
గర్వయుక్తమయిన మాటలు నీవు విన్నావుగదా? వీక్షిండు పాపాత్ములమని మనలనే
యాక్షేపించుచున్నాఁడు!

మతి—ప్రాణేశ్వరా! లోకులు తమదోషముల నేల యెఱుంగఁజాలరు

వివే—ప్రియురాలా! చూడు.

కా. ఆహా! పాశముల నిరంజనుని జ్ఞానానందు నయ్యాశ్వరున్
మోహంభోనిధిలోఁ జిరంబుగఁ గరంబు నుక్తించి బంధించి గా
ఢాహంకారపరుల్ గురాత్మకులు నాయాదుర్మదాధుల్ మహా
త్సాహాబొప్పఁగ నీకు దీక్షిత మెందంజేసి రత్యంతమున్.

అట్టివారు పుణ్యాత్ములట! ఆదురాత్ములచేతఁ బరాభవింపఁబడినయాశ్వరునివిముక్తుని
జేయుటకయి ప్రవర్తింపుచున్నమన మేమో పాప కారులమట!

మతి—ఓస్రాణేశ్వరా! పరమేశ్వరుఁడు సహజానందసుందరస్వభావుఁడనియు
నిత్యప్రకాశుఁడనియు సకలభువనప్రచారుఁడనియు వినుచుందుము. అట్టివాఁడే
యీదుర్వినితులచే బంధింపఁబడి మహామోహసాగరమునందుమునిగిపోయినాఁడు?

వివే—ఓప్రియురాలా!

నీ. సతతమహాన్నత ధృతిమంతుఁడయ్యను సదమలసంపూర్ణశాంతుఁడయ్యను
బ్రబలతరైశ్వర్యభాసమానుడయ్య మహితసంతతనీతిమంతుఁడయ్యను
నసమానమననిశ్చలీంతఃకరణుఁడయ్య సమయానుగుణ ధీవిశాలుఁడయ్యను
దరుణులనూయులఁ దగులొందిపురుషుండు త్యజింపఁజే తనధైర్యగరిమ!
నట్లే యామహాపురుషుండు నరయ నిపుడు

వఱలుమాయామహాదేవివలలఁ దగిలి

చిరతరానూన సంబంధ గరిమకతన

దన్నుదా నెఱుంగఁగఁ జాలకున్నవాఁడే.

మతి—ఓప్రాణేశ్వరా, అట్లు సంభవింపదు. సహస్రకరణుడైన నూర్వృక్షంధః కారశ్శేషచేతఁ గప్పఁబడుట సంభవించునేని, అప్పుడు దేదీప్యమానప్రకాశసాగరుడైన యాదేవుఁడును మాయచేత నడఁగియుండుట తటస్థింపవచ్చును.

వివే—ఓప్రియురాలా! ఆమెజాడ యిట్టిదని యూహించుట మనకు శక్యమౌతాదు. వారకాంతవలెనే యామాయాదేవి యసత్యములయిన భావములను గనఁబఱచుచుఁ దానాపరమపురుషుని వంచించుచున్నది. చూడు చూడు.

చ. స్ఫటికమథంగి స్వచ్ఛరుచి భాసిలుదేవు స్వయంప్రకాశుని

గటకట! యల్పరాలయి వికారవిధేయునిఁ జేసెమాయ; ప్రా

కటమగు దానిసంగతిని కాంతినొకింతయుఁ గోలుపోఁడతం

డటులయియున్, ~~చూడు~~చెడును నాతనికామె యుద్ధీరతం గడున్

మతి—దుర్విదగురాలయిన యామె యేకారణముచేత నుదారచరితుఁడయిన మామహామహుని వంచించుచున్నది?

వివే—ప్రయోజనమునుగానికారణమును గానివిచారించి మాయవలెఁజూచుండు లేదు. స్త్రీపిశాచముల కద్ది స్వభావమే. చూడు.

చ. నరులదయార్ద్ర కోమలమనంబులు లోఁగొని వామలాచసల్

సరగున వేఱుచేయుటకుఁ జాలరు తారు ధరాతలంబునన్?

పురుషులమోహపెట్టుదురు, బుద్ధిగలంఁగు, విషాదపెట్టుదున్

మరి వెరసింతు, రాసలఁ గర్థంతురు, చేయుదు రాత్మదాసులన్

తీయొక కారణముగూడ గలదు.

మతి—ప్రాణేశ్వరా! అదియేది?

వివే—దురాచారురాలయిన యామె “నేనిప్పుడు యావనముపోయి యేండ్లు నదాననయి యున్నాను. ఇతఁడును బురాణపురుషుఁడు; స్వభావముచేత నేవిషయ విముఖుఁడు. కాబట్టి నాతనయిననే పరమేశ్వరపదమునందునిలిపెదను.” అని లోచించినది. తల్లియభిప్రాయము నెఱిగి భేదమేమియులేక యామెనేపోలిన గును నవద్వారములు గలపురములను నిర్మించెను.

గీ. ఒక్కఁడయ్యును వహించి పెక్కురూపు

లలకరీరపురంబుల నతఁడు చొచ్చి,

స్ఫటికమణిబోలి యాత్మచేష్టలను భాను

నానివానికిఁ దగ నలవర్చుకొనియె.

మతి—(అలా వింది) ఓపాణేశ్వరా! తల్లియెటువంటిదోపుతున్నాను!
వాడే పుట్టునుగదా!

వివే—అప్పుడు మనస్సుయొక్క జ్యేష్ఠపుత్రుడను దనమున్ననమేడు
న యహంకారుడువచ్చి తన్నుఁ గొఁగిలించుకొనఁగాఁ బరమాత్ముడు—

చ. బ్రమసి, యవిద్యచే నునిదరం డి, యాశ్వరుఁ డామనస్సుచే

యు మహితకంఠునదగిలి, 'యదృశమందిలి; వీరు నాపితల్;

విమతులుఁ బ్రత్రమిత్రులును వీరె; కులంబు బలంబు విద్యద్ర

వ్యయనివె; భార్య యామెయని స్వప్నములీయవి వెక్కులాండెను!

మతి—ఓపాణేశ్వరా! ఈ ప్రకారముగా నతిద్వీగతరమయిన నిద్రచేత
ధను చెడియున్న పరమేశ్వరునియందుఁ బ్రతిభా సంభవ మెట్లు గలుగును?

వివే—(లజ్జతో నధోముఖుడయి యున్నాడు)

మతి—ప్రాణేశ్వరా! గురుతరలజ్జా భరముచేత నీరస్సునంచుకొని యూర
లేమి?

వివే—ప్రియురాలా! స్త్రీలహృదయములు తలుచుగా నీర్వ్యను
అందుచేత నేను సాపరాధుఁడ నగుదునుగదా యని శంకించుచున్నాను.

మతి—ప్రాణేశ్వరా! అన్యాయ గనిగిన స్త్రీయమాత్రమే తనకరుణ
ధర్మానకన్యాపారమునందుఁ దగిలియున్న భతకయొక్క మనోభిప్సితములకు
ములు చేయుదురు.

వివే—ఓ ప్రియురాలా!

కా. ఉగ్రోద్యద్విరహాతకయా నుపనిషన్యోషీన్మణీయోగ నా

య్యగ్రశ్లాఘ్యుల శాంతిముఖ్యుల సుసాహాయ్యాప్తి నాకల్పినన్,

జాగ్రత్తన్ తుణకాలమిపు విషయేచ్ఛల్మాని వలికంచినన్,

జాగ్రత్న వృష్ణ సుషుప్తి ధామవిరతిన్ గల్గిం బ్రబోధుండిలక.

మతి—ఓప్రాణవల్లభా! అహంకారాభిమానియయినను గులప్రభుశకు
మోక్షము కలిగెనుపక్షమున, అప్పుడు దేవరవారి కామెతోడి నిత్యానుబంధము
గునుగాక యనియే నాకోరిక.

వివే—అలాగున నయినపక్షమున, నామనోరథములచిరముగాఁ బ్రసాద
పీఠములు నయినట్లే. అట్లేకదా—

వీ. జగములకాదియు శాశ్వతుండుఁ బ్రభువు నై వెలుగొందు పహ

బహువిధంబులఁ దాముభాగింది, దేహనివేశంబులందుఁ బ్రవేశ

బిడ్డగారే! పరమ మృత్యుపదంబు పొసగిచునట్లుగఁ గలిగఁజేసి,
యడఁగుబ్రహ్మద్రోహులైన యవ్వారికి మరణఁజేసిండు మఱయు కాస్త్ర
విహితమైన పొగి నశ్చిత్ర విధిని నేను
మహితవిజ్ఞాన మహిమచే మహినొనర్చి,
మరిలస్థాపించువాడేబో ధీరముగాను
బూని బ్రహ్మకథావంబుఁ బుడవిమీద.

అట్లుగనుగాక! ప్రస్తుతకార్యనిర్ధికారకుఁ బ్రబోధోన్వేతి నిమిత్తము శమాదులను సమా
క్షార్థము.

(పద్మమును నిష్క్రమించుచున్నారు.)

ద్వితీయాంకము.

[అంశట దంభుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు?]

దంభు — “వత్సా! దంభా! అమాత్యసహితుఁడయి విజేతుఁడు ప్రబోధోదయ
ధాను గాఁగ మదమాదుల నా నూతీధానులకుఁ బంపియున్నాఁడనివిన్నాఁడు. అసన్న
మగుచున్న నాన యాకులక్షణమునుమాన్యుటకయి మీరు శర్కాదపహించి ప్రతిక్రియచేయు
వలెను. భూమంబు తలఁచి బరిమమ్ము క్త తీత్రమయి వారణాశిగరమున్నది. నీవందుఁ
లొంగి నాన గాత్రమును వారియొక్కయు మోక్షకార్యవిఘ్నమునిమిత్త మతిప్రయత్ని
ము చేయవలెను.” అని మహామోహ మహారాజుగారు నాకాజ్ఞాపించియున్నారు. కాఁబ
ట్టి నాను విశ్వులయినవారితో నిండియున్న యీవారణాశిపురమునందు నేనిప్పుడుమా
ప్రభువువారు నెలవిచ్చినట్లుగా వారియాజ్ఞలను నిర్వహించితిని. ఇప్పుడిక్కడ నాయా
శ్రీతులు (దాంభికులు)

చ. గణికలయిండ్లఁ గంఠాచవుకాంతల యానననీధు వానుదన్,
బ్రణుతరతోత్సవంబును రాత్రులు వెన్నెలలోనఁ బుచ్చి, బ్రా
హ్మణులమటందు దీక్షితులమందుఁ దపస్సులమందుఁ బండిత
గ్రణులమటందు ధూర్తులు జగంబును మోసమొనర్తు రెంతయన్.

‘చూచి) భాగీరథినిదాటి యిప్పుడీసంక నే వచ్చుచున్నాఁడు. ఈపాంధుఁ డెవఁడయి
ముందును?

గీ. ఒకట నభిమానమున మండుచున్నయట్లు,

మించి లోకతీతంబును నిగగునటు

వృశులవాజ్ఞాలమున బెదరించునట్లు,
ప్రజ్ఞ చే నవ్వునట్లు, గన్పడెడు నితఁడు.

ఇతఁడు దక్షిణరాధాదేశమునుండి వచ్చియుండునని నేనూహించెదను. కాబట్టి నేనితని
వలనఁ బూజ్యుడయిన యహంకారుని వృత్తాంతమును దెలిసికొనెదను.

[అప్పుడు పయిని చెప్పినట్లహంకారుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు]
అహం—ఓహో! ఈజగత్తంతయు మూఢమయ మయియున్నది. ఎట్లన—
చ. గురుమతము నివ్వనంగనరు; గోప్యకుమారిల శాస్త్రరీతిగా
నరు; విన రాప్రభాకరుఁడొనర్చినబోధ; యిక్కేల దేవతా
గురుకథ? శేషభాగ్యమునుగోరరు; నూత్నపదార్థతత్వముల్
నరపశువుల్ గ్రహింపరు; తలంపరు పాశుపతంబు స్వస్థులె.

(చూచి) వీరర్థజ్ఞానశూన్యులు ; కేవలస్వాధ్యాయపరులు ; వేదములను నీటఁ గలపు
చున్నారు. (మరల మఱియొక చోటికి నడచి) వీరుభోక్షులకొరకే యతివేషమునుఁ గ
హించినారు; శరోముండనములు చేసికొన్న యీపండితంచున్ములు వేదాంతశాస్త్రము
ను బాడుచేయుచున్నారు. (నవ్వి) —

గీ. మహిని బ్రత్యక్షముఖ్యప్రమాణసిద్ధ
ఘనవిరుద్ధాధికములు వీరె జనములకును
బోధదేయుడునుండంగఁ, బుడమిమోడ
బౌద్ధవాదులకడఁ గలపాపమేమి?

ఇట్టివీరి సంభాషణలు విన్నను మహాపాతకము సంభవించును. (మరలమరియొక చోటి
నడచి) వీరు కష్టపడి తర్క-మతము నభ్యసించిన శైవపాశుపతాదులు. ఈపాషండుల
కేవల పశువులే. వీరితో సంభాషించినవారు సహితము సరకములపాలగుదురు. అందుచే
త వీరిని దృష్టి పథమునుండి దూరముగాఁ బరిహరింపవలయును. (మరలమఱియొక చ
టికి నడచి) —

ఉ. అల్లరె గంగయొడ్డు శిలలందుఁ గుళాస్తరీణోపవిష్టులై,
యల్లన దర్శముష్టియుతహస్తము లొప్పుగఁ, బూజపెట్టెల
ల్లలన నిల్పి, పూసలెగయం గొనవ్రేకుల నక్షమాలికల్

పెల్లుగఁ ద్రిప్పచున్, ధనికవిత్తములన్ హరియింతురీ దాంభికుల్
(మరల మఱియొక చోటికి నడచి) వీరు త్రివండివేషములచేత జీవనముచేసెడు ద్వై
ద్వైతమాగ-పరిభ్రష్టులు. (మరలవేటొక చోటికి నడచిచూచి) ఓహో! ద్వారసః

ములు పేయిని దాండవమాగుచుండఁగా, క్రిందనందందుఁ గృష్ణాజినములును సన్నెకఁ డ్లు
యజ్ఞపాత్రములును జపాలములును తోళ్ళును రోకిళ్ళులును బ్రకాశంపఁగా, నిరంత
రహుతాజ్యవాసనతో నిండినఘామముచేత గగనమంధల పరితయు నల్లపడఁగా గం
గా సమీపమునందుఁ బ్రకాశించుచున్న యాయాశ్రమపద మెవ్వరిదయియుండును? ఇది
నిశ్చయముగా నెవ్వరిదోయొక దొడ్డ గృహస్థునిగృహమైయుండును. కానిమ్మ. అతిపని
త్రమయినది నేను రెండునూగు దినములు వాసముచేయుటకు మోగ్యమయినదిగాఁగ
న్నదుచున్నది. అని ప్రవేశించిచూచి ఆహా!

చ. ఉదరమునన్ భుజంబులను నూరువున్ గళమందు తొమ్మిదన్
బెదవులఁ జెక్కులన్ నుదుట వీపున గడ్డమునందు జానులన్
బదునుగ బొట్టుపెట్టి, కటిఁ బాణులఁ గణఁములందు జొట్టునం
దుదుటున దర్భించి, యితఁ డొన్నెడు దంభమురూప మొందెనాన్.
మంచిది. నేనతని సమ్మిపమునోకోబోయెదను. (సమీపమునకుఁబోయి) నీకుశుభమగును
గాక!

దంభు—(హుంకారముచేత నాతని నవలించుచున్నాఁడు.)

వటుఁడు—(ప్రవేశించి తొట్టుపాటుతో) ఓబ్రాహ్మణుడా! దూరముగానిలు
చుండు. పాదప్రక్షాళనముచేయక యాయాశ్రమపదమును గ్రొక్కిఁగూడదు.

అహం—అయ్యో నే నెక్కడ నో పాపతుగ్గు దేశమునకు వచ్చివాడను.
ఇక్కడ శ్రోత్రియులయిన యతిగులను గృహస్థు లాసన పాద్యాదులచేతనయిన నెదు
ర్కొనకున్నారు.

దంభు—(చేసెఁగచేత నూరడించుచున్నాఁడు.)

వటు—దూరదేశమునుండివచ్చిన మీకులశీలాదికమును ఇక్కఁగావిచారింపుమని
మాగురువులవారాజ్ఞాపించుచున్నారు.

అహం—ఏమీ! ఇప్పుడు మాకులశీలాదికమును గూడఁ బరీక్షింపవలయునుగా?
వినుము—

చ. ఉత్తమమర్వి గౌడమహి; యుత్తమమందును రాధికాపురం ;

బుత్తమమందు శ్రేష్ఠీకుల; ముత్తముఁ డందును నాదుతఁడై; న

ర్యోత్తములెన్నఁ దత్తనుజు; లుత్తముండంగడు నేను వారిలో

నుత్తమబుద్ధిధైర్య విసయోరువివేక సుశీలతాదులన్.

దంభు—(వటునివంకఁ జూచుచున్నాఁడు.)

వటు—(హామగంజమును పట్టుకొనిచూచి) నేనా! హామగంజమును వేడికొనును!

అహం—తన గోకానిమ్మ! ఇట్లు చేసికొనటవలన దోషమేమున్నది? (అలా నునజేసి దాపునకు వచ్చుచున్నాడు.)

దంభు—(వండ్లకొటికి) నీవు దూరముగానిలుచుండు. గాలితోఁగలిసి చెనుట బిందువులు మామీఁదికివచ్చును.

అహం—ఓహో! ఈబ్రాహ్మణ్య మశూర్యమయినదిగానున్నదే!

ఎటు—ఓబ్రాహ్మణా! అంగుకు నందోవామేమి! వీరిసన్నిధి—

గీ. పూజ్యపాదాబ్జయుగళంబు ముట్టుకొనక,

భక్తిఁ బీఠాంతధుంతలభాగమునకె

స్వీయమాదామణి మగీ వివిధతచేత

స్పృహతవరులు నీరాజనం బిడుదు రేపును.

అహం—(తనలో) ఈదేశము కేవలదాంభికము కనుకూలమయ్యితి. కానిమ్మ. ఈసీత ముమీఁద గూరుచుండెను. (అనికూరుచుండునోపునున్నాడు.)

ఎటు—ఆరాధ్యపాదులవారి యూపితము నన్యులాక్రమింపఁగూడదు.

అహం—ఓరిపాపాత్ముడా! దక్షిణరాధాదేశమున ప్రసిద్ధులయినమావంట వీ శుద్ధులుసహిత విాపీతము నెక్కడగరా? ఓరమాఫ్! మాకు శీలములు వినము—

ఉ. మాత మహాకుశీన ; మఱి మత్సరి శోత్రియపుత్రి ; మళ్లానే

బూతుఁడఁదరిడికంటె; వీను పూర్వము మత్సరియన్న మిత్రున

స్మాతులపుత్రిమీఁద నణుమాత్రి మబ్ధపునింద రా, నెవ

భ్యాతపుబాంధవం బని ప్రిగూంగనఁ బోనిడి యైతి శుద్ధుఁడనో.

దంభు—ఓబ్రాహ్మణా! అదియంతయు నశ్లేయయియుండును. అయినను నీకు మాప్రతాంతము తెలియదు.

చ. మును పాకసా బ్రహ్మపురముం గనివచ్చుట కేను బోవఁగా,

మునివరులత్మ పీత దయముం డిగి రెల్లరు నన్నఁజూడ; యా

వశభవుండు నన్నఁ బ్రియభాషల్ఁదేటిచ్చి శుద్ధిగాఁగ ది

గ్గున నుపవిష్టఁజేసి నపగోమయలిప్త నిజోరుపీఠికన్.

అహం—(తనలో)అహ! ఏమి యాదాంభికబ్రాహ్మణుని యత్యుక్తి! (అలాగి) ఇతఁడొకవేళ దంభుడే యేమో? అయినంగానిమ్మ. (కోపముతో బిగ్గరగా) ఓరీ! నీవేలగర్వపడెదవు?

చ. శతముఖుఁ డెంతవాఁడు? మఱి సారసగర్భుఁ డనంగనెంత? యీ

చీతిపయి నేమిలెక్క మానిసింహు? లెటుంగవు నీవుమత్తప

స్తోమహిమము; వాసనశతంబును బ్రాగ్భాతంబు మానిరి
 ట్టెమును గూలలేదే ఏకైక గతిగాక నేను జూడగన్.

దంధు — (చూచి సంకోషముతో) ఓహో! అగ్ర్యా! మీరు వాపితామహు
 క్కమహంకారులు దేవా! లోభుని మాతృజుడ నమునదంభుడను నేనుమీకు నమస్కా
 ము చేయుచున్నాను.

అహం—ఎత్సా! దీప్తియుష్మితుడవుకమ్మ. నేను ద్వాపరాంతమునందుఁజూ
 వింపుడు నీవుబాంబుచు. చిగికాంబెడఁబాసియుంకటచేతిను వార్ధక్యగ్రస్తుడనగు
 యేతను నిన్నప్పేమిన్నిఁగాంగుఱుతుట్టలేక పోయినాడను. మఱి నికుమారుడయిన
 మనత్యునికుఁ గుఱలమా?

దంధు—అతఁడు తేమముతోనున్నాఁడు. అతఁడును మహామోహమహారాజు
 గారి కం ననువర్తించుచు నిక్కడనే యున్నాఁడు. అతనిని విడిచి నేనొక్క
 మహాముగను బ్రాణములు నిలుపఁగలుగుదువా?

అహం—ఎక్కడఁగలిగియున్న తృప్తయు లోభుడను గుఱలయియున్నారా?

దంధు—వానిను విక్కడనే యున్నాఁడు. వాకులేక నేను త్తణమయినను నిలువ
 లేను. పూర్వములయిన తిరుక్కైక కేవలమీద దయచేసినారు?

అహం—నశా! పశేషునిలన మహామోహున కేమోయుపద్రవము కలుగనున్న
 నని విని యాతఁ డంతయుఁ బెరిసికొనవలెనని ఎచ్చినాను.

దంధు—తిమరాకో మేలయినది. మహామోహమహారాజుగా రింద్రలోకమునుండి
 నేటరేపట నిచ్చటికే వచ్చుచున్నారని విన్నాను ఆయన యీవారణాసీ నగరమునె
 రాజధానిగాఁ జేసికొందురనియు నొకలోకప్రవాదీము పుట్టినది.

అహం—మంత్రాత్మలయందును వాముచే సెడుమహామోహుఁ డీవారణాసియం
 దుండఁగోమటకుఁ గాగణమేమి?

దంధు—మఱియేమున్నది? వివేకుని నడ్డగింపవలయుననియే.

గీ. శాశ్వతబ్రహ్మపురి కాశి, జన్మభూమి

యవని విద్యాప్రబోధోదయముల కరయఁ;

గులవినాశవిధి కెత్తుకొన్నయావి

వేసుడిందుండఁ గోరెడు విషువ కెపుడు.

అహం—(భయముతో) అట్లయినపక్షమున్న దీనికిఁ బ్రతీకార ముశ్యమైనదే.
 ఎట్లనిన?

క. పురహరుఁడు హరుఁడు కరుణం

బరమపదజ్ఞాన కూన్యమానేవతతి కి

ప్పరి భవభయహరతారక .

మరపుగ నవసానవేళ నుపదేశించున్.

దంభు—అది సత్యమే. అయినను గామక్రోధాద్యభిభూతుల కది లభింపదు
[దానినిబట్టియే శ్రైకులిట్లు చెప్పుచున్నారు—

క. విద్యా తపోయశస్సుల

హృదయముగఁ గరంబు లంఘు లెదయు నెవనిక

య్యాద్యుని శివుఁజేరునొయన

నద్యిత నాతంఁడె తీర్థలమును బొందున్.

[తెలఁ]]

ఓహో! జమలారా! ఇచె మహామోహమహారాజుగారు వచ్చుచున్నారు.

చ. స్ఫటికమణీవితర్దికలఁ జల్లుఁడు చందనగంధతోయముల్;

పటుగతి యంత్రీమార్గములు పన్నుఁడు వారిగృహంతరంబులన్;

స్ఫుటముగఁ గట్టుఁ డెల్లెడల భూరిలనన్మణితోరణావళుల్;

చిటుకున నింద్రచాపసమచిత్రపతాకల నెత్తుఁ డంతటన్.

దంభు—అయ్యా! మహారాజుగారు సమీపమునకు వచ్చినారు. కాబట్టి వి
[రాయన కెదురుగాఁబోయి గౌరవింపఁబయును.

అహం—అలాగుననే చేయుదుము. (ఇద్దఱును నిష్క్రమించుచున్నారు)

ఇది ప్రవేశకము.

—५౦३—

[అప్పుడు మహామోహమహారాజుగారు మహావైభవముతోఁ బరివార
సహితముగాఁ బ్రవేశించుచున్నారు.]

మహామోహుఁడు—(నవ్వి) ఓహో! మూఢులు నిరంకుశులుగాదా?

చ. కలదఁట! యాత్మయొక్కటి జగంబున దేహముకంటెబేలుగా?

ఫలమది మ్మోదగాంచునట, భద్రముగాఁ బరలోకమందహా!

వలవనియీదురాశయు నభిస్తరురాజము పూచి స్వాదుస

త్ఫలముల నిచ్చునన్న భ్రమవంటిదికాదె తలందిచూడఁగన్?

ఇటువంటి స్వకపోలకల్పనము చేత లేనిపదార్థము నొక దానినినిర్మించిదుస్పాండిత్య
గల ప్రబుద్ధులీప్రపంచమును వంచించుచున్నారు.

కా. అహ! లేనిపదార్థమున్నదని మిథ్యలో పట్టునయ్యాస్తేక
దోహులో నాస్తికులంచు దూష్యులనుచున్ దూషింతు సత్యాధ్యులన్
మాహాత్మ్యస్థితిఁ బంచభూతపరిణామంబౌచు. జైతన్య సం
దోహం ; బెవ్వరు దేహభిన్నునిఁగ నెంచుం జూచిరే జీవునిన్?

య తమ్ముకూత్రమేకాక లోకమునంతను వంచించుచున్నారు.

మ. తనువులో వక్త్రముఖాంగ సంచయముచేతన్ ముల్కములో కాఁగ, పే
ఱన నేలా కులములో? పరాంగన యి దన్యాధికాం బీదన్ భేదములో
గనరా వింతయునొకు! హింస బరకాంతా స్వాపతేయాక్రమం
బును దోషంబని కల్పనలో సలిపి రొపులోపుట్ట నిష్పరుషులో.

అగోచించి క్లాగునతో) (పత్యక్షమే ప్రమాణమగుటనుబట్టి సర్వవిధములచేతనులోకా
దుత కాస్త్రమేకాస్త్రము. “పృథివ్యాపస్తేజో వాయువులు తత్త్వములు; అర్థకామములు;
శ్రుతిసాధనములు; భూతము లేజ్ఞానములు; పరలోకము లేదు; మృత్యువేమోక్షము”
అని యీకాస్త్రమున నీర్మదీయాభిసానియానుసారముగా వాచస్పతి రచియించి చార్వా
కనికీసమర్పించెను. అతఁడు శిష్యోపశిష్యుమాగళమున దానినిలోకమునవ్యాపింపఁజేసెను.

[అంతటఁ జార్వాకుఁడును శిష్యుఁడును బ్రవేశించుచున్నారు.]

చార్వా—వత్సా—వీవెఱుఁగుదువు. దండనీతియేవిద్య; దానిలోనంతర్యాత్మ
కీయినదే వాతక. త్రివేదములును ధూతకప్రలాపములు. చూడుము—

గీ. యజ్వులకు ద్రవ్యవాశ క్రియాదికంబు
వలన స్వగళఘటంబది వచ్చునేని,
ధరణిలో దావవహ్ని దగ్ధంబులైన
పాదపంబులవలనను ఫలములొదవు.

సతీయును,

గీ. పుడమిలో యజ్ఞమునఁ జంపఁబడెడునట్టి
పశువునకు స్వగ్గసౌఖ్యంబు వచ్చునేని,
యజ్ఞపశువునగాఁ జేసి యజ్ఞకర్త
స్వగ్గసుఖమందఁ దనతండ్రుఁ బనుపరాచె?
మరణము నొందిననరులకుఁ
గరమును క్రార్థంబు తృప్తిగలిగించెడుచో.
ధగ నాతిన దీపంబున
కురుకాంతిని దైలదాన ముత్సాదించున్.

శిష్యు—అచార్య! ఈప్రకారముగాఁ బుగుమలకుఁ దినుటయుఁ గ్రీగాగటయు నే
 పరమాధికములయినపక్షమున, ఈశైరివీలు సంసారసుఖము విడిచియేలవామభివార
 తరములయిన పారాక సాంతపశువుకాలాదు లగుదుఃఖములచేత శ్రమపడుచున్నారు?

చార్య—ఎంచకప్రణీతములయిన యాగములచే మోసపోయిన యామీనల
 కాకామోదకములచేత నే యిట్టిస్పృహలుగుచున్నది. చూడు—

గీ. భుజనివీడిత ఘనచాహుమూల భుగ్న
 కుచయుగాభోగకాంతోపసూహమేడ?
 భ్రష్టబుద్ధుల భిక్షునాసనము
 సూర్యకిరతాపమున దేహశోషమేడ?

శిష్యు—అచార్య! దుఃఖమిత్రితమయిన సంసారసుఖము పరిహరింపఁదగినదని
 యాధముగాఁ దెలిసెను చెప్పుగురుగదా?

చార్య—(నవ్వి) ఇది గూఢరహస్యములయొక్క డిద్దుగ్ధివిలసనము.

చ. అవనిని దుఃఖమిత్రితములొటను గింద్రియాన్య సౌఖ్యముల్
 తివిరి త్యజింపఁబోలు ననుధీరు మూర్ఖులెకాతలంపఁగన్
 జవిగల తెల్లవిక్రమున సారతరంబగుశాలిధాన్యమున్
 దవులఁ ద్యజించు నేయుముకిఁ దాల్చునటంఘ వివేకి యెవ్వఁడన్ ?

మహామోహు—ఓహో! చిరకాలమునుఁ బ్రామాణికములయిన విచిత్రములు క
 ల్గసుఖమును గలిగించుచున్నవిగాదా! (చూచి యానందముతో) ఇతఁడునాశ్రియసఖుఁ
 డయిన చార్యుఁడా?

చార్య—(చూచి) ఇతఁడు మహామోహమహారాజు (యోపగునకుఁబోయి)
 జయమగుఁగాక! జయమగుఁగాక! ఓమహాంజా! ఇదిగో చార్యుఁడు ప్రణామము
 చేయుచున్నాఁడు.

మహా—చార్యకా! నీకు స్వాగతము. ఇక్కడఁ గూడ మండుము.

చార్య—(కూచుచు) ఇది కలియొక్క సాప్తాంగప్రణామము.

మహా—అచ్చటఁ గలి. కవ్యాహతకుశలమా?

చార్య—దేవరవార్షిప్రసాదమువలన సర్వత్ర కుశలమే. అతఁడు కార్యశేషము
 ను గూడఁ దీర్చి మఱి దేవరప్రసాదములను సందర్శింపఁగోరుచున్నాఁడు.

చ. ఎవఁడు, మహత్తరంబయిన యేలికియాజ్ఞనుబూని దాని శా.

త్రవహనకంబున న్నెఱచి, తత్త ణ్ణుభిసుఖప్రసాదుడై,

యవిరళ హాషణ పూణణ హృదయంబున దగ్ధసమిచ్ఛసోమి పా
దవనజవందనం బిడు, నతం దశిధన్యుడు భృగ్యకోటిలాన్
మహా— ఇప్పు డాకలి యేమేమి చేసియున్నాడు?

చార్వా—దేవా! చిత్తగింపుము—

చ. శ్రుతివిహితార్థమాగణములచొప్పు నొలంగి మహాజనుల్ యథే
ప్రతః జరియించువారయరి జరికునుగొంకు నుకింత లే; యీ
గతికిని హేతు వాకలియొగ్గాడు, మదీయబలంబు గాదు; వి
శ్రుతముగఁ బోరుషంబుఁ బెనుచుం బ్రభుమన్ననయే భటాకికె.

అక్కడ నుత్తరపథికులును బాశ్చాత్యులును వేదములనే త్యజించినప్పు డేక శమదమా
దులకథయే? ఇత స్థలములయందు సహితము వేదములు తఱుచుగా జీవికామాత్ర
ఫలములేయనినవి.

గీ. అగ్నిహోత్రంబు, వేదత్రయంబు, మఱి త్రి
దండమును, దేహమున భస్మభారణంబు,
బ్రహ్మయను బోరుషము లేనిపంపలకును,
జీవిక లు బృహస్పతి చెప్పె మున్ను

కాబట్టి కురుక్షేత్రాగ్రులయందు విద్యా ప్రబోధవంద్రోదయమగునని దేవరవారు
స్వస్థానస్థయందును శంకింపవలవదు.

మహా—చక్కగా సాధించినాడు. ఆత్మగ్రమునవ్యర్థమయిన దానినిగాఁజేయుట
గొప్పపనికదా?

చార్వా—దేవా! దేవరవారికి విన్నవింపవలసినది మఱియొకటియున్నది.

మహా—అదియేది?

చార్వా—విష్ణుభక్తియను పేరుగల మహానుభావురాలయిన యోగిని యొకతె
యున్నది. ఆమె సర్వోత సంచారము చేయునుండఁ గలిచేత నిజపఁబడిన దయ్యను,
తదనుగృహీతులయినవారిని దేతిమాచుటనును మేము శక్తులము కాకున్నాము. కాఁ
బట్టి దానికిఁ బ్రతీకారమును దేవరవారే సావధానముగా నాలొచింపవలయును.

మహా—(భయముతోఁ దనలో) అక్కటా! ప్రసిద్ధమహాప్రభావ యయినయా
యోగిని మాకుస్వభావవిద్వేషిణి. దుస్సాధ్యురాలు. కానిమ్ము. (ప్రకాశముగా) ఏయీ!
మనకీశంకతోఁ బనిలేదు. కామక్రోధాదులగు శత్రువులమందఱు దానిపని యెక్కడ
సాగును?

ప్రబోధ చంద్రోదయము.

చార్వా—అట్లయ్యెనుఁ బ్రయత్నముండనిజిగిఁగ్గుడైనవాడేమఱియుండఁగూడదు.

క. అని యుల్పఁడయ్యెను, మర్మము

లరని మహాబాధఁ బెచ్చు నవనీశునకున్;

గర మల్ప మయ్యెను, ముల్లది

చరణమున కపార మైనశ్రీమ మొనరించున్.

మహా—(తెరవంకఁజూచి) ఓరీ. ఏవఁడక్కడ?

[దౌవారికుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

దౌవా—స్వామీ! ఏమియాజ్ఞ?

మహా—ఓరీ! అసత్సంగ! “ఏమఱియుండకయోగినియయిన విష్ణు భక్తినిమీరే హతము చేయవలెను.” అని కామ క్రోధ మద మాన మాత్పర్యాదులతో నేనాజ్ఞాపించి నట్లు చెప్పెను.

దౌవా—దేవర సెలవిచ్చినట్లు చేసెదను. (అని నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

[అప్పడు పత్రిహస్తుఁడై యొకపురుషుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

పురు—(తనలో) సముద్రతీరమునందలి పురుషోత్త మసంజ్ఞగల దేవాలయమునందున్న మద మాన నామధేయులగు ప్రభువులు మహారాజునన్ని ధానమునకుఁ బంపఁగా నేనీప్పు డుత్కలదేశమునుండి వచ్చినాఁడను. (చూచి) ఇది వారణాశి ; ఇది రాజ మందిరము. ఇందుఁ బ్రవేశించెదను. (ప్రవేశించి) ఈప్రభువువారు చార్వాకునితో నేదో మంత్రాలోచన చేయుచుఁ గూరుచున్నారు. వీరిసమీపమునకుఁ బోయెదను. (సమీపమునకుఁబోయి ప్రకాశముగా) దేవా! జయమగుఁగాక ! జయమగుఁగాక ! తమకుఁ బంపఁబడిన యీపత్రికను దేవరవారు చిత్తగింపవలయును.

మహా—(పత్రికనుపుచ్చుకొని) నీవెక్కడనుండి వచ్చినావు?

పురు—పురుషోత్త మాలయమునుండి వచ్చినాఁడను.

మహా—(తనలో) ఇదియేదో ప్రాణాంతిక మయిన కార్యమయి యుండును. (ప్రకాశముగా) చార్వాకా! ఇప్పడు నీవుపొమ్ము. కలకత్తావ్యయమునందు నీవవహితుఁడవయి యుండవలెను.

చార్వా—దేవరవారాజ్ఞాపించినట్లుచేసెదను. (అనినిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

మహా—(పత్రికను జనుపుచున్నాఁడు)—“స్వస్తి ! శ్రీవారణాశీపురవరాధీశ్వరులయిన మహారాజాధిరాజరాజపరమేశ్వర మహామోహమహారాజులవారి పాదపద్మములకు శ్రీపురుషోత్త మాలయమునుండి మదమానులు సాష్టాంగప్రణామములుచేసి చేయఁగల విన్నపము. ఇక్కడ మేము నిరంతర తేమముతో నున్నాము. తరువాత శాంతిదేవి

శనకశిష్యులు శ్రద్ధతోఁగూడవివేచనదౌత్యమునుబూని యుపనిషద్దేవిని వివేచనితోడి సత్తాగమముకాఱు కిహర్నిశమును జగ్రబోధిండుతున్నది. మఱియు ధర్ముఁడు కామసహ చక్రఁడయ్యును వైరాగ్యాదులచే వేటుపటుపఁబడినవానివలెఁ గానఁబడుచున్నాఁడు. అందుచేత సతఁడు కామునినుండి విడిపోయి యొకానొకప్పుడు నిగూఢముగాఁ దిరుగుచున్నాఁడు. కాఁబట్టి యీసంగతిని దేవరదివ్యచిత్తమునకుఁ దేవలెను.” —
(కోధముతో) అహా! ఏమిది? ఈయ్యతీముగ్ధులు శాంతికిసహితము భయపడుచు న్నారు! ఈశాంతి యెక్కడనుండి పుట్టినది?

చ. అజుఁడగు సృష్టిమాత్రనితాత్ముఁడు; దక్షమఖాంతకుండు నై
లజనిబిడోపగూహనములన్ సుఖియించు విఘ్నార్థి తాత్ముఁడై;
బుజువుగ శ్రీకపాలమకరీదశేలాంభితవత్తుండై యధో
క్షుజుఁడు వసించునంబుధి; నికన్ జేఱవారికి శాంతియబ్బునే?

(పురుషునిగూర్చి) ఓజాత్మా? నీవు సత్వరముగాఁ గామునియొద్దనుఁబోయి, “ధర్ముఁడు దురాత్ముఁడని మేమిప్పుడు జెలీసికొన్నారము. అతఁడు ముగ్ధులకాఱుకాలనుయిసను గర్ముఁడనిపాఁడుకాఁడు. కాఁబట్టి నీవాతనిని దృఢముగాబంధించి కట్టివేయుము” అని ముగ్ధులను జెప్పము.

పురు—దేవర సెలవిచ్చినట్లుచేసెదను. (అనిని ప్రక్కమించుచున్నాఁడు.)

మహా—(అలాఁబించి తనలో) శాంతిని సాధించుట కేమి యుపాయమున్నది? ఉపాయాంతరముతోఁబనిలేదు. ఈపనికికొడిత్రోధలోభులేనవర్థులు. (ప్రకాశముగా) ఎవరక్కడ?

దౌవా—(ప్రవేశించి) దేవా! ఏమి యాజ్ఞ?

మహా—ఇప్పుడే కోర్కెనునిని లోభునిని బిలుచుకొనిరా.

దౌవా—దేవర సెలవిచ్చినట్లు చేసెదను. (అని నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

[అంతట కోర్కెనుఁడును లోభుఁడును ప్రవేశించుచున్నారు.]

కోర్కె—శాంతి శ్రద్ధా విఘ్నభక్తులు మహారాజుగారిలో వైరమును వహించి సొరని విన్నాఁడను. నేను జీవించి యురిడఁగానే తమప్రాణములమీఁదికి వచ్చెడి యూపని యేల?

ఉ. చేయుదు లోక మంధముగఁ; జేయుదు ధీరుల శ్రోత్రహీనులకా;

జేయుదుఁ జేతనంబుల నచేతనరీతిని; నాడు శక్తిచే

నేయెడఁ గృత్యముతోగన రాకింత, హితంబు వినంగఁజాల, రా

మూయము లభ్యసించి మతిమంతులు తాము స్థితిప రర్థమున్

లోభు — ఓయీ! నన్నాశ్రయించువారు మనోరథవదీపరంపరలనే తరింపఁ జాలరు. అట్టివారు శాంత్యాదులు నెట్లు చింతింపఁగలుగుదురు? మిత్రుఁడా! చూడుగా

చ. మదజలనిక్తగండ గజమండలియున్, ఘనవాహువేగమున్
గొదవయొనర్చి హ్వయగల గుఱ్ఱములున్, గలవెన్నోమాకు; సం
పద యదిచాలదంచు, మఱివచ్చిన నింకనునింకఁగోరుచున్
బొదలుదురాశ హృస్థిమముఁ బొందెడువారికి శాంతిగల్గునే?

క్రోధు — ఓమిత్రుఁడా! నాప్రభావము నీకుఁ దెలియునుగదా?

చ. చదివెను వృత్తిదృష్టసుతు శత్రుఁడు; త్రుంచె విరించిమూర్ధమున్
చుదనవిరోధి కాశికుఁడు నామ పాదంచె వనీష్టపైత్రులన్;
మ దసమశక్తి పంకితుల మన్యాయశస్కుల నచ్చరిత్రులన్
సదమల పౌరుషాధ్యుల వెసన్ గులనాశ మొనర్చు శ్రేష్ఠికిన్

లోభు — ప్రియురాలా! తృప్తా! ఇటురమ్మ

[తృప్తాదేవి ప్రవేశించుచున్నది.]

తృప్త — ప్రాణేశ్వరా! ఏమి యాజ్ఞ!

లోభు — ఓప్రియురాలా! వినుము.

చ. పాలమునుగ్రామమున్ వనము భూధ్రముఁ బట్టణముం బుంబు దీ
వులు మహిమండలం బనెను ప్రోత్థితవాంఛితమూత్రబద్ధబా
ధ్వుల కతికాంక్ష సంసారము, లోరముగాఁగ భ్రష్టతన్
బలిసినఁ, బుట్టునే శమము పాణిబలయాశ కి జాంబవతులన్?

తృప్త — ఓప్రాణనాయకా! స్వయముగానే నిత్యమును నేసీపనియం దభి
యుక్తురాలనయి యున్నదానను. అందుమీఁద నిప్పుడు తమ యాజ్ఞ చేత బ్రహ్మాండవో
టులచేతనయినను నాయువరమునిండదు.

క్రోధు — ఓహింసా! ప్రియురాలా! ఇటురమ్మ

[హింసాదేవి ప్రవేశించుచున్నది.]

హింస — ఇదిగోవచ్చినదానను. భర్త గారి నెలవేమి?

క్రోధు — ప్రియురాలా! నీవు సహధర్మచారిణి వగుటచేత నాకుఁబితృవధనజ్ఞా
తము గుకరమయినది. నాకు —

ఉ. ఎంత పికాచి మార? పితయెంత? సహోదరులెంత కీటముల్?

వంతుగ సర్వబంధువులు వధ్యులు పక్రవిటాభ సౌహృదుల్;

(చేతులు పిసికికొనుదు)

కాంతిని బొందవీయెడల సంతతకోపభిస్సులింగముల్,
సంతతితోడఁ బూర్ణముగ జ్ఞాతికుతంబు నడంచుసంతకున్

(చూచి) వీరమనస్సభివృద్ధులు. వారిదర్శనము చేసికొందము.

ఆదలు—(సమీపమునకుఁబోయి) దేవా! జయమగుఁగాక! జయమగుఁగాక!

మహా—మాకు శత్రురాలయినశృంగభూతునుకాంతిని మీరు నిగ్రహింపవలెను.

ఆద—దేవరయాజ్ఞాప్రకారము చేసెదము. (అని నిష్క్రమించుచున్నారు.)

మహా—శృంగభూతుని పలుకుటచేత నామనస్సున కొక్క యుపాయాంతరముసహితము పొడకట్టుచున్నది. కాంతితనతల్లియై శ్రద్ధకుఁ బరతంత్రురాలు. కాబట్టి యిప్పుడుమన మేయుపాయముచేతనైనను శృంగభూతునిపక్షద్దేవిసమీపమునుండి యాకర్షించి బంధించివేయ వలెను. అప్పుడందువలన మాత్పివియోగ దుఃఖముచేత నత్యంతమృదుస్వభావ యయినకాంతి బలముడిగినదయి కృశించి నశించును. శృంగభూతునిని యొడఁ బాటు చేయుటకు నాస్తికత్వానియే పరమసమర్థురాలు. కాబట్టి యామేశేయినిపనికి నియోగింపవలెను. (ప్రక్కనుజూచి) విభ్రమావతీ! నీవు సత్వరముగా నాస్తికతాదేవిని బిలుచుకొనిరా.

విభ్ర—వీలినవారి సెలవుప్రకారము చేసెదను. (అని నిష్క్రమించి నాస్తికతాదేవిని పిలుచుచున్నది.)

నాస్తి—సఖీ! చిరకాలమునుండి చూడకున్న మహారాజు ముఖమును నేనిప్పుడెట్లుచూతును? అతఁడు నన్నెట్లులాడువేమో!

విభ్ర—సఖీ! నీముఖదర్శనముచేత మహారాజు తనదేహమేతానెటుగఁగుండునొట్టిసితిలో నిన్నెట్లులాడఁ గలుగును?

నాస్తి—సఖీ! నామిథ్యాసౌభాగ్యము నెంచి పరిహసించుచున్నావా?

విభ్ర—సఖీ! నీసౌభాగ్యముయొక్క మిథ్యాత్వమును నీ విప్పుడే తెలిసికోఁగలవు. సఖీ! నీకన్నలు నిద్రచాలక కలతనొందినట్లు కానబడుచున్నవి. ఇట్లు నాప్రియసఖి నేత్రములకు నిద్రతక్కువగుటకుఁ గారణమేమో.

నాస్తి—సఖీ! ఏకవల్లభయైన స్త్రీకిసహితము నిద్ర దుర్లభమగుచుండఁగా, బహువల్లభునైన నాకెట్లుండును?

విభ్ర—నాప్రియసఖికి వల్లభు లెవ రెవరో?

నాస్తి—ఈమహారాజొకఁడు. ఆపయిని గామకోధలోభాహంకారులు. అతిసత్వరము చేప్పఁబనిలదు. ఈవంశమునందుఁ బుట్టిన్మృతమౌఁడు పసివాడైనను ముసలివాడయినను బడుచుపాడయినను రాతిరిందివములొక్కఁడును హృదయనివాసినినెవ

సన్న విడిచియుండఁడు.

విభ్ర—సఖీ! కామునకు రతియు; కోరిధునకుహింసయు, లోభునకుదృష్టియు, పరుమప్రియురాండ్రు విందుము. తమ ప్రియతమలతో నిత్యమును రమించుచుండెడు వీపయిని వారి కీర్ష్య యెట్లు కలుగకున్నది?

నాస్తి—సఖీ! ఈర్ష్యయని యెలపలికెదవు? వారుసహితము సన్న విడిచి మహార్తకాలమయినను నిలువలేరు.

విభ్ర—సఖీ! నీసౌభాగ్యమువలన మనోవ్యాకులత నొందవలసినసవతులు సహితము నీయగుగ్రహమును గోరుచుండుటచే నే భూమిమీఁద నీవంటిసౌభాగ్యవతిలేదనిచెప్పుచున్నారు. సఖీ! ఇంకొకనూట చెప్పెదను. ఈవిధముగా నీవు నిద్రాకులహృదయ ఐయి తొట్టినకాళ్ళనుండి యిందియలుజాతీ గళ్ళుగళ్ళుమని మోగఁగా నడుచుచు మహారాజును గౌరవించినప్పుడతఁడు మనస్సులోశంక పడునేమోయని నేచూహించెదను.

నాస్తి—ఇక్కడ శంకంపవలసినపని యేమి? మహారాజుగారి నియాగానుసారముగా నే నేనీవేషమును ధరించితిని. సఖీ! అంతేకాక దర్శనాభ్యాసమున నే ప్రసన్నులగుపురుషులకు భయపడనేల?

మహా—(చూచి) ఇదిగో నాప్రియురాలు నాస్థికత సమీపించినది!

చ. ఒడలు నితంబగౌరవమునన్ జడమొందఁగఁ, గొప్పపూసరం
బెడయఁగఁ జెర్వువేడ్కఁ గరమెత్తమఱోజనభాగముల్ బయ
ల్పడఁ, గడునల్లగల్వసరుల న్నగుచూపు లెదం గలంపఁగా,
నడవఁగ నూఁగుకంఠయుగతక్కుతితో నిదెకాంత వచ్చెనున్

విభ్ర—అదిగో మహారాజా. ప్రియసఖీ! ఆయననన్నిధానము నకుఁబొమ్ము
నాస్తి—(దగ్గరకుబోయి) మహారాజా! జయమగుఁగాక! జయమగుఁగాక!
మహా—ఓప్రియురాలా!

క. అంకమునఁ జేరి, ప్రకటన

ఖాంకస్థనముల మొసంగు మాలింగమున్
శంకరునొడిలో నుండిన
శాంకరితోభావిలాససంపదఁ గనుచున్

నాస్తి—(చిటుకవృత్తోఁ గౌగిలించుకొనుచున్నది.)

మహా—(అలింగనసుఖము నభినయించి) ఓహో! ఈమె కాఁగిటగాదరించు!
నలన నాకిప్పుడు మరల నవయాననము కలుగుచున్నది! ఓవిలాసిని!

ఉ. నాదు వయోను విభ్రమమునన్ మనుషెప్పడొ కల్గి, మానసో
స్మార మొనర్చి, యింద్రియకదంబ సుఖైకర సాత్ముడేసి, పేర్
మావరమున్ బెనంచిన యనంగవికారము నేడు నీవు నన్
గాదిలిఁ గొంగిలించుటనుగ్రమ్మిఁబుట్టి, మదాత్మ నీడైదున్!

నాస్తి—ఓచువోరాజా! నేనిప్పుడు నవయావనదశలోనున్నను, నామనస్సులో
నాటియున్న నీవీడి పేమము కాలము గడచుటచేత సహితము పోలేదు సుమా ? ఏ
మిత్తముచేత దేనిరవారు నన్నుదలంచితిరో నెలవిండు.

మహా—ప్రియురాలా!

క. పడతీ! తలఁపఁగఁ జను మది
కడముగ నున్నట్టివారి నెన్నెనను; నీ
వెడఁబాయకుందు వెప్పుడు
చెడ కస్మచ్చిత్త భిత్తి చిత్రము పోలేక.

నాస్తి—నాకిది మహాప్రసాదము. ఓచువోరాజా! నాపనియేమోయాజ్ఞాపింపుడు.

మహా—ఈప్రకారముగాఁ బ్రకాశితమునైన యంగములతో నీవు సర్వత్ర సంచ
రింపవలయును. ఇదిగాక తొత్తుకూతురు శ్రద్ధాకాంత వివేకునితో నుపనిషద్దేవుని
గూర్చుటకయి దూతీకాభాషమును వహించినది.

గీ. మనసఁ బ్రతికూల; పాపుల మైత్రిఁ దిరుగు;
నకుంజ; కరంబుఁ బాపాత్మురాలు శ్రీధ;
యిపుడె గలపట్టి యారండ నీడ్చితెచ్చి
కినుకఁ బాపండులకు నెప్పగింపుమిపు.

నాస్తి—ఇంతమాత్రపుఁబనికిఁ బ్రభువువారికి శ్రమయక్కఱలేదు. వచన
మాత్రముచేతనే దేవరహాసేవకురాలగు శ్రద్ధ తమయాజ్ఞను చెల్లించును. “ధర్మము
మిథ్య ; మోక్షము మిథ్య ; వేదమూర్ఖము. మిథ్య , సుఖభంగకరము లయిన శాస్త్ర
ప్రలాపములు మిథ్యలు ; స్వర్గఫలవిద్య మిథ్య.” అని నాచేత బోధింపఁబడి యామె
శ్రీమదకాలములో వేదమాగణమునె పరివారింపఁగలదు. ఇంక నుపనిషత్తుమాట చెప్పు
నేటికి ? అంతేకాక విషయానంద విముక్తుమని మోక్షవిషయమున దోషములు చూపి
యచిరకాలములోనే శ్రద్ధను నే నుపనిషత్తునుండి విరక్తయగునట్లు చేసెదను.

మహా—ఇదియంతయు నిట్లు చక్కఁబడినపుడును బ్రియురాలు నాకుగొప్ప
ప్రియును చేసినదగును. (అని మరలనాలింగనముచేసి ముద్దు పెట్టుకొనుచున్నాడు)

నాస్తి — అయ్యో! భక్తగారిట్లు బహిరంగముగాఁ బ్రవర్తించటచేత నేనుస్వీకృత పడుచున్నాను.

మహా — కానియ్యు. మనము నివాసగృహమునకే పోవుదమురమ్ము.

(అందఱును నిష్క్రమించుచువారు.)

త్వతీయాంకము.

[అశ్వశు శాంతిదేవి కరుణతోడఁబూడఁ బ్రవేశించుచున్నది.]

శాంతి — (కన్నీరు విడుచుచు) హా! మాతా! శ్రద్ధా! నీవెక్కడ నున్నావు! నాకొక్కసారి నీస్థితిదర్శనమిమ్ము.

మ. మృగముల్ భీతిఁ గొలుంగియుండుపనులొ, హృద్వ్యసవంతీలస
న్నగరాజంబుల, దేవతాగృహములన్, సన్మోనిసద్గంబులన్,
జగతిన్వాసముచేయునీ వెటులికిన్, సందాలవేశస్థైర్యమై
వగలంబొందెనుగోవుమాడ్కి, మనెదే పాపండుగేహంబులన్?

సాకామి జీవముతో నున్నదన్నయాశలేను.

క. ననుఁ జూడక తా న్నానం

బొనరింపను కూడుదురు దుదకముత్రాగన్

జన దట్టిశ్రద్ధ కటకం!

మనియుండదు నన్నుఁ బాసి మహానిమిషంబున్.

అందుచేత శ్రద్ధక శాంతియొక్కజీవనము ముహూర్తకాలములను నిగ్రహకమైనదై యగును. కాబట్టి, ఓసభీ! కరుణా నీవు నానిమిత్తమయి సాద పేర్చుము. అగ్ని హోత్రప్రవేశముచేత నేనదిరకాలములొనే యామె నహచరినయ్యెదను,

కరుణ — (కన్నీటితో) ఓసభీ! భయంకరాగ్ని జ్వాలలవంటి కర్ణకతోరములయిన దుస్సహవాక్యములు పలుకుచు సర్వవిధములచేతను నాప్రాణములుపోవునట్లు చేయుచున్నావు. ఓస్థియసభీ! కొంతశాంతతవహించి ముహూర్తకాలము జీవము నలుపుకొమ్ము. ఇంతలోనేనక్కడక్కడ మునిజనసమాఖలములయిన పుణ్యాశ్రమములయందును భాగరథీతీరములయందును నిపుణముగా వెదకదను. ఒకవేళ మహామోహునివలన భీతిచేతఁ బ్రచ్ఛన్నయయి యామె యెక్కడనయిన దాగియుండును.

శాంతి — సభీ! నీవే వెదకదవు?

శా. నీనారాంకిత సైకతంబులు, సప్రసవీహితకూటంబులన్
 శ్రీనైభానసవాసముల్, చతుఃస్వర్ణిర్నాస్య స్య యస్త్వైశ్చ
 నే వీక్షించితి; నాలుగాశ్రమములన్ వేర్వేర శోధించితిన్ ;
 దేవిన్ శ్రద్ధనుగాన నెందును; విన్ లే వెందుఁ దన్నామనున్
 కరు—సఖీ! నేను బెప్పడిదానిని వినుము. ఆశ్రద్ధాదేవి సాత్వికురాలెయైన
 తునున, ఆమె కటువంటిదుర్గతి పట్టునని నేను భావింపను. ఆమెవంటి పుణ్యాత్మ
 యొడిఁబ్రతువంటి సంభావింపఁగనివిభక్తు ననుభవించువాగు కారుగదా?

శాంతి—ఓచేలీ! విభ ప్రతికూటడయినప్పుడేది సంభావింపఁదగని దగును?

మ. జనకేంద్రాశ్రమ యాదశాస్యకడ సాక్షాల్లక్ష్మీ మున్నుండదే?
 దనుజుల్ తొల్లియిడంగలేదె బలిసద్మంబందు వేదత్రయిన్?
 ఘనాంధర్వి మచాలసం గొనఁడె మున్ బాతాళకేతుండు నాఁ
 జను దైత్యేగుఁడు మోసపుచ్చి? విధిచేష్టల్ తర్దయున్ వక్రముల్

కానిమ్ము మున్నువుడు పాపండగృహములనే యనుసరించిపోదము.

కరు—సఖీ! అలాగున వే చేయుదము.

ఇద్దఱు—(నడుచుచున్నారు.)

కరు—(భయముతో) సఖీ! రాక్షసుఁడు.

శాంతి—ఏఁడీ రాక్షసుఁడా?

కరు—సఖీ! చాఁగము. కాలుచాన్నమలపంతులేత చట్టగుయిగోతపుష్కీండు
 చున్న చాఁడ సహ్యానుకాని శరీరముతోను, ఉత్పాతితమునైన కేశములతోన, దిసమొ
 ల యగుటచేఁ జూడఁగూడని రూపముతోను, చేత మొక నెమిలిపంథము పట్టుకొని వాఁ
 డీవలక నే నిచ్చుచున్నాఁడు.

శాంతి—సఖీ!ఏఁడు రాక్షసుఁడుగాడు. మిక్కిలి బలహీనుఁడుగా నున్నాఁడు

కరు—వీఁడెఁడయి యుండును.

శాంతి—సఖీ! శిశుచమనిశంఁచెదను.

కరు—దేదీప్యమానమయిన కిరణసముదాయముతో మార్తాంధమండల మాకాశ
 మధ్యమనఁ బ్రచండముగా వెలుగుచుండఁగాఁ బిశాచముల కవకాశ వెల్లు కలుగును?

శాంతి—అట్లయినయెడల నీతఁడిప్పుడే నరక బిలమునుండి వెడలివచ్చిన యెవ్వఁ
 డో నరకలోకవాని యయి యుండును. (చూచి యాలోచించి) ఆహా! ఇప్పుడు
 తెలిసినది. వీఁడు మహామోహునిచేతఁ బరపఁబడినదిగంబరసిద్ధాంతుఁడు. కాబట్టి వీని

రూపమును సర్వవిధములచేతను మారములందే పరిహరింపవలయును. (అని మోముక్తిసహాయుని నిలుచున్నది.)

కరు—సఖీ! ముహూర్తకామాత్రము నిలుపుము. ఇప్పుడిక్కడ నేను శ్రద్ధను వ్రేచుకొన్నాను.

[అట్టిదానిని నిలువబడి యుండఁగా వెనుకఁ జెప్పినరీతిని దిగంబర

సిద్ధాంతుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

దిగంబరు—నమోర్హా దోభ్యోనమోర్హా దభ్యః.

గీ. మహి నవద్వారయుత గృహమధ్యమందుఁ

బ్రహ్మలింగును దీపంబుపగిది నాత్మ;

యీ జనవరసుభాషితమే పరమార్థ

మధికతరమోక్ష సౌఖ్యదాయకమునుము.

(తనోహంబైయు నడుచుచున్నాఁడు.)

(ఆకాశమునందు) ఓకాగ్రవకులారా! వినుండు.

క. మోము ఈశరీరపిండము

కలజలములనెల్లఁ గడుగఁ గాంచునెశుద్ధిన్?

దెలియఁగదగు ఋషి సేవా

ఫలమున నాత్మ విమలస్వభావం బనుచున్.

వీమనుచున్నారా? ఋషిపరిచర్య యెట్టిదనుచున్నారా? చెప్పదను వినుండి.

క. కనికాశ్యకరఁగి దవులన్,

దనుపఁగదగు నిష్టభోజనంబుల వారిన్;

చన నీర్వామల మొందఁగ

మను లాఋషిచరులు తమదుకాంతలఁ బొందన్.

(తెరవంకఁజూచి) ఓశ్రద్ధా! ఇటురమ్ము.

శాంతియుఁ గరుణయు—(భయముతోఁజూచుచున్నాడు.)

[అప్పుడు తదనురూపవేషముతో శ్రద్ధ ప్రవేశించుచున్నది.]

శ్రద్ధ—ఓరాజబాంధవా! ఏమి సెలవు?

శాంతి—(మూర్ఛపోవుచున్నది.)

దిగంబరు—శ్రావక సముదాయమును నీవొక్క ముహూర్తమయినను విడిచి
'యుండఁకూడదు.

శ్రద్ధ—దేవరవారాజుపించినట్లు చేసెదను. (అని నిష్క్రమించుచున్నది.)

కరుణ—సఖీ! ఊర్ధ్వదిక్కు నామమాత్రముచేతనే నీవిట్లు భయపడకు. పాపంబులన్నియు సహితము తమస్వయముక్కు నుండునై నశింపఁగల యొక్క తెలుస్తానని యహింసయైన నేను మున్ను విన్నవానను. కాబట్టియిది యాతమనీ శ్రద్ధయి యుండును.

శాంతి—(ఊర్ధ్వదిక్కు) సఖీ! అవును. ఇది యదే. ఎట్లన—

క. భూరిదురాచార సదా

చానుగాఁగను, గురూప సమూహనుగా,

గురూప భ్రమపడి దీనిన్

భూరిదురాచార దుంశగొంటిని జామ్మి.

కానమ్మ మనము పాపములకడనే శ్రద్ధను పెడుచుదము.

(అని శాంతి కరుణలు ముందుకు నడుచుచున్నాడు.)

అప్పుడు పుస్తకవస్తుడయి బుద్ధాగముఁడు భీక్షురూపమునఁ

[బ్రవేశించుచున్నాడు.]

బుద్ధా—(అబోచించి) ఓయిపాపకులారా!

ఉ. ఇప్పుడు వాసనాసమితి యేమియనంటమి, ధీపరంపరల్

తప్పక జేల్లెడున్ విషయతత్యనురాగ వివర్జితంబులై;

యప్పటిబుద్ధికల్పితము లయ్యును, బాహ్యములట్ల తోచుఁ గ

నగి నిరాత్మకంబులు కుట్రయశీలములౌ పదార్థముల్.

(కొంచునుడిచి మరల క్లాఘనపూర్వకముగా) ఓహో! భోగమును మోక్షమును జేరి యున్న యీ బాధధర్మ మెంత మేలయినది!

చ. చెలువగు మందిరంబుల వసింపఁగవచ్చు; విలాసినితతిన్

గలయఁగవచ్చు; భోజనమొనర్పఁగవచ్చు నభిష్టవేళలన్;

దెలిమృదుశయ్యలందు శయనింపఁగవచ్చు; గృతాంగరాగలై

వలచుప్రియలితోఁ గడపవచ్చును రాత్రులు పండు వెన్నెలన్.

కరుణ—సఖీ! కాషాయవస్త్రము మీఁదినుండి దిగవేళిగా, అంటగొరిగిన తఱకాయమీఁది జాట్టుపిలక యల్లలలాడఁగా, పొదుగుగాఁ ద్రాటిచెట్టువలె నెవ్వఁడో తరుణవయస్కుడీవంకను వచ్చుచున్నాఁడు. ఆతఁడెవఁడు?

శాంతి—సఖీ! వాఁడు బుద్ధాగముఁడు.

బుద్ధా—(అకాశమునందు) ఓయిపాపకులారా! ఓభిక్షులారా! భగవంతుఁ

డైన బుద్ధునియొక్క వాక్యాన్యుతమును వినుఁడు. (పుస్తకమును జూచి చదువు

చున్నాఁడు.) “నేనొప్పుడు లోకములొని సుగతియు దుఃఖతియు దివ్యగతుస్సుచేతఁ జూచుచున్నాఁను. సమస్తసంస్కారములును తుణికిములు; ఆత్మనిత్యముకాదు. క్షాంతి బట్టి మీ భార్యల నాక్రమించెను భిక్షువుయెడ. మీరీర్ష్యను బొందఁగూడదు. ఈర్ష్యయే చిత్తమలము.” (తేజవంకజూచి) ఓశ్రద్ధా! ఇటురమ్ము.

శ్రద్ధ—(ప్రవేశించి) రాజబంధులవారియాజ్ఞయేమి?

బుద్ధా—ఉపాసకులను భిక్షులను నీవుపెడవుగ నాల్పగనముచేసికొనుచుండుము.

శ్రద్ధ—దేవరయాజ్ఞాసించినట్లు చేసెనను. (అని నిష్క్రమించుచున్నది.)

శాంతి—సఖీ! ఈమెయుఁ దామసీశ్రద్ధయే,

కరు—అవును. అట్టిదే.

దిగం—(బాధునిజూచి పెద్దగొంతుతో) ఓరీ! భిక్షుక! ఇటురమ్ము. నిన్ను నేనొక్కఁడన్న యడుగవలెను.

బుద్ధా—(కోపముతో) ఓరీ! పాపపిశాచమా! అట్లర దివ్యభూమిరా?

దిగం—ఓరీ! కోపముమాము. నేనొక్క శాస్త్రీశ్రమము నడిగెనను.

బుద్ధా—ఓక్షపణక! నీవుశాస్త్రీధర్మహితమెఱుఁగుదువా? కానియిట్టి (సమీపమునకుఁబోయి) ఏమి యడగెను?

దిగం—తుణవి నాశివైన నీవెవరినిమిత్ర మీవ్రాతమునుబూనితిగో నావఁజెప్పుము.

బుద్ధా—ఓరీ! వినుము. మాసిద్ధాంతముననుసరించినగాఁ డొకాన కడు గుణిక భిక్షానమొంది వాసనాబంధములను దెగఁగోసి కుక్తుఁడగును.

దిగం—ఓరిమూర్ఖా! ఏవో మన్వంతరమునం దెప్పఁడిో ముక్తఁడయ్యెదను పక్షమున, ఇప్పుడే నశించెను నీకిందువలన నేమియుపకారము కాఁగలదు? ఇంకొకఁడన్న మడిగెనను. నీకిటువంటిధర్మము నాపదేశించిననాఁడే.

బుద్ధా—నాకీధర్మము సర్వజ్ఞుఁడయిన బుద్ధదేవునిచే నీ పదేశంపబడినది.

దిగం—ఓరీ! బుద్ధుఁడు సర్వజ్ఞుఁడని నీకెట్లు తెలిసినది?

బుద్ధా—ఓయీ! బుద్ధుఁడు సర్వజ్ఞుఁడని మాబుద్ధాగములవలననే ప్రసిద్ధము.

దిగం—ఓరిబుద్ధిహీనుడా! అతని కాలనిమాటలవలననే సర్వజ్ఞత్వము సిద్ధించె యుపక్షమున, అప్పుడు నేనును సర్వజ్ఞుఁడనే. నీప్రితుపితామహప్రభృతి త్రిసప్తపురుషులతోడఁ గూడ నీవు నాకు దాసుఁడవని నాకును దెలిసినది.

బుద్ధా—ఓరి పాపపిశాచమా! మలపంకధరా! నేనెట్లునీకు దాసుఁడనురా!

దిగం—ఓరి వేశ్యాభుజంగా! ఓదుష్టభిక్షుకా! ఇది నీకొక దృష్టాంతముగాఁజూపినానురా. ఇక నీకు విశ్వసింపఁ దగినప్రియవాక్యమొకటిచెప్పెదను. ఇకనీవునీల్లు

మితము విడిచి మాయార్హతశాసనము నవలంబించి దిగంబరవ్రతమును ధరించుము.

బుద్ధా—ఓరిపాపుడా! నీవుపాదగుటయేకాక, యితరులకుగూడఁ బాడుచేయఁ జూచుచున్నవా?

క. పాపనసత్స్వరోత్త్రయము

భావింప ననింద్య మద్ది వేర్జించి వెనన్

నీవలెను వికాచత్వము

నీపసిధను లోనింద్య మెవ్వఁడు కోరున్?

మిత్యర్హతమరేధగ్మ మెవ్వఁడవలంబించును?

దిగం—గృహనక్షత్రవారచం దనూర్యోగరాగ శుకగ్రాహుపరమార్హజ్ఞానసంవాద

నీ కగపంతుఁడయిన మాయర్హతుని సర్వజ్ఞత్వమునిరూపితమైనది.

(అని) అనాదిసిద్ధమయిన జ్యోతిశ్శాస్త్రమువలని యింద్రియాగోచర

జ్ఞానముదేలి మే ఎఱుక నీవొప్పుట ప్రతము నాశ్రయించుచున్నావు.

మ. పరిమింపైన దీహమనఁ బాయక లోపఁనుండు జీవుఁడే

నరణి నెలంగ నేగుచు నంగతిమై భువనవ్రతయంబొక?

కగము స్వవించుచున్న, ఘటగర్భమునందిడినట్టిదీప మే

కరణి నెలంగ నేగుచు నంగతిమై భువనవ్రతయంబొక?

కాంతి లోకిచ్చియిది స్థమయిన యార్హతమితమునకింటె బుద్ధమతమే శ్రేష్ఠమయి యి
గాను, నీవిసుఖానందమునదిగాను, మిక్కిలి రమణీయమయినదిగాను, నాదృష్టికి
గోచరమగుచున్నది

కాంతి—సఖీ! మనము మఱియొక చోటికిఁ బోవుదము.

కరుణ—అలాగుననే చేయుదము. (అని ముందుకు నడుచుచున్నారు.)

కాంతి—(ముందువంకిఁజూచి) పనముం దున్న యీపురుషుఁడు సోమసిద్ధాం
తుఁడు. పొలిమ్ము. మనచుక్కడనుఁగూడఁ బోవుదము.

[అప్పుడు కాపాలికర్మపధార్థియయిన సోమసిద్ధాంతుఁడు

[ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

సోమ—(ముందుకు నడిచి)

మ. సముదారోగ్రనరాస్థి మాళికలు భూషణ్గా, శ్రేణానంబె వి

శ్రమవాసస్థలిగాఁగ భోజనపుఁబాత్రల్ పుట్టెలె యొప్పు, ను

త్తమయోగాంజనశుద్ధదృష్టిమెయి నేదర్శింతు నన్యోన్యభి

న్నములీలోకము, లీశుకంటె నవిభిన్నంబుల్ గదా యంచెడన్.

! పబోధ చంద్రోదయము,

దిగం—ఓహో! ఈపురుషుడుకాపాలికవ్రతమును ధరించుచున్నాడు, ఈతనినిగూడ నొకప్రశ్న యడిగెదను. (సమీపించి) ఓరీ! కాపాలికా! నరాస్థికశాలధారీ! నీధర్మ మెటువంటిది? నీమోక్ష మెటువంటిది?

సోమ—ఓరీ! తుపణకా! ఇప్పుడు నాధర్మమును శ్రద్ధతోవినుము.

కా. మస్తీష్కాక్త వసాభిఘోరితమహామాంసంబు వ్రేల్తున్ శిఖిన్;

శస్త్రబ్రహ్మకపాలపూరితసురన్ సదృశి నేవింపుదున్;

బ్రస్తుత్యర్హనికృత్త కంఠవిగళద్రక్షోగధారాతతిన్

హస్తద్వంద్వకృహోపహార మిడి నేనర్చింతు 'నాభైరవున్.

బుద్ధా—(చెవులుమూసుకొని) కటకటా! ఈదర్మచర్యమహాదారుణముకదా!

దిగం—అర్హత! అర్హత! ఘోరపాపకారియైవ్వఁడో యీబుద్ధిహీనుని వంచించెను.

సోమ—(కోపముతో) ఓరీ! పాపాత్మా! పాపాండాధమా! బోడి! చండాలా! కేకోల్లుంఛకా! చతుర్దశ భుజనోత్పత్తి స్థితిప్రళయ స్రవర్తకుండును వేదాంతసిద్ధాంత ప్రసిద్ధప్రభావుండును భగవంతుండునునగు భవానీవల్ల భుండు వంచకుఁడురా? ఆయన ధర్మమహిమను నేనిప్పుడు కనబఱచెదను.

చ. హరియద్రాబ్జభవాది నిర్జరసమూహంబెల్ల రావిరచెదన్;

సరిగా మింటజరించు తారకలసంచారంబు నేనిల్పెదన్;

బుర్రశైలామలతోడ నిమ్మహి పయఃపూర్ణంబుగావించి యా

వరతోయంబును వ్రావెదన్ తుణములూ భాండంబుల స్సర్వమున్.

దిగం—ఓరీ! కాపాలికా! నేనిందుచేతనే నిన్నెవ్వఁడో యైంద్రజాలికుఁడు మాయలుమాపి మోసముచేసెనని చెప్పియున్నాఁను.

సోమ—ఓరిపాపీ! పరమేశ్వరుఁడైంద్రజాలికుఁడని లంకను నాక్షేపించుచున్నావా? వీనిగుష్టశ్వము కోపోద్రేకము కలిగించుచున్నది. (కత్తి యొరనుండితీసి)

ఉ. ఈనిశితోగ్రఖడ్గవినికృత్త భవద్గళ నాలికోచ్చలత్,

ఫేనిలబుద్బుహాఘయూతభీకరఘోణితభూరిధారలన్

నే నిదె తృప్తి చేసెద వినిశ్చలభక్తిని దుర్గ కిప్పుక్రీ

డానినదోల్లసక్తమరుధాంకరణాగతభూతవర్గకున్.

(అని కత్తి పైకెత్తుచున్నాఁను.)

దిగం—(భయముతో) ఓమహానుభావా! అహింస పరమధర్మమునుమా. (అని బుద్ధాగముని మటుఁగు చొచ్చుచున్నాఁడు.)

బుద్ధా—(సోమసిద్ధాంతుని వారించుచు) ఓమహానుభావా! వీనూదార్థముగాఁ జక్కఁబడినయీవాక్కులచామునుబట్టి యీతాపసుని గొట్టుట యుక్తముకాదు.

సోమ—(భిడ్డము మెరలూ వేయుచున్నాఁడు.)

దిగం—(ఊటనొంది) ఓమహానుభావా! ఇప్పుడు మీకుదృఢిల్లిన ఘోరరోషము శాంతిపొందినపక్షమున, నేను మిమ్ముఁగొన్నిప్రశ్న లడుగఁదలఁచి యున్నాను. సోమ—అడుగు. అడుగు.

దిగం—మీయుత్తమధర్మమును నేను విన్నాఁడను. ఇంక మీమోక్షమెట్టిదో చెప్పుడు.

సోమ—వినుము—

మ. తమి నేరేన్ విషయానుభోగములచేఁ దక్కన్ సుఖిబందిరే?

యమలానందవిమూఢజీవదశయే యామోక్షమానేని, ధీ

భ్రమలే కవ్యదుఃఖోరీ వేడుకొనుఁ దత్పాపాణముక్తిం గనన్?

ప్రమదాభిన్ సజ్జిగాఁగఁ దన్నుశివుఁగా భావించి యాలింగనం

బమరం జేసి సుఖింప ముక్తియగునం చాశర్వుఁడాడెంజుమి.

కాంతి—పాపము శాంతిల్లునుగాక! పాపము శాంతిల్లునుగాక! భగవంతుఁడయినభవానీపతి యిటువంటిశాస్త్రమునకుఁ దా నెప్పుడయినను గీర్తయగునా? ఇది యేవ్వ రోదురాత్ములు కల్పించిరి.

బుద్ధా—ఓమహానుభావా! రాగరహితులు కానివారికి ముక్తికలుగునన్నయీమాట యాదరణీయము కాదు.

దిగం—ఓయీ! కాపాలికా! నీకుఁ గోపమురానిపక్షమున నేనుక్కమాట చెప్పెదను. రాగయుక్తుఁడయిన దేహధారి ముక్తుఁడగుననుట వేదవిరుద్ధము.

సోమ—(తనలో)అయ్యో! వీరిమనస్సులు శ్రద్ధారాహిత్యముచేతఁ జెడియన్నది. కానిమ్ము. (తెరవంకఁజూచి ప్రకాశముగా) ఓశ్రద్ధా! ఇటురమ్ము.

[అప్పుడు కాపాలినీరూప భారిణియైన శ్రద్ధ ప్రవేశించుచున్నది.]

కరుణ—సఖీ! చూడు. రజస్సుయొక్కకూతురైన యీశ్రద్ధనుజూడు. ఈమె—

చ. విరిసిననల్లగల్వలను వీకయడంచువిలోల నేత్రముల్,

నరవిమలాశ్చినిర్మితకనత్కమనీ యవిభూషణావళుల్,

గురుజఘన స్థనాతిభరకుంతితకోమల మందయానముల్,

సురుచిర పూర్ణచంద్రనిభసుందరవక్త్రము మెప్పు నొప్పెడున్.

శ్రద్ధ—(ముందుకువచ్చి) ఇదిగోవచ్చినదానను. స్వామి! ఏమియాజ్ఞ

ప్రగోచ దోగయము.

సోమ — ప్రియురాలా! దుఃఖిమానియైన యీభిక్షుని ముందఁ గాఁగొనించుకొమ్ము.

శ్రద్ధ — (బుద్ధానముని నాలింగనము చేసికొనుచున్నది)

బుద్ధా — (సంకోషముతో నాలింగనము చేసికొని యొడలు గగుర్పొడువగా జనాంతికముగా) ఓహో! ఏమి యీ కాపాలినినుభిస్పర్శ!

చ. చండత గానురాగమునఁ జన్నులు నాణుల మెత్తి పల్వురన్

రఁడగుఁ గొనినొనిఁ ఘనస్మనభారలఁ దొల్లి, యెందు నీ

చంకిరుచోపగూహభవసౌఖ్యముతో సరిగాఁ నందు నే

చంకిగ నూలుసొన్న శపథంబులుచేసెద బుద్ధుతోడుగన్.

ఓహో! కాపాలికచరిత మెంత ప్రత్యక్ష ప్రదమయినది! ఓహో! సోమసిద్ధాంత మెంత శ్లాఘ్యమయినది! ఈభర్తా సైన్యకరమయినది ఓమహానభావా స్వకథము వేరను నేను బుద్ధానశాసనమును విడిచి నీపరమేశ్వరసిద్ధాంతభుజులందుఁ బ్రవేశించెదనా. ఇప్పుడు నీవాచార్యుడవు, నేను శిష్యుడను. కాఁక నన్నిప్పుడే పారమేశ్వరదీక్ష యందుఁ బ్రవేశపెట్టుము

దిగం — ఓరీ! క్షితుకా! నీవు కాపాలినీష్పర్శముచేత వయల డినాడవు. కౌగిలిరూరిముగానుండుము.

బుద్ధా — ఓకాపాత్యా! కాపాలినియొక్క పరినిశితమహాత్సవముఁ గానక నేనింతవఱకును వంచితుండవలసివని.

సోమ — ఓప్రియురాలా! నీవిప్పు డీక్షవకునిగూడ నాలింగనము చేసికొమ్ము.

శ్రద్ధ — (దిగంబరసిద్ధాంతమునిఁ గొనినొనిచుకొనుచున్నది.)

దిగం — (గగుర్పొడుతో) ఓహో! అగ్గత! అగ్గత! ఓహో! ఏమి యీ కాపాలినీనుభిస్పర్శము! ఓహో! నీవింక సాధనముచేసి గొనినొనిచేయుము.

(తనలో) బౌరా! నే నిప్పుడు మహత్తర మయిన యొక యింద్రునివికారమునకు లోబడినాడను! ఇంక నేమి యుపాయము? ఇప్పుడేదియొక్కట? కానిమ్ము. ఇప్పుడే నెమిదింభము కప్పకొనెదను. (అని గట్లు చేయుచున్నాడు.)

క. శీవసునస్తని! ఓ

కాపాలిని! భీతహరిణకమనీయాక్షి!

మాపటి కీవు రమించిన,

నాపయిఁ జేయఁగలదేది యాశ్రయకేసేన్?

ఓహో! కాపాలికశాస మొక్కటిమే భోగమోక్షసాధనము! ఓయాచార్యానే!

నిన్ను నీచానుడ నయినాడను. నన్ను గూడ ప్రళయశైరవాను శాసనమునందు దిన్నెత్తు శేయుము.

సోమ—కూతురుగుడు.

ఇద్దఱు—(కూతురున్నగు.)

సోమ—(పాత్రము చెతెల్లుకొని న్యాయశాసనమును చూచుచున్నాడు.)

శ్రద్ధ—ఓదేవా! ఈపాత్రము ముగియబడినది.

సోమ—(చూచితానుగొంతత్రాగి మిగిలినదానిని బుద్ధాగమ దిగంబర సిద్ధాంతముల కిచ్చుచున్నాడు.)

క ఇదిపాసన మిది యగృతం

బిచ్చ యిసుకో గావధమిది యాశ్వరసుటితం

బిగి భ క్తావచ్చేనక

అని పానపాత్రము డిప్పుడు తృప్తిగమిరల

ఇద్దఱు—(అలాచించి ముగించుచున్నారు.)

దిగం—(అలాచించి ముగించుచున్నారు.)

బుద్ధా—కాపాలికు డెంగిలిచేసిన కల్లు నేనెల్లు త్రాగుచున్నాను.

సోమ—(అలాచించి జనాంతికముగా) ఓశ్రద్ధ! నీవెంతమందిని చూచుచున్నావేమి? పశుత్వ మిప్పుడును వీరిని విడువలేదు. నావదన సంస్కారమువల్లను మర యెవరిత్ర మయినదని వీరెంచుకొనుచున్నాగు. కాబట్టి, ఓపుష్కరరాజు నీవక్త్రాసవముచేత దీనిని శుద్ధిచేసి వీరికిమ్ము. స్త్రీలనోయి సదా శుచియని తైర్థికులు సహితము చెప్ప చున్నారు.

శ్రద్ధ—దేవరవారాజ్ఞాపించినట్లు చేసెదను. (అని పానపాత్రము పుచ్చుకొని 'తాను గొంతత్రాగి మిగిలినదానిని వారిదాపునఁ బెట్టుచున్నది)

బుద్ధా—ఇది మహాప్రసాదము. అనిపానపాత్రమందుకొని త్రాగుచున్నాడు. ఆహా! ఏమి యిసుగయొక్క సువాసన!

చ. సకియలపొత్తునన్ వెనుకఁ జిక్కఁగ నెన్నియొసార్లు కోరినే

వకుళసువాసనా మమరవారసతీవదనాసవంబు? ని

య్యకలువసుందరీముఖమహాసవ మానరుగాక దేవతల్,

ప్రకటసుధారసంబుపయి వాంఛ యొనర్తురే దీనిఁ గ్రోలినన్?

దిగం—ఓరీ! భిక్షుకా! అంతయు నీవే త్రాగు. కాపాలినీ వదనోచ్చిష్ట మయిన యామర్షమును నాకుఁగూడఁ గొంతయ్యుమ్ము.

బుద్ధా—(పానపాత్ర)ము దిగంబర సిద్ధాంతుని ముందుంచుచున్నాడు.)

దిగం—(త్రాగి) ఓహో! ఏమి యామద్యముయొక్క మాధుర్యము! ఏమి రుచి! ఏమి గంధము! ఏమి పరిమళము! అగ్ని దహనశాసనములొబడి చిరకాల మిటువంటి సురారసములేక మోషపోతిని. ఓభిక్షుకా! నాయంగములు తిరుగుచున్నవి. నేను శయనింపబడను.

బుద్ధా—అటుచేయును. (ఇద్దఱును ఎరున్నారు.)

సోమ—ఓహియురాలా! మనకిప్పుడు వెలలేక ఇద్దఱుర సులు లభించినారు కాబట్టి మనము నృత్యము చేయుదము. (ఇద్దఱు నృత్యముచేయుచున్నారు.)

దిగం—ఓభిక్షుకా! ఈకాపాలికుడు—కాదుకాదు—ఈయాచార్యుడు కాపాలికునితోగూడ హంశనృత్యము చేయుచున్నాడు. కాబట్టి వీరితో మనము కూడ నృత్యముచేయుదము.

బుద్ధా—అలాగుననే చేయుదము. (అని మృగముచేతిసోలుచు నృత్యముచేయుచున్నారు.)

దిగం—క. “ఓపీనఘనస్తని!” ఓ

కాపాలిని! భీతిహానికహనీయాక్షి!

మాపటి కీవు రమించిన,

నాపయిఁ జేయఁగలదేది యాశ్చర్యచేన్ ?”

(అని పాడుచున్నాడు.)

బుద్ధా—అచార్యా! ఈశాస్త్రముమత్యద్భుతమయినది! ఇక్కడఁగట్టపడనక్కరలేకయే యభిమతార్థసిద్ధులు సంపాద్యములగుచున్నవి.

సోమ—ఇది యెంత యాశ్చర్యము! ఎలాడు—

మ. తనియంబొందుదు రిప్పితార్థ విమలశ్యామల శక్తియలెం

బున మోక్షప్రియు లష్టసిద్ధులఁ గరంబున; మోక్షముంబున

యునికిం బ్రాకృతమంత్రసిద్ధులను వశ్యులై నానావిధముల

హనవిత్తోభణమారణాదులఁ దృణంబులై రక్షంతమున్.

దిగం—ఓయీ! కాపాలికా! (అలోచించి) ఓరియాచార్యా! ఓరాజబాంధవా! (అని తూలుచుఁ దిరుగుచున్నాడు.)

బుద్ధా—మున్నలవాటుపడిననాడగుటచేత నీతపస్వి మధుసానాధిక్యమువలన మిక్కిలి మత్తెక్కియున్నాడు. కాబట్టి యిప్పుడితనిమత్తు పోవుసని చేయవలెను.

సోమ—అలాగుననే చేయుదము. (అనితననోటిలోనితమ్మినిగంబరసిద్ధాంతుని

నోటలోఁ బెట్టుచున్నాఁడు.)

దిగం—(వ్యస్థించుచు) ఓయాచార్య! నిన్నొక్కటి యిదిగఁగను నీక్కిడు
కుఁగనాక సింహమటయంగున్నది స్త్రీపురుషుల న్నాక పీఠమటలోఁ గుంచఁగలదా ?

సోమ—ఇది యిది పురుషుని యగుచున్నావు? చూడు—

యవద్యాధరకంఠలక్ష్మీ! మగసతీవారంబు, నాగేంద్ర శుం
దరులన్, యశ్వినీసనినినినిని, మద్వ్యాఘానుసారంబుగా
మరి యెవ్వఁగలఁదెన, ముజ్జగమున్ మగ్గ్యోప్యంశ్లాఘ్యుడు
మగ్గరివిద్యాబల గౌరవంబున సమాకషింపఁగాఁ జూలుదున్.

దిగం—ఓయీ! మనమందఱమును మహామాహుని కింకరుల మని యిష్టము
నేను గణిత ముచేతఁ జాలిసికొన్నాఁడను.

ఇక్ష్వా—నీవు దిలికికొన్న గణితయు సత్యమే.

దిగం—అట్లయిన గుఱు ముగమున్నగు రుజుకార్యముకటియాలోచింపవలెను.

సోమ—అది యేమి?

దిగం—నర్తకత్రిమగ్గ్రుఁడు రాజుగారి యాజ్ఞాపకారముగా మనము పట్టి
తేవలెను.

సోమ—అతొత్తుకూతుఁడు లేక వసున్నదో నాకుఁ జెప్పము. నేను వెంటనే
నానిని గావిద్యాలయమునకు నాక పీఠమట తేసింపెదను.

దిగం—నేనిప్పుడు లెక్కవేసి నీకుఁజూపెదను. (అని బలపము పుచ్చుకొని
సూమిమీఁద స్థానములువేసి గణించుచున్నాఁడు.)

శాంతి—సఖీ! ఇప్పుడుహతాశులగునవీరిమాటలు మాతల్లినిగూర్చినవైకట్టు వినఁ
బుచున్నవి. మనము సావదానముగా విందము.

కరుణ—సఖీ! ఆలాసననే చేయుదము. (అని యిక్ష్వా నాలకించుచున్నారు.)

దిగం—గీ. జలమునను లేదు; లే దెందు స్థలమునందు!

శైలములలేదు; లేదు పాతాళమందు;

శ్రద్ధ యయ్యది హరిభక్తి సహితయగుచు

నున్న దిపుడు మహాత్ములయుల్లములను.

కరుణ—(అనందముతో) సఖీ! నీవుభాగ్యశాలినివి. శ్రద్ధవిష్టు భక్తి దేవియొక్క
స్వవతీకానియయియున్నది.

శాంతి—(హరము నటిరచుచున్నది.)

దిగం—(మరల నంశలు గణించి)

గీ. జలమునను లేడు; లేడెందు ధలమునందు;

శైలములలేడు; లేడు పాతాలమందు;

విష్ణుభక్తితో ధర్ముండు వేడ్కఁగూడి;

యున్నవాడు మహాత్ములయుల్లములను.

సోమ—(విషాదముతో) అక్కటా! మనమహారాజానకు గొప్పకష్టమువచ్చినది.

చ. తలఁపఁగ విష్ణు భక్తియె నిదానము శాశ్వతహృద్ధికిన్;

గలసెను దానితో నెపుడు కన్నన సత్త్వగుహారిశ్రద్ధయున్;

జెలియగుకాముని స్విడిచి చేరెను ధర్ముఁడుగూడ నచ్చటన్;

దలఁతు వివేకుకార్య మిఁకఁ దద్దయు సిద్ధినిబొందగల్గున్.

అయినను మనము ప్రాణాంతోపద్రవము వచ్చినను నెఱుకఁగీయక స్వామికార్యమును జేయవలెను. ఇప్పుడు ధర్మశ్రద్ధలను బట్టి తెచ్చుటకయి మహాభైరవీవిద్యను బంపు చేసెదను. (అని ముగ్గురును నిష్క్రమించుచున్నారు.)

శాంతి—సఖీ! ఇప్పుడు మనమును హతాశు లయినవీరి దుర్వ్యవసాయమును దేవి మైనవిష్ణు భక్తికి నివేదితము. రమ్ము.

(అని నిష్క్రమించుచున్నారు.)

చ తు ర్థా ం శ ము.

[అప్పుడు మైత్రీ ప్రవేశించుచున్నది.]

మైత్రీ—మహాభైరవియొక్కవారఁ బడకుండ ధర్మునితోఁగూడ నాప్రియసఖి యైనశ్రద్ధను విష్ణుభక్తి కాపాడెనని ముదితవలన నేను విన్నదానగు. కాబట్టి యీ తిహతహ పడుచున్నమనస్సుతో నాప్రియసఖి నెక్కడఁ జూడఁ గలుగుదును?

(అని ముందుకు నడుచుచున్నది.)

[అంతట శ్రద్ధ ప్రవేశించుచున్నది.]

శ్రద్ధ—(నాలుగు దిక్కులనుజూచి భయోత్కంపముతో)

మ. వెనుకన్, మర్త్యకపాలకుండలవతిన్, విద్యుచ్ఛటావిఠిన్

ద్ధునదృష్టిన్, శిఖికిలికారుణకచాత్యంతోగ్గి, భాతేందుర

శ్రీనిభోద్యత్యరదంష్ట్రకాంతరచలజ్జిహ్వన్, మహాభైరవిన్

మైత్రీ—(తనలో) అయ్యో! నాప్రియసఖియైన శ్రద్ధాదేవి భయసంభ్రమోత్సాహితహృదయ యుగాలిచేగదలుచున్న కదలితరుప్రకాండమువలె గంపమొందుచున్న యంగములతోడనలూ దానేకో యాలోచించుకొనుచు, దాపునకు వచ్చి తను నన్నుఁజూడకున్నది. కాబట్టి నేనేయీమెను బలుకరించెదను. (ప్రకాశముగా) ఓప్రియసఖీ! శ్రద్ధా! ఇదేమి? నీవుమనస్తాపముచేత నన్ను సహితము చూడకున్నావు?

శ్రద్ధ—(చూచి నిట్టూర్పుతో) ఓప్రియసఖీ! మైత్రీ!

క • చెలి! కాళరాత్రినోటను

బలుకోఱలనడుముఁ జిక్కి పొణముతోడన్

వెలువడుమనేను గనుఁగొనెఁ

గలిగితి నీజన్మమందే క్రిన్మృత నిన్నున్.

క • బట్టి నీవు దగ్గఱగావచ్చి నన్నుఁ గొగిలించుకొమ్ము.

మైత్రీ—(అలింగనముచేసికొని) సఖీ! అట్లు విష్ణుభక్తి మహాభైరవియొక్క భావము నడచివేసిచను, నీయంగము లింకను గంపమొందుచున్న వేమి?

శ్రద్ధ—ను. వెనుకన్ ముగ్యకవాలకుండలవతిన్, విద్యుచ్ఛటావిఠిపద్మనదృష్టిన్, శిఖికీల్లికారుణక చాత్యంతోగ్ర, బాలేందురశ్మినిభోద్యుతిరథంస్త్రికాంతరచ్చలజ్జిహ్వాన్, మహాభైరవిన్ గనుచున్నట్లు వడంకుఁ జిత్తిమిపుమన్ రంభాదళప్రక్రియన్.

(అని మరలఁ బరించుచున్నది.

మైత్రీ—(భయముతో) హా! హతాశురాలయిన యామె ఘోరరూపము కలదా? ఆప్రకారముగావచ్చి యామె యేమిచేసినది?

శ్రద్ధ—సఖీ! వినుము—

చ. ధరణికి డేగడిగైదువిధంబున భైరవి డిగ్గి, నన్ను దుర్భరచరణద్వయిం బొదివి, వానుకరయున ధర్ముఁ బట్టి, యంబరమున కేగవేగఁ, బెనుమాంసపుముద్దలు రెండు గృధ్రిభీకరనఖరాగ్రకొటినిడి గ్రుక్కన నింగికిఁ బాటుకైవడిన్

మైత్రీ—అయ్యో! అయ్యో! (అని మూర్ఛిల్లుచున్నది.)

శ్రద్ధ—సఖీ! ఊరడిల్లుము.

మైత్రీ—(తెలివి తెచ్చుకొని) తరువాత. తరువాత.

మ. పారిగద్దెంపుచు విష్ణుభక్తియచటన్ భూభంగకౌటిల్యభీ
కరమున్ నిర్భరకోపపాలుము నొకంటన్వీక్షింపఁగా,
ధరణిం గూలెను, వజ్రపాతహతిచేతన్ భూమిపైఁదెల్పును
స్థిరభూభృచ్చియుల్లు, భైరవి శిరోస్థిన్ద్రాతముల్ నుగ్ధగాన్.

మైత్రి—ప్రియసఖీ! చైవవశముచేతఁ బులిసోటఁ బడి వెలువడినకురంగాంగన
కలెనే నీవును నీభాగ్యముచేతఁ బ్రసక్తఁగంటిని. తరువాత. తరువాత.

శ్రీధ—తరువాత విష్ణుభక్తిదేవి “నన్ను సహిత ముఖమంపఁబరర్పించుచున్న
గురాత్ముఁ డయినయీమహామోహప్రేతమును నేను సమూలముగా నిర్మూలము చేసె
దను” అని కోపావేశముతోఁ బలికి, నాపంకజావి “ఓశ్రద్ధా! నీవునోయి వివేకుని
తో నిట్లుచెప్పుము.—నీవు కామక్రోధాదులను నిర్జించుటకు ప్రయత్నింపుము.
అప్పుడు వైరాగ్యోదయము తప్పక కలుగును. నేనును నీవును నీ పాశ్రామియా
మాదుల కుత్సాహము పుట్టించి నీవైష్ణవము సమగ్రహించెనని యిది భరాది దేవుల
శాంత్యాదులకాశలముచేత నుపనిషద్దేవీసంగమమువలనఁ జేయఁబడిన నీకుఁ
బ్రబోధచంద్రుఁ డుదయించు సాధనమును జేయుదును. అని నీవిచ్చి. కాబట్టి
నేనిప్పుడు వివేకుని సన్నిధికిఁబోవుచున్నాను. ఇప్పుడు నీవేపనిముఁ డిదియులు
పుచ్చుచున్నావు?

మైత్రి—అక్కచెల్లెండ్రము మేము నలుపురమును వీళ్ళభక్తియొక్కయజ్ఞాచేత
వివేకుని కార్యసిద్ధి కొఱకు మహాశక్తులయాత్మలయందు నివసించెదము.

చ. నను సుఖజీవులందుఁ, గర్హణన్ ఘనదుఃఖితులందుఁ, బుణ్యకా
ర్యనిరతులందు సముద్ధిత, భ్రష్టకుబుద్ధులయందుడేక్ష, వా
రుచుపడలంతు; మేమచటనుండుట నాత్మలు రాగలోభము
ఖ్యుభిలదొషదూషితము లయ్యును గాంచును నిర్మల్యమున్.

కాబట్టి యీవిధముగాఁ దోబుట్టువులమైన మేము నలుపురమును వివేకాభ్యుదయము
కొఱకైనవ్యాపారముచేత వాసరముల గడపుచున్నాము.” ఓప్రియసఖీ! నీవిప్పు
డెక్కడ వివేకమహారాజును గనుఁగొనఁగలవు?

శ్రీధ—“రాధాదేశమని యొకటియున్నది. అక్కడ భాగీరథీసమీపప్రదేశ
మున కలంకారభూతమయిన చక్రతీర్థమునందు మీమాంసానుగతయైన మతిదేవితోడఁ
గూడ నెట్లో ప్రాణములు నిలుపుకొని వ్యాకులహృదయముతో నుపనిషద్దేవీసంగ
మార్గముగా వివేకుఁ డహర్నిశమును తపస్సుజేయుచున్నాఁడు.” అనిదేవియైన విష్ణు

మైత్రీ—ఓప్పియసఖీ! నీపిచ్చిటికిఁబాటు. నేనును నాపక్షికిఁబోయెదను.

శ్రీకృష్ణ—అట్లుచేయుము.

(కొలుసు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

ఇది విష్క్రమంభము.

[తిప్పడు వివేకమహారాజును బ్రతిహరియుఁ బ్రవేశించుచున్నారు.]

వివే—ఓరి మహామోహా! ఓరిదోషకారిప్రచుఁగా! ఈమహాజనులెల్ల నీవల్ల సర్వ విధములచేతను శిడిపోయిరి.

కా. జ్ఞానానందము నిస్తరంగము మహాశాంతంబు పోద్యన్మహా

త్వానూనంబు మహావృతాల్కిజల మహా! త్రాగ గలమండియున్;

వే నిస్సారమహావికాజలమునందే మున్నమం దేలుచున్

బానస్సానము తాచరించెదను. విభ్రాంతి నివ్వమాధాత్మకుల్.

సంసారచక్రవాహుఁడై యున్న మహామోహుని కట్లాన మేములము. ఆ యజ్ఞానము

తత్త్వబోధమువలననే నివృత్తికాఁగలదు. ఎట్లన —

గీ. అని నజ్ఞానమూలక మైనయత్తి

పుష్కలసంసారపుష్కలంబు పెల్లగించి

పరముఁ గూర్చి విశ్వేశ్వరోపాసనాఖ్య

బీజజన్మావరోధంబై వెరవునుము

తఱుచుగా మంచివారు పూనినకార్యములకు దేవతలు నోడుపడుదురని తత్త్వవేత్తలు.

చెప్పదురు. అందుచేతనే విష్ణుభక్తి దేవియిప్పుడు “నీవుకామాదులను గెలుచుట కద్యో

గింపుము; నేనును నీపక్ష మవలంబించెదను” అని సందేశము పంపినది. అక్కడఁ

బ్రథానవీరుడైయున్న కాముని వస్తువిచారఁ దొక్కఁడే జయింపఁదగినవాఁడు. కా

నిమ్ము. వానిని నిర్బంధింపటకయి యిప్పుడతనినే నియమించెదను. ఓవేదవతీ! నీవు వస్తు

విచారుని బిలుచుకొనిరమ్ము.

వృత్తి—దేవిరివా రాజ్ఞాపించినట్లు చేసెదను.

(అని నిష్క్రమించివస్తువిచారునితోడఁగూడఁ బ్రవేశించుచున్నది.)

వస్తు—అగ్ర్యా! నిర్విచారసౌందర్యాభిమానవర్జితుడైన కామపిశాచునిచేతను.

ఖ్యముగా గుర్తింపఁబడిన మహామోహునిచేతను లోకము శిడిపోవుచున్నది.

చ. కలికి యటంచునున్, గలువకంటి యటంచును, సుభ్రవంచు, మం

జాలసుముఖుల యంచు, గురుకు సుమనః

ప్రబోధ చంద్రోదయము.

శైలమి నుతించుఁ గాంచు భ్రమియించు రమించు బుగ్గండు 'కారి! చె
ల్వ లశుచిభ్రష్టులించును దలంపఁడు' మోహవిచేష్టితంబులన్.

చక్క-గావస్తువిచారము చేయఁగల నూత్నబుద్ధులు సహితము మాంసాస్థిపంజరమునైన
స్త్రీలు స్వభావదుర్గంధనిలయ లనియు బీభత్సవేష లనియు వైరంగ్యముకలుగఁగన్నది
అట్లయినప్పుడు వారియం దితరగుణాలోపణము చేయుట స్పష్టమే.

మ. నరముక్తానుణిహామల్ మణిరణితన్వగ్గాందంబుల్, శిశ్నాం
చంద్రోదయ దుకూలముల్ ఘనసృణపుష్కలపూతలుక్ దానిపూ
సరముల్ పైపయిఁజూచి యల్పమతు లిచ్చంగాంఁగ్రు మోహమున్
ధరనారుల్ నర కాంక్షనామలనుచుం దరిగింతు రుద్యమైతుల్

(ఆకాశముపంకఁజూచి) ఓహో! చండాలా! ఓరికామా! అనావలంబనముగా నెచ్చి
నీవీలాగున జనులను వ్యాసుల పెట్టుచున్నావేమిరా? ఓహో! కామావిష్టుఁడు—

మ. ననుఁగామించెను బాలయూమె, యేలమిన్ నన్నీమృంగంకాశ్యమా
చెను, నీయత్పలనేత్ర కాగిటను శేర్చెన్ నీ, న్ననున్ గావిగి; యో
మనమూర్ఖా! నినుగాంచెనెవ్వతె? నినుం గామించెనెవ్వరై యం
గన మాంసాస్తుల బుంగ; లోపలి నిరాకారుండే వీక్షించెడున్

ప్రతీహారి—ఓమహానుభావా! ఇటురమ్ము.

ఇద్దఱు—(ముంగుకు నడుచుచున్నారు.)

ప్రతి—అదే మహారాజానీనుడయ్యయున్నాఁడు. నివాహనపన్నిధికాగోమా

వస్తు—(దాపుఁకుఁబోయి) దేవా! జయమగుఁగాక! జయమగుఁగాక! ఓ
వస్తువిచారుఁడు దేవరకుఁ బ్రణమిల్లుచున్నాఁడు.

వివే—వస్తువిచారా! ఇక్కడఁ గూర్చుండుము.

వస్తు—(కూరుచుండి) దేవా! మీ సేవకుఁడు వీడిదేచ్చియున్నాఁడు. అట్టి
యేమో యనుగ్రహింపవలెను.

వివే—మహామోహునితో మనకు యుద్ధము సంపాద్యమయినది. అక్క
బ్రధానవీరుఁడు కాముఁడు. వానికిఁ బ్రతివీరునిగా మేమునీన్ను నిరూపించివాము.

వస్తు—దేవరవారు నన్నిట్లు సంభావించుటచేత ధన్యుడనయినాఁడను.

వివే—ఇక నీవేయాయుధముచేత గాముని జయించెదవు?

వస్తు—ఓహో! పంచశేషుఁడా! వానికన్నవియ్యదమ్ములు. పూవిల్తునిగాను
జయించుటెంతపని? ఇక్కడఁ గూడ శస్త్రగ్రహణ మపేక్షింపవలెనా? దేవరవా
చిత్రగింపుఁడు—

దానిని అంగ సాంధ్యకీరణారుద్యములు నా మహావిజ్ఞ

ప్రబోధ చంద్రోదయము.

క్షాధవ మృజ్జతోష్ణలస్య నల్లక న్నగును, పీయూష నశ్చ
సాగులు నిశ్చలత్యమలసాగరతుల్య గభీరులెందులున్.

(శ్లాగునపూర్వకముగాఁ దన్నుఁజూచుకొని)

ఉ లేదు నచోధకశ్రమము; లేదు శిశుపరివీక్షనంబునున్;
లేదు మహోపతాపదును; లేదు శరీరవిమర్దనంబునున్;
లే దలహింస యాదిగ గణింపఁగఁగల్గ నన్యయోగమున్;
ప్రబోధిగ నేనె తద్దయును గ్రోధజయంబున శ్లాఘ్యునయ్యేదక్ష.

(ఇద్దఱును ముంగును నగుచుచున్నారు.)

ప్రతి — అదె మహారాజు గారు, ప్రియోనభ! లేయనను సంపూరించుకొమ్మ.

క్షమ — (సందర్శించి) దేవా! జయమగుఁగాక! జయమగుఁగాక! ఇదిగో దేవర
వారి దాసురాలయిన క్షమ సాన్త్యంగప్రణామము చేయుచున్నది.

వివే — ఓక్షమా! ఇక్కడఁ గూరుచుండు.

క్షమ — (కూరుచుండి) దేవా! ఈ నేనపరాధాదునిమిత్తము విలిపింపఁబడినదో
యాజ్ఞ యింపు.

వివే — ఓక్షమా! మాకిప్పుడు సంప్రార్థమయిన ముద్ధయునగును రాత్మోదయిన
క్రోధుని నీవు జయింపవలెను.

క్షమ — దేవరవారి యనుగ్రహమువలన నేనుమహాహింస నైనన జయించితిను
సగుర్ధురాలనగుదును. ఇది నాతని యనుచిరుమ్రస్తుడైన క్రోధుఁ డెంత? నేనాపనిని
కీచుగ్గుగానే నిర్విహించెదను.

ఉ. అన్నట దేవయజ్ఞ పిశ్యముజ్ఞ తపోధ్యమనక్రిగూడు తె

న్నెన్నో యకారణంబ సమయిం చెడునానిని బాపకర్మునిన్

గన్నుల నిష్పకల్ కరముఁ గ్రక్కఁగువాని నశింశుఁగ్రోధునిన్

మున్నలభిక్రకాళి యధమున్ మహిషాసుఖం జంపిన్లునిన్.

వివే — ఓక్షమా! ఇప్పుడు క్రోధవిజయోపాయము నాకు వినిపించుము.

క్షమ — దేవా! విన్నవించెదను వినుడు.

చ. పురుషుఁడు క్షుద్ధుఁడోట నగుమోము, దురాగ్రహుఁడోఁ బ్రసాదముతో;

బరుషవచస్కుఁడోఁ గుశలవార్త, ప్రమోదము తాడనోగ్రుఁడో.

నేరపఁగఁ జెల్లు; బొందుదు రనిర్జితచిత్తులు దైవికాపదు

త్కరమునె; క్రోధభావ మెట్లకల్లు దయారసమాసేసరములన్?

వివే — సాధు! సాధు!

॥ ३ ॥

మ. అనయంబుకొ నటియింతు నృత్యపు శిరంబందున్; జరాపన్నగం
బును మ్రింగు న్నిను; విశ్వమున్ దిను వధూపుత్రాదులొగ్గధముల్;
ఘనబోధాంబులఁ బాని లోభరజమున్ గాఢాజ్ఞతజన్యమున్,
క్షణ మానవసుధాంబుధిన్ మునుగుమా శశ్వత్పుఖం బబ్బెనన్.

ప్రతీ—వీరైవభువువారు. ఓనుచూచానా! ఈయనన్ని ధానమునకుఁబోము శ్రీ
సంతో—(సమీపమునకుఁబోయి) స్వామి! జయమగుఁగాక! జయమగుఁగాక!

వీరై సంతోషుడు. (అని ప్రణమిల్లుచున్నాఁడు.)

వివే—ఇక్కడఁ గూర్చుండుము. అని సన్నిధానమునందుఁ గూర్చుండఁజెట్టు
కొనుచున్నాఁడు.)

సంతో—(వివయముతోఁ గూర్చుంకి) ఈభృశ్యజనునిపని యేమో దేవర
యాజ్ఞాపింపవలెను.

వివే—నీప్రభావము లోకవిదితమైనది. కాట్టి ముష్కడు బహుభాషలతోఁ
బనిలేదు. నీవు లోభుని జయించుటకయి వారణాసికఁ బోవలెను.

సంతో—దేవయాజ్ఞాపించినట్లు చేసెదను.

చ. కలయ మెలంగుమిన్ బహుముఖంబుల ముజ్జగముల్లయించి లో
నలగుచు, దేవభూసురపహాదధబంధన లబ్ధవృద్ధియై,
వెలసినతోభునికొ బరిధివించి జయించియున్న భీష్మమున్,
బలమున ముప్పు దాశరథి పత్నిముఖున్ నుజువాడింజెల్లెనన్.

(అని నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

[అప్పుడు వినీతవేషుడైనయొక పురుషుడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

పురు—దేవా! విజయప్రయాణమంగిరములు జరుపఁబడినవి. మాహూర్తి కలు
పెట్టిన విజయయాత్రాసమయమును సమీక్షించినది.

వివే—అట్లయినయెడల సేనాపతులు సైన్యములను బయట దేటుటకునియమింప
లెననిచెప్ప.

పురు—దేవరవాతాజ్ఞాపించినట్లు చేసెదను. (అని నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

[తరలా]

చ. పలుకఁ బదానుశ్చ మగుపంబులఁ గూర్చుడు శక్తిస్వపంబులన్;
బటిమ నిడుండుతేరుఁగు వాయుజనంబుల వారుపంబులన్;
భటు లొనకింపుఁ దీటెల నభ మృసితాబ్జమహాదనమృగనన్;
జటులకృపాణులు వెసం జనుఁ డాశ్వికులార! శ్రేణువై.

వివే—మంచిది ! మంగళసన్నాహము లాచరించి నేనును బ్రయాణమయ్యెదను.
(స్వారిపార్శ్వమునతో) సంగ్రాహించితమయినరథము సాయత్తపటిచి తీసుకొనిరమ్మని సారథి కాజ్ఞాపించును.

పారి—దేవరవారాజ్ఞాపించినట్లు చేసెదను. (అని నిష్క్రమించుచున్నాడు.)
[అప్పుడు యుద్ధరథమును సిద్ధముచేసికొని సారథి ప్రవేశించుచున్నాడు.]
సార—దేవా ! ఇదిగో రథము సిద్ధముగా నున్నది. దేవరవారు రథారోహణము చేయవచ్చును.

వివే—(మంగళవిధులను నిర్వర్తించి రథారోహణము నభినయించుచున్నాడు)

సార—(రథవేగము నిరూపించి) దేవా ! చిత్తగింపుడు చిత్తగింపుడు.

మ. ప్రచురోద్ధాతరజశ్చటానుమితశుంభద్యానధావత్పురా
గ్రీచయేషశ్చాచుంచితోర్వ్యుపరిభాగంబుల్ మహావాహనుల్
ప్రవలనృంధరమధ్యమాజిలధిధ్వామోగ్రీహోమంబుగా
నుచితప్రేధిని వ్యోమమార్గమున నోహూ ! తేరుఁ గొంపోయెడున్.

ఇదిగో సమీపమునఁ ద్రిభువనపావనమైన వారణాసీనగరము దృష్టిపథమునఁబడినది.

శా. ధారాయంత్రపశ్చజ్ఞాదితనితాంతధ్వాననంయుక్తముల్
నీరేజాకిరప్రభాధవళముల్ , డెల్వొండు సౌధాగ్రముల్
భూరిశేక్ష్మమువై శరశ్చవళతీమాతాంతరాజత్తటిన్
చ్చీగ్రమ్యంబు లవే పతాక తేనఁగున్ జిత్రద్వితీ శ్శేడలన్.

[సమీపమునలగ్నమధుకరనికరయుంకారముఖరంబులును వికసితకుసుమవిసరవిగళనృకగం దవర్షాతిశయ ధురంధరంబులును నానాప్రమానసుగంధబంధురంబులును శ్యామాయ మానవిడచ్చనచ్చానూపనీరుహానుమోహరంబులును నగుపురోద్యానప్రదేశంబులవిగో సమీపంబునఁ గానవచ్చుచున్నవి. ఈవాయుపులు సహిత మిక్కడఁ బాశుపతవ్రత మును గ్రహించినవాపసులవలె నే కానఁబడుచున్నవి. ఎట్లన—

మ. సురగినినీటఁ జేరి, సురజోభసితంబు కరంబుఁ దాల్చి, యీ
శ్వమివను నర్చుల్ సలుపుచాప్పున మీఁదను బూలురాల్చి, ని
ర్భరమధుపస్వంబునను బాటలు చాలఁ జెలంగ, వాయువుల్
కిరనును నృత్యము ల్పలుపుఁ గంపమునొందులతాభుజంబులన్.

వివే—(అనందముతోఁజూచి)

మ. హృదయాకర్షక మయ్యెఁ జంద్రమక్కుటం డెందుంట నీకాకి, తాఁ
బదమై ముక్తికి విద్యయట్లు, శమమార్పిన్ స్వప్రభౌనందమై ?

యిదే భూదేవికి వ్రేలుమువ్వసరమై యింట్లాండెడున్ పంగి స్వ.

ధర్మి, నక్రేందుకశన్ గజిన్ నగుచు శేనవ్యాజహాసంబున్.

సారథి—దేవా ! చూడుడు, చూడుడు. ఇది గంగాతీరమన కలంజీర భూతమును ద్రిభువనపావనము నైన శ్రీమత్త్రిలోకగురు విశ్వేశ్వరాభ్యుదయహాడేవుని యాలయము.

విజే—(హర్షముతో) ఓయీ !

క. మును చెప్పి యీ దేవుం

ధనమును త్రేతాధివాధుఁ డని శ్రేష్ఠజ్ఞుల శి

తనువులిట విడిచిపెరిగె

భువనములు భక్తజనులు కలియుచు రితనిన్.

సార—దేవా చూడుడు చూడుడు. అదిగో మనలను జూచి సమాధానమున నే ఖామక్రోధలోభాదు లిక్కడనుండి దూరముగాఁ జొల్పెనుచున్నాడు.

విజే—వారల్లేరుగుదురు. కానియు నేనియాలయమునందుఁ బ్రవేశించి యభిష్టసిద్ధికొలుకు భగవంతునికి నమస్కరించెదను. (అని రథమునుండి దిగి గుడిచొచ్చి చూడ్కి నిగిడించి) ఓయీదేవా ! నమస్కారము నమస్కారము నన్ను దయచూడుము.

క. కావెంట నమస్కృతులివె

యోమలజ్ఞానదేహ ! యోచనార్థరా !

యోజేకత్రిణులొవన !

సేవకుల కోసంగు నాకు శ్రేయఃప్రాప్తున్.

(అని నమస్కరించుచున్నాడు)

సార—దేవా ! ఇది త్రిభువనగురుడైన యాదికేశవస్వామి యాలయము.

విజే—అక్కడకురమ్మ (అని వెళ్లి యాదికేశవస్వామికిఁ బ్రసక్షణము చేసి) ఓ భగవంతుడా ! జయమగుగాక ! జయమగుగాక !

దండకము. అమరచయచమూచక్రమాదామణిశ్రేణి నీరాజితోపాంగపావద్య యాంభోజ ! రాజన్న భద్రోతకిమ్మితిస్వర్ణపీఠా ! స్ఫురద్వైతాభ్రాంతిసంతానసంతప్త సంధానసంసారనిద్రాపహరైకదత్తా ! తుమామండలార్థారసంభారసంఘట్టదంష్ట్రాగ్రకోటిస్ఫురచ్ఛైచక్రా ! క్రమాక్రాంతలోకత్రయా ! బాహుబుప్రోద్ధృతాభిలగోవర్ధనచ్చ తనిర్వాతాఖండలోద్యోజితా కాండచండాయువాహతివర్తనద్ధోమలత్రాణవిస్మాపితా శ్రీనివాస ! ప్రధూత్తంస ! దైత్యనీమంతినీవర్ణనీమంజుసింధూరసంభావయభిచ్చ

క. భీకరశోకాగ్నిభా

నీకను శోధిలములోనన్న నెరుకులనెల్లకొ

బైకొలుపు దేహశోషము?

బ్రాకటముగ నంతరాత్మ వడిగ దహించున్.

(అలోచించి) “బిడ్డా! శ్రద్ధా! నేనిక్కడకుండి హింసాప్రభావమయిన యుద్ధమును జూడలేను కాబట్టి నేనీకాశికాపురమును విడిచి సాలగ్రామమును పేరుగల విష్ణు తేత్రిమనంగుఁ గొంతకాలము గడపెదను. నీనిక్కడకువచ్చి వృష్టాంతమును జరిగిన క్రమమున నాకు నివేదింపుము” అని విష్ణు భక్తిదేవీ సాకాజ్ఞాపించినది కాబట్టి యాదేవినన్నిధానమునకుఁ బోయి యానమనవృష్టాంతము సర్వమును నేనామెకు విన్నవించెదను (ముందుననిచిచూచి) ఇది యాచక్రతీర్థము. ఇందుసరిసారసాగరోత్థారిమయిన నామకుఁ గర్ణధారయైన భిగవంతుడగు శ్రీహరి ప్రశ్నిక్షముగావాసముచేయుచున్నాఁడు (ప్రణమిల్లి) ఇదిగో ముచులచే నుపాస్యమాదురాలయిన విష్ణు భక్తిదేవిశ్వాంతి తో నేనో యాలోచించుచున్నది. నేనామెకు సమీపముననుఁ బోయెదను (అని ముందుకు నడుచుచున్నది.)

[అంతట విష్ణు భక్తియు శాంతియుఁ బ్రవేశించుచున్నారు]

శాంతి—అమ్మా! మీరు ప్రబలదింతాపలహృదయ లయి యున్నట్లు కానందుచున్నారు.

విష్ణు —బిడ్డా! మహావీరత్వయశరమయినయీ ఘోరయుద్ధమునందు బలవంతుడైనమహామోహునితోఁ బ్రతిఘటింఁచినపుత్రప్రాయుడైన వివేకునివృత్తాంతముమీకు నదో తెలియకపోయెనని నాచువస్పిస్థుడన్న స్థమునున్నది.

శాంతి—దేవీ! ఇక్కడ విచారింప వలసినపని యేమియున్నది? దేవిగారియనుమామన్నందున వివేకమహారాజునకు పిజయము నిశ్చయమని నేనెఱుఁగుదును.

విష్ణు —బిడ్డా.

క. ఖనధర్మపక్షబలమున

ననివార్యంబుగ లభించు నభ్యుదయంబు?

విను మట్లయ్యను, సుహృదుల

మనసెపుడు సపాయశంక మఱిమఱిపూన్.

అంతేకాక శ్రద్ధ యింతతడవు రాకుండుట మనస్సునకు సరిదేహము పుట్టించుచున్నది.

శ్రద్ధ—(సమీపమునకుఁబోయి) భగవతీ! ప్రణమిల్లుచున్నాను.

విష్ణు —శ్రద్ధా! నీవు తేమముతో వచ్చితివా?

TEL. 1840

శ్రీధర్—దేవిగారు యనుగ్రహమువలన.

కాంత—అమ్మా ! పరీక్షయిము చేయుచున్నాను.

శ్రీధర్—పుత్ర ! నన్నా బంగనము చేసికొమ్ము.

కాంత—(పట్టిని కంగిలించుకొనుచున్నది)

శ్రీధర్—బిడ్డా! పిన్నిభక్తి ప్రవిప్రసాదముచేత మునిజనమనూనివాసమునబొందుము.

పిన్ని—అక్కడ నేమిజరిగింది;

శ్రీధర్—దేవిగానికి బ్రతికూలముగాఁబ్రుంర్తించువారికిఁ దగినట్లు జరిగినది.

పిన్ని—అది సవిష్టరముగాఁ జెప్పము.

శ్రీధర్—దేవీ ! అనధికంపుము దేవీ యట్లాదికేశవాలయమునండి పెడలఁగానే తనహుటలవృత్తులు గొం వెను విడిచి నూర్చుడు ప్రకాశించుచుండగా విజయా భూమివారూముమానా నేక పరవీరబహుభుసింహనాదబధితిదగలంబును సతతరథ తుర గల్గరత్నభూరభువనోదయంబునందొచ్చునద్యపురజనటలాంతరితభాస్కరబంబునుబ్రబ లతరకర్ణిహారోస్థాలనోన్మూలమదకరింపిసిఁధూరసంధ్యాయమనవశదిశంబును బ్రళ యజాధిభిద్వందీపణంబును నగు వారియొక్కయు మనయొక్కయు శైశ్వసాగరము నన్నధము యున్నప్పుడు వివేకమహామోహముహారాజుకవికు శైయాయిక దన్వయంబుగాఁ జరిగెను. అతఁడ పోయి మహామోహముతో నెట్లనియ—

మ. నను, విష్ణులయొక్క కాననదీపాన్నిధ్యభక్తాంతరం

గనివారంబు ల్లిజిగి, మేచ్చిమహా కంఠ భృత్యనందంబుతో ?

చితున్నన, గరిహలదారతిభవత్సర్వాంగ ధారాక్షుత

ఘనరక్తంబులు త్రాగఁ గూతికడునకిల్ మ్రింగు మీమాంసమల్.

విష్ణు—తరువాత లిరువార.

శ్రీధర్—దేవీ ! తరువాతఁ గోపముచేత వికటలలాటతటతాండవిశ్రభుకుటియై మహామోహుడు—“ఈదుర్నయపరిపాకఫలము వివేకప్రేత మనభవించునుగాక!” అని పలికి, తానే మొట్టమొదటఁ బాపంఁగాగనబృంపములను బాపందశాస్త్రసహితముగా యుద్ధముచకుఁ బురికొల్పెను. ఈలోపల మనవైష్ణవులునునందు,

గీ. వేదవేదాంగతతు ఒపవేదసమితి

స్మృతిపురాణేలిహాసాదు లెలమిఁ గొలువఁ

జందరిసమకాంతితో నరస్వతి, సరోజ

కర యగుదు నిల్చె నాకస్మికముగవచ్చి.

పిన్ని—తదనంతరము.

శ్రద్ధ—దేవీ ! అప్పుడు జైన్లవలెనే సారాదులయిన సర్వాగమబృందములును సరస్వతీదేవి సకాశమానసు విచ్చేను.

విష్ణు—అటుతరువాత.

శ్రద్ధ—తదనంతరమున—

కా. వేద్యమీమాంస, సరస్వతీసతిపురోవీధిన్ రణోత్సాహయ్యై,

హృషికుఖ్యస్థితి న్యాయకాపిలమహాభాష్యాదిసద్గ్రంథ

స్తోమంబు లొక్కొక్కంగ ధర్మగుణియై, శుద్ధాముత న్యాయవో

ర్భిమాకారిణి నిల్చె, దుష్కరణిన్, వేదత్రయీశిత్రయ్యై.

కాంతి—స్వభావప్రతిపక్షము లయినయాగమన్యాయశాస్త్రబృందము లొక్కటిగాఁ గలియుట యెట్లు సంభవించినది ?

శ్రద్ధ—పుత్రీ !

క. ఇతరేతరైశ్చైవమునన్

సతము మెలఁగు నేకవంశజాతులు తమకున్

క్షీతిలోపల నవమానం

చిత్తులచేఁ గల్గుచోట నేకముకారే ?

వేదప్రమాణము లయినతమకు లొలోపల విరోధమున్నను, ఐదసంరక్షణముకొఱకును నాస్తికపక్షాధిక్షేపణముకొఱకును శాస్త్రసంఘముల కైకమత్యము కలుగును. అగమముముదాయములొ సహితము విరోధము తత్త్వవిచారులకుఁ గానరాదు. ఎట్లన—

కా. శాంతం బద్వయ మవ్యయం బజము శశ్వద్భ్రష్కా మాతత్త్వము

శ్రాంతం బాగమపంక్తిచే సగుణతన్ బ్రహ్మచ్యుతేశాఖ్యలన్

వంతోప్పన్ బహుధా స్తుతింపగలుగున్ ? నానాగమశ్రేణి సం

క్రాంతంబౌ మొకబ్రహ్మమందునె, సముద్రంబందు నేణున్ బలెన్.

విష్ణు—తరువాత ? తరువాత ?

శ్రద్ధ—దేవీ ! తరువాత నిరువాగునందును నిరంతరశరనికరధారాసంపాతోపదర్శితద్వంద్వ లగుకరితురగరధపదాతులకును సుభయపక్షయోధజనులకును సంకులసమరంబు సంపాప్తమయ్యెను. అప్పుడు,

మ. ప్రవహించె న్నదు లసత్సోయములుఁ, గ్రీవ్యస్ఫారపరికంబులున్,

వివిధోద్యద్ధ నకంకరంక నివహాభిలావకీణకాంబులున్,

నవనారాచవిభిన్నపాస్తిగ్నిశీణాభ్రష్టజేగోల్లస

ద్దవళచ్ఛ్రసమూహాహంసములు వైతద్యుద్ధరంగంబునన్.

తమహాదాహిణసంగ్రామంబున ధృఢ బరాహరపక్షిఁగోధిశ్వముచేతఁ బాపందాగమ
ద్భిందమును ముందుంచుకొని వచ్చినలోకాయితకతంత్రసముదాయ మమోన్మన్యవైశ్య
విమదకాశముచేత విఃస్వపుయ్యెను; అనంతరము పాపందాగమజాము నిర్మూలనగుట
చేతసదాగమసాగరప్రవాహముచేతఁ గొట్టుకొనిపోయెను. తదనంతరము సాగతాగమ
నముదాయములుసింఘగాంధారమగి ధాంగపారశీకవంగకళింగాది మైశ్చప్రాయశేశము
లబ్రువేఁచెను. పాపండుదిగంబరకాపాలికాద్యాగమనంచయంబులుపామరబహుళంబు
లైన పాంఛాలమాళనాభిరావత్తసాగరానూపదేశములయందు నిగూఢముగా సంచరించు
చున్నవి; న్యాయాద్యనుగతయైన మీమాంసచేత గాఢప్రహరజ్వలరీకృతమువైన నా
స్తికతరక్తసమూహంబులు తమయాగమసందోహంబులు పోయినదారిచే పోయినవి.

విష్ణు—అటుతరువాత,

శ్రీధ—అటుతరువాత నష్టవిచారునిచేతఁ గాముఁడుహతుఁడైనాఁడు; తమ
చేతఁ గ్రోధపాయస్యహింసాదులు హింసింపఁబడినాఁడు; సంతోషునిచేత లాభత్సన్ఘా
దైన్యానృతవాద వైశున్యస్తేయపరిగ్రాహులు నిగ్రహింపఁబడినారు; అననూయచేత
మత్సరుఁడు జఘంఘఁబడినాఁడు; పరోత్కృష్టకానంభావనునిచేత ముందుఁడుసరిహంపఁ
బడినాఁడు; పరగుణాధిక్యునిచేత మానుఁడు ఖండింపఁబడినాఁడు.

విష్ణు—(హర్షముతో)చక్కఁగాజరిగినది. ఇకమహామోహానికథయేమయినది?

శ్రీధ—దేవీ! మహామోహుఁడు యోగవిఘ్నసహితుఁడయి యెక్కడనో
యడఁగి యుండుటచేత నాతనిజాడ తెలియరాకున్నది.

విష్ణు—అట్లయినచో మహాన్ఢశేషమింకనునిలిచియేయున్నది. అతఁడుపరివార
ణీయుఁడు. ఎట్లన—

క. పరమాదరపరుఁ డగుచునో,

స్థిరసంపదఁ గోరుశేషముషీమంతుం డెం

దరిశేష మగ్ని శేషము

గురుతరముణ శేష ముంచఁగూడదుసుమ్మీ.

ఇక మనస్సుయొక్క వృత్తాంతమేమి ?

శ్రీధ—దేవీ! పుత్రపౌత్రాది మరణజాతశోకాశేషముచేత నాతఁడును బ్రాణ
త్యాగము చేయనిశ్చయించుకొన్నాఁడు.

విష్ణు—(చిటునవ్వునవ్వి) ఇదియంతయు నిట్లయ్యెనేని మనము కృతార్థతను
బొందినారము; పురుషుఁడును బరమానందమును బొందును. అయిననుదురాత్ముఁడయిన
యతఁడు ప్రాణత్యాగ మేలచేసికొనును?

శ్రీధర్—ఓ పనిపట్టేది ప్రేమోదయముకొలుగు గృహీతపంకజ్జ్వరా లయమున్నందున నతఁ డీవిధముగా శరీరముతోఁ జిరకాలముండఁడు.

విష్ణు—అనుఁగూఁ! వైరాగ్యోపేత్తి కొలుగు వైరాగికిఁబ్రస సరస్వతిని నేనాశని కడకుఁ బంపెదను.

(అంతలును నిష్క్రమించుచున్నారు.)

ఇది ప్రసంగము.

(అప్పుడు మనస్సునకు సంకల్పమును ప్రసక్తిమొదలుపెట్టెను.)

మన—(కన్నీటితో) హా! సుత్రీమూలా! ఎక్కడనుఁదోయివారి! ఒక్కసారి మీప్రియదర్శనమిండు. ఓకోరి కుమారులారా! రాగద్వేష బాధ మాన మాస్మిన్నులారా! నన్ను గొఱివించుకొందు. నానంగమునుఁజేల్చుచున్నవి. అయ్యో! అయ్యో! నా వృద్ధుడను నయియున్న నన్నొక్కడయిన నాదంపద్యే ? నామూలముగదా కన్యకలారా, మీరెందుఁబోయినారు, అలాహింసాస్పృహనుఁజేసి కోర్కెదారా! మన భాగ్యుడనైన నాకొక్కఁడును దక్కకుండ దైవహితముమిప్పుండఁట నేకకలమునఁ బెట్టెనుకొనిపోయినాఁడు! (లడఁజాలునో)

మ. తనువెల్ల నిష్కవహియట్లుఁమొదలు; బాఁ గాఁచెను నష్టమున;

పెనుపొందించెను దీప్రవేదనల; మెదింపెల్ల వాంఛనకా;

ఘనమోహం బెదఁగూర్చెను; వేరివేసెఁబల్లఁ బోకాఁదెనుక;

మునుమున్ జీవితమున్ గ్రసించెను, వెనన్ తోకబల్లఁబెట్టెటా!

(అంత మూర్ఛిమియైనాఁడు)

సంక—ఓరాబా! తెప్పిటిలుము.

మన—(తెప్పిటిల్లి) ఇట్టియవస్థను బొందియున్నాఁన్ను, దేనివైద్యప్రవృత్తిచేత మోవాపకున్న జేమి?

సంక—(కన్నీరు విడుచుచు) దేవా! ఇంతకునీకుఁ బ్రాశ్నాత్తిదేవి గొక్కటి ? కుటుంబమరణసంభావితోకానరెగ్గవృత్తయ యయి యామె గుండెలుపగిలి పూత నొందినదని విన్నాఁడను.

మన—హా! ప్రియమూలా! నాకొక్కప్రియమయిన ప్రతివచనమేలయియ్యెత్త కటకటా!

ఉ. దేవిలో! నన్నుఁబాసి మును త్రిమృగవేషుఁడు స్వప్నమందునన్
నీ వేడఁజూసియుండుటను నేమృతకల్పుడనైతి నితఁ టిన్;

దైవి చేష్టితంబునను దక్కయియుండియు నీవు, నేడ హా !
జీవముతోడనుండెద ; నిశీ ! యుసుగున్ కిరమున్ దుగంతమున్.

(అని చురల మూర్ఛపోవుచున్నాడు.)

సంక—ఓరాజా ! ఊరికిట్లును, ఊరికిట్లును.

మన—(తేలితెచ్చుకొని) ఇంక నాకు జీవితాశయాలును ఓసంకల్ప ! చితి
పేర్పును ఇప్పుడు నే నేగ్నిప్రవేశమువేత శోకానలము నార్చుకొనియెదను.

(అని సన్నాహపడుచున్నాడు)

[అప్పుడు వ్యాససంస్కృతి ప్రవేశించుచున్నది]

సర—“నభి ! సరస్వతీ ! అపత్యమరణభిన్నుడయియున్న మనస్సు మొక్క
ప్రసాదముకొననయ్యెను. అతనికి వైరాగ్యోత్పత్తి యెట్లుకలుగునో యట్లుచేయుము”
అని భగవాన్ మొన విష్ణుభక్తి భేద నన్ను బంపినది కానిమ్ము. నేనిప్పుడాతని నన్నిధికే
పోయెదను. (నమింపమునకుఁజొచ్చి) వత్సా ! ఈవిధముగా నీవతిహతావము నేల
పొందెదవు ; పదార్థము లనిత్యములని నీకీవఱకుఁ దెలిసినదేకదా ! ఇతిహాసములును,
ఉపాఖ్యానములును, నీవీచరకుఁ జదివినవే.

చ. అరయ వికించి యిందుగింప మురొసురులున్ మునుమాఖ్యులు మృతున్

• భరణియు వాంఛి విచ్చిరగుండు కల్పితాములు బ్రాహ్మన్,

బొనసెద కొర శోకకరమోహము ! నీవయులబుద్ధుకోపమా

స్థిరతనుపంహాతుల్ తెగి నశించినయప్పుడు మాను లేమనన్ ?

కాబట్టి పుట్టినపదార్థములయనిత్యత్వమును భావించుకొమ్ము. నిత్యానిత్యవస్తువర్జిత
యగువానిని శోకింపదు.

గీ. బ్రహ్మమొక్కటియే సత్యవస్తువునగుచు

నితరమెల్ల నికల్పిత మెప్పుడగుచో,

యప్పు డేకత్వమునుజూచు ? నట్టివాని

కక్కడిని మోహశోకింబు లెంచిమాడ ;

మన—భగవతీ ! శోకావేగమాపితమయి యున్న నాహసస్సునం దిప్పుడు వివేక
మృత్యుకే యవకాశములేదు.

సర—వత్సా ! ఇది నే నహదోషము నే నహము సర్వావధములకనున్న యా
మధము ముప్పొగింపమేకదా !

చ. వినియనామంబునఁ ద్లశదుర్విషలతాబీజంబుల న్నాటఁగఁగఁ!

• బయికిన్ నే నహమయాంకురింబు లడకున్ బ్రాగ్నిగర్భంబులై ;

2) అలం బ్రాహ్మణ్య శోకవృక్షములిటుల్ బహ్వర్తి కాభాశీభల్
 పయివారన్ శతముల్ తుహిగ్నిగతి మెల్లంగాల్పు దేహంబులన్

మన—దేవీ ! ఇదియంతయు సత్యమే. అయినను శోకానలదగ్ధుడైన నీవు ప్రబాణములు నిలుపుకొనుటకు శక్తుడను గాకున్నావు. అంత్యకాలమునందు మీ దర్శనమగుట మేలయినది.

సర—ఓయీ ! ఈమాతృహత్యాపయశ్చము మిక్కిలి యాకృత్యము. అంత కాక యాయపకాయలనిమిత్తము నీక్తి వేగిరపాడేల ? అలాచించి చూడుము—

చ. ధరపయి వెన్గ మందిపుడు చారసుతాదిబోధగ్రహంబుచే
 బునుపసుఖాగ్ధమై కలుగఁబోవదు మేలది నీకు నేరికన్ ?
 మరణముమొంది వారిపుడు మగ్ధనిభేద మొనర్తు రార్తిచే ;
 నరు లటులయ్యుఁ గాంతురు ఘనశ్రమ వృద్ధులుగాఁ దదర్శనై.
 ప. కటకట ! వారికై శతులు గారొనొప్పము లేవి యాభువిక ;
 పటుగతి నెన్నికొండ లెగఁబ్రాకరు ; వాఁకేలదాట రెన్నిటికన్ ?
 దటుమన నెన్ని ఘోరవిపినలులు త్రొక్కరు ; విత్తమస్తులన్
 గుటిలవివర్ణవత్త్రిలను తుద్రవనరేశుఁజూడ రెందటికన్ ?

మన—దేవీ ! ఇది నిశ్చయమే అయినను,

క. తనవలనఁ జుట్టి లాలన
 మనయంబును గనుచు మానసునందే రెపుడున్
 మనియెడువారలఁ జాయుట
 తనప్రాణముపోకయట్ల, తలకొల్పు వ్యధన్.

సర—ఎన్నా ! ఈవ్యామోహము మమకార వాసనామూల మయినది.

గీ. ఇంటికొడిని మాఝాల మీడ్చితెచ్చి
 మ్రింగునప్పుడు కలిగెను మేటిశోక
 మెలుకనో పిచ్చుకనో భుజియించునప్పు
 దొధవమి తలంప మమత లేకున్కిఁ గాదె

కాబట్టి సర్వవిధములచేతను సర్వాన్ధబీజమయినమమత్వమును రూపుమాపుప్ర త్యక్షము చేయవలయును. చూడు—

చ. జననమునొందు దేహమున జంతువు రెన్నియొ వర్త్యకొటికన్ !
 తనవుననుండి యత్నమునఁ దాను వెలార్చునునందుఁ బెక్కిటిక !
 వినుమిఁక నందు బిడ్డలని పేరిడి కొన్నిటికన్ , దదర్శమై
 దినమును గర్భవేదన నిజదేహము ? లోకముమూల మునుకన్ ?

మన—దేవీ! అది యట్లేయగునగా! అయినను మమత్వగ్రాంథి దురుచ్ఛేదమునది. కాబట్టి యీసంగతిని దేవిగారు ధృఢముగా మనసునం దుంచుకొనవలెనని

క. నిరతాభ్యాస దృఢీకృత

పరమస్నేహహృదయాత్మ పరిగుభింత ని

స్థూరమమతాపాశం భే

వెరవున నేయతురు నయలు ఛిడిపిండుకొనన్.

నర—వత్సా! పదార్థములయొక్క యనిత్యతాభావనకు మమత్వచ్ఛేదనమునకుఁ బ్రథమోపాయము.

మ. చనలేదెబహుకోట్లు నీకిటు మహాసంసారమర దరిదతో

జనముల్ తిండులు తాత లాత్మభవులున్ జాయల్ పితృభ్రష్టకున్?

వినునుట్లొట, సుహృత్తులెల్లఁబుడమిన్ విద్యుత్ప్రకాశాభజి

వసులందిం దలస్థానిని మద్యో. భాస్వత్సుఖం బందుమా.

మన—భగవతీ! నీప్రసాదమునలనఁ సావ్యామోహము పోయినది. కాని,

గీ. త్వస్మృఖశశాంకదీధితప్రభవమైన

విర్యలోపదేశాచ్యుత నిర్ఘరమున

క్షాంతం బయుక్తఃకురల సాస్వారిత మకట!

మలినమయ్యెడు శ్లోకోక్కు లలముకతన.

కాబట్టి భగవతీ! ఈతడియారనిశోకస్థిములు మానుట కేదైన మందుఁ గలదోమన యానతియ్యి.

నర—వత్సా! దాని నీవఱకు మును లుపదేశించియే యున్నాడు.

గీ. బాణపోతంబు లేకయె ప్రభవమొంది

భీక రాద్ద్రౌపియై మర్మభేదులైన

గాఢశోకప్రహరసంఘాతములకు

నరయఁగ నచ్చింతయే పడమాపధంబు.

మన—భగవతీ! అదిసత్యమే. అయినను జిత్రము దుర్వారమయినది. ఎట్లనె.

గీ. ఒక్కచింతను మరలింప, నోలిమదిని

గదిసిదింతాపరంపరల్ కప్పివేయుఁ;

బల్మఱును వాతీధూతాభ్రపటల మడరి

యిందుబింబంబుఁగప్పి మాయించునట్లు,

నర—చిత్రమున కీవికార మున్నదే. అట్లనె, జిత్రము నొకకొంతనినయినను

నందుఁ బ్రవేశ శిట్టవలయును.

మన—భగవతీ! ఆశాంతివిషయముతో ప్రసాదింపుము.

సర—వత్సా—అది రహస్యమైనది. అయినను శోకాగ్ని కుపదేశిండుటచో
వోసములేదు,

చ. స్థిరమతి నీలనీరధరదేహుని శ్రీహరినొండె, గామసం
హయవజ్రాభింధుని నాహరునొండె చలంపు; లేనిచో,

నిరతిని శ్రష్టవేళ వలినీటికొలండును బోలె నాత్మ న

ప్వరము నింస్త శోకమును బ్రహ్మముఁ జొన్ని భజింపు నిర్వృత్తిన్.

మన—(అలోచించి నిట్టూర్పుతో) సర్వవిధములనేలను నేను దేవిగారిచేత
రక్షింపఁబడినాఁడను. (అని పాదములమీఁదఁబడుచున్నాఁడు.)

సర—వత్సా! నీ హృదయమిప్పటి నుపదేశక్షమమయినది. కాబట్టి నీమనః
యొకటికూడ నుపదేశించెదను.

మ. జనకుండో సుతుండో సఖుండో తనవుంబాలింప, ధీకూన్య వి
ముగ్ధున శోకాగ్నిదహింతురెంతయు నుమ్ము లోకగుకొం చొక్కట
కన సంసార విసారమును శమసౌఖ్యంబుల గనం దెంచుచున్
ఘనధీమంతుల కావియోగవయమే కల్గిదు వైరాగ్యమున్.

[అప్పుడు వైరాగ్యుడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

వైరా—(అలోచించి)

మ. నవనీలోత్పల శోమలద్భవముకన్నన్ సూక్ష్మకూత్వక్కు నూ
నవదేహంబులపై విధాన్పడిల్లు నింక న్ముఖకున్నన్, సదా
స్రవదస్రాంబువిమిశ్రమాంసవిసర గ్రాసాగతధ్వాంక్షుగ్న
ద్రవ్యకళ్యానములన్ మరల్పఁగను సాధ్యంబౌనె యెవ్వారికిన్?

మతియును,

మ. తటిదామాలము కల్మిజాలము; రుబోద్యక్తేహమ ద్దేహముల్ ;
స్ఫుటసంభోగరిసంబు లంతవిరగంబుల్; లోకముల్ శోకముల్ ;
ఘటితాంధర్థనము న్మహానిధనముల్; వామ ల్విసత్సీమ, ల
క్కట! యల్లియ్యు! జంతు రాత్మనిరతు గ్గాక్షికుపంథిన్ జనుల్,

సర—వత్సా! ఇదే వైరాగ్యుడు నీదగ్గఱకువచ్చుచున్నాఁడు. ఈతనిని గా
వింపుము.

మన—నాపుత్రుడు వైరాగ్యుడా?

వైరా—(సమీపముకుబోయి) అయ్యా! వేసునమ స్కారము చేయుచున్నాను.

మన—సత్సా! పుట్టగానే నీవునన్ను విడచిపోతివి. నన్ను శాంగిలించుకొమ్ము.

వైరా—(అలింగనము చేయుచున్నాడు.)

మన—పుత్రా! నిన్ను జూచుటవలననే నాశోకావేశము ప్రకాంతమయినది.

వైరా—సత్యం! ఇక్కడ శోకావేశమున కనకాశమెక్కడనున్నది?

ఉ. దారినిబాంధు, లేటివరదక్కు దురుకాంక్షయు, లాకసనంబున్.

వారిదముల్. సముద్రమున నావికులున్! వడిఁగూడిపాయు న

ట్లారయఁ దల్లిదొడ్డులును నాత్మజులున్ సఖులున్ సహోదరుల్

చేరుదుఁ బాముచుండు టిది సిద్ధము; ప్రాజ్ఞు! కేడ శోకముల్?

మన—(అనందముతో) దేవి! నాకుమారుఁడు చెప్పినదియధార్థమే

చ. అలననయావనల్ లలన, లాయశినాదలసత్కుజసజం,

బలనపమల్లికాసురభిశానికాదళముల్, తలంప ని

ర్మలసువివేకమోర్జితమంబగు మన్మతి కిప్పు డెందనూ

వుల జలమట్లు మిథ్యలయి పాల్పటి తోచెనుఁ దొంటివన్నియున్.

సర—సత్సా! ఇదియంతయు సత్యమేయనినను గృహస్థుఁడాశ్రమధర్మమును విడిచి మహాతాపకాలమయిన నుండఁగూడదు. కాబట్టి నేడు మొదలుకొని నిష్పత్తి దేవమే నీకు సహధర్మచారణి కాఁగలదు.

మన—(లజ్జతో) దేవియాజ్ఞను బద్ధుఁడను.

సర—శమనమనంకోపాను లయిన పుత్రులు నీమహారములు చేయుదురు ; యమనియమానులు మంత్రులగుదురు ; వివేకుఁడును నీయనుగ్రహమువలన నే యుపనిష ద్దేవికోడఁగూడ యారాజ్యసుఖ మనుభవించునుగాక ! మైత్రీ మొదలైననీతోఁ బ్పట్టువులు నలువును నీయనుగ్రహముకొఱప భగవతిమైన విష్ణుభక్తి దేవితేతఁ బంపఁ బడినారు. వారినిఁ బ్రసాదపూర్వకముగా నంగీకరింపుము.

మన—దేవి యాజ్ఞాసించినట్లు చేసెదను. మీయాజ్ఞలనన్నిటినిశిరసావహించి నాఁడను. (అనిహర్షముతోఁ బాదప్రణామము చేయుచున్నాడు.)

సర—ఈయమనియమాసనప్రాణాయామాదులును జిరంజీవివైన నీచేనాదర్శ పుట్వకముగాఁ జూడఁదగినవారు. వీరితోఁగూడి నీవుసామ్రాజ్య మధిస్థింపుము. నీవు స్వాస్థ్యమును బొందినప్పుడు జీవాత్ముఁడును దనప్రకృతిని బొందును.

మ. రవిబింబంబు పయోధివీచులబలెన్, బ్రహ్మాంబోకిం డయ్యా సం

భవనాశాదులు పొంది తోఁచు బహుతన్ ద్వ్యంగతిన్ వృక్షులన్ ;

దిరుటన్ వృత్తు లడంచి, నీవిక నిపున్తిం గూడితే, నాత్మమున్,
రవిబింబం బురుదగ్గణంబుననలెన్, హస్తేకతాచక్రం బగున్.

కానిమ్మ. జ్ఞాతుల కుదకప్రదానము చేయుటకొఱస మనము పడికి బోవుదము.
మన—దేవి నెలవిచ్చినట్లు చేయదము.

[అందఱును నిష్క్రమించుచున్నారు.]

ప షాంక ము.

[అప్పుడు కాంతి ప్రవేశించుచున్నది.]

కాంతి—పుత్రీ ! నీకంతయుఁ దెలిసినదేకదా?

చ. కొడుకులు పంచతం గవంగ గూఢముగాఁ జని మోహుఁడేదనో
యాడఁగుటచే విరక్తుఁడయి యల్లచునన్న ప్రికారతి నొందఁగా,
వడిగను గ్లేశపరిచికిము పోయుటచేఁ బురుషుండు మెక్కటన్,
గడుకొని తత్త బోధమునఁ గాంక్షఁబొందునల్లయొప్పుడున్.

కాబట్టి నీవితత్త్వరితముగా నుపనిషద్దేవి ననునయింది నాసేముఖముననుఁ దీసికొనిరమ్మ.
అని వివేకమహారాజు గారు నాతో నెలవిచ్చిపోయి. (చూచి) ఇదిగోతనలొందా నేదో
సంతోషముతో నాలోచించుకొనుచు నాతల్లి యీవంకి నే ఎచ్చుచున్నది.

[అంతట శ్రీధ్ర ప్రవేశించుచున్నది]

శ్రీధ్ర—దీనా! రాజకుల మారోగ్యమును బొందఁగాఁజూచి యిప్పుడెగదా
చిరకాలమునకు నాకన్న లమృతరసపూర్ణము లయినవి.

గీ. కలిగె ఖలనిగ్రహము రాజకులమునందున్;
బూజ్యులైరి శమాదిసత్పుగుఱులెల్ల ?
జీవులెల్లను వశ్యులై నేవచేయ,
నెసఁగుచున్నారు సర్వలోకేశ్వరుండు.

కాంతి—(చేరబోయి)అమ్మా! నీవులు చురసి యేమియోలోచించుచున్నావు!

శ్రీధ్ర—విడ్డా! రాజకుల మారోగ్యమును బొందఁగా జూచి చిరకాలమునకిప్పు
డుగదా నాకన్న లమృతరసపూర్ణము లయినవి.

గీ. కలిగ భుగ్రహము రాజకులమునందుఁ
బూజ్యులై శిమాదిసత్పురుషులెల్ల;
జీవులెల్లను వక్కులై నేవచేయ,
నెసగుచున్నాఁడు సర్వలోకేశ్వరుండు.

(అని మగలఁ పఠించుచున్నది.)

శాంతి—ఇప్పుడు మనస్సువిషయమున స్వామియైనపురుషాప్రకర్తనమెట్లున్నది?

శ్రీధ—వక్కునివిషయమునను నిగ్రహ్యాని విషయమునను నెట్లుండవలయునో యెట్లున్నది.

శాంతి—అట్లున, స్వామియే సామ్రాజ్యము నలకరించునా యేమి?

శ్రీధ—దానికి సందేహమేమి? అత్యనుభవము చేసినయెడల, స్వామియే స్వామియై సమర్థును నగును.

శాంతి—ఇక జీవేశ్వరునకు నామయం దెట్టియనుగ్రహము గలదు?

శ్రీధ—నిగ్రహమనిచెప్పవలెను. అయిగహమెట్లుశక్యమగును? పురుషుడిప్పుడు సర్వావస్థాభూత యునినయీమాకు న్యూథా నిగ్రహ్యురాలని తెలఁగుచున్నాఁడు.

శాంతి—అట్లయినపక్షమున, రాజకులముయొక్క స్థితి యిప్పుడెట్లున్నది?

శ్రీధ—వినుము. పురుషునకు—

శా. నిత్యానిత్యవిమర్శ యిచ్చసతి; సన్నిహితుడు వైరాగ్యుఁడై

త్యాగ్యంశాగ్రహితుల్ యమాదులు; సహాయాపుల్లమాద్యుత్తమల్?

మైత్ర్యదు ల్పరిచారికల్; సహచరీమిత్రల్ల మోక్షేచ్ఛ; దు

ష్టాన్య ల్మోహమనుశ్చముఖ్యరిపు లుచ్చేద్య ల్బలాత్కరతే.

శాంతి—ఇతే ధగ్గునియెడల స్వామి కట్టి పీఠికలదు?

శ్రీధ—ఘృతీ! వైరాగ్యసన్నికర్ష మయినది మొదలుకొని స్వామియిహపర కలభాగములయందు నితాంతమును విరిగిపడయియే యున్నాఁడు. అందుచేతనే ఇతఁడు

గీ. నరకహేతువో పాపంబునకును బోలె,

నశ్వర మని పుణ్యఫలంబునకును వెఱచు;

శుద్ధనిస్కామతను జేయునుకృతకర్మ

మునకు నెట్టులో తా నియ్యకొనును నుండు.

ఘ్న స్వామి యాత్మైకనిష్ఠుడయి యుండుట క్షుప్తపెట్టి ధర్ముడు తాను గృతకృష్ణుఁ
మనఁజేంచుకొని తనకుఁదానే తనవ్యాపారమును పదలుకొన్నవాడయ్యెను.

కాంతి—అస్పృశు యోగవిఘ్నములను వెంటఁగొని మహామోహముఁ దదృశ్యుఁడయ్యెనే, వారివృత్తాంత మేమి ?

శ్రద్ధ—పుత్రీ ! అట్టిమరనస్థును బొందినవాఁడయ్యెను మహామోహహతకుఁడు స్వామి మోసపుచ్చుటకయి మఱుమతి యనువిద్యతోడఁగూడ యోగవిఘ్నములను బంపెను. స్వామి వారియందుఁ దగులుకొన్నయెడల, వివేకుఁ డుపనిషచ్చులంత నెఱచు జేయకుండునని వానియభిప్రాయము.

కాంతి—జౌరా ! తరువాత ! తరువాత ?

శ్రద్ధ—తరువాత వారుపోయి స్వామికికయ్యెఁగ్రహానికివిద్యను జూపిరి. వాఁ యొకయత్యాశ్చర్యకరరూపమును జూపి సంధ్రమముతో నెట్లనిరి. ఓస్వామి !

అచ్చ. ఆచిరముగా నిలిండు విను నబ్రహ్మకా శతయోజనధ్వజం

ప్రదురముదేయు మున్విననిభారత పేదపురాణ గాధలన్ ;

రవనయొనర్చు శుద్ధపదరమ్యత స్వేచ్ఛను గావ్యేత్తాస్త్రమున్

ఖచరగతిం జరించును జగంబుల ; టేరుమణిస్థలుల్గునన్.

అతఁడు మధునుతీవిద్యచేతఁ గల్పింపఁబడిన ప్రదేశమును జేరఁగా, స్థానాభిమానదేవత లాశ పుట్టునట్లుగా నిట్లనిరి:—అయ్యా ! ఇందుఁగూరుచుండుము ; ఇక్కడజీవనమరణ ములు లేవు ? ఈప్రదేశము సహజసుందర మయినది? వివిధవీణాసనేపలావణ్యగతులును బుణ్యమఱులును మంగళార్ఘ్యవిశృంభకపాణులును బ్రణయకృత్యచతురలును నగువిద్యా భరకాంతలు వీరె నీయొద్దనున్నారు. కాబట్టి యెటురమ్ము.

గీ. కనః సికతిస్థలములు కలుగునమల,

ఘనజనునలు వశోరురౌ కమలముఖుల,

మరకతదళనృదువనాళి, బొరయు మీపు

శ్రీణ్యనముపార్జితాభిలభోగములను.

కాంతి—అటుపిమ్మట ?

శ్రద్ధ—పుత్రీ ! ఆమాటలువిని మాయ యిదీ శ్లాఘ్యమయినదని చెప్పెను;మన స్సనుమోదించెను. సంకల్పఁడును బ్రోత్సహపఱిచెను. స్వామి యంగీకారమార్గమును బొందివ్రవానివలె నుండెను.

కాంతి—(భేదముతో) అయ్యో ! స్వామి మరలసంసారబాగురలోఁ దగులుకొ మచున్నాఁడు.

శ్రద్ధ—లేదు. లేదు.

కాంతి—ఆవల నేమిజరిగినది

శ్రద్ధ—అప్పుడు పార్శ్వమునైన తక్కువగు వారినందఱిని గోరకావేశకనా యితలోచనఁడయి చూచి, స్వామినిగూర్చి యిట్లనియె:—“ఓస్వామి ! విషయా మిషాగ్రాసాభిలాషలును సభాప్రతారణఘోర్తబగులును నైన వీరిట్లు నిన్ను మరల దుశ్చ హ్న విషయాగ్ని జ్వాలలయందుఁ బడఁద్రోయుమండఁగాఁ దెలిసికొలెకున్నాఁజేమి ?

భవసాగరముం దాటఁగ

నవలీలం బ్రాప్త మైనయలయోగతరన్

దవుల విడనాడి జేస నిపు

డవగాహన మేల చేసె దంగారనదిన్?

శాంతి—అటుతరువాత ?

శ్రద్ధ—అప్పుడాతనిమాటవిని, విషయసుఖములకు నమస్కార'మనిపలికి, పురుషుడు మధుమతిని దిరస్కారము చేసెను.

శాంతి—మేలు ! మేలు ! నీవిప్పుడెక్కడకు బయలుదేరినావు ?

శ్రద్ధ—“నేను వివేకునిఁ జూడఁగోరుచున్నాను. కాబట్టి నీవాతనిని శీఘ్ర ముగాఁ గొనిరమ్ము.” అని స్వామి నాకాజ్ఞయిచ్చెను. కాబట్టి నేనిప్పుడు మహారాజా సన్నిధికి బయలుదేరినాను.

శాంతి—నాకును మహారాజుగా రుపనిషద్దేవిని దీసికొనిరమ్మని యాజ్ఞయిచ్చి పొదు. ఔఁగాక ! మనము స్వామినియోగమును నెఱవేర్చుము.

(అని రిద్దఱును నిష్క్రమించుచు న్నార.)

ఇది ప్రవేశకము.

[అప్పుడు పురుషుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

పురు—(అలోచించి హామయతో) ఓహో ! ఏమి యావిష్కరణ క్తి దేవిమాహాత్మ్యము ; ఆమెయనగ్రహముచేత నేన—

మ. వడిఁగ్లేశోర్ము లశీక్రమించి, మమతావర్తంబులన్ దాటితిన్ ;

గడకున్ మిత్రకళత్రబంధుచుకరగ్రాహంబులం దోలెతిన్ ?

జెడఁగా నార్చితిఁ గోధబాడబిభిన్ ; దృష్టాంతల్ లెండితిన్ ;

గడు సంసారసముద్రతీర మిపు డేఁ గంటిన్ సమీక్షింపఁగన్.

[అంతట నుపనిషద్దేవియు శాంతియుఁ బ్రవేశించుచున్నారు.]

ఉప—సఖీ ! అట్లు నిర్గయఁడయి యుండినభర్త యొక్క-ముఖమును నేనెటు

చూడగలను ? అతనిచేతనేను, చిరకాలము పరధారవలె విడిచిపెట్టబడి యేకాకిని నయి యుంటిని.

శాంతి—దేవీ ! ఆవిధముగా నాపదలపాలయినభర్తగారి నేనిందించెదవు ?

ఉప—సఖీ ! ఇట్లుచెప్పెను నీ వప్పుటివాకవ్వదిశను జూడలేదు వినుము—

చ. అటు ! వివేకుఁ డట్లు విధియత్నమునకు నను దన్వనర్చుటన్,

సకలఖలుల్ కుబుద్ధిమెయి నకు దమదాసిగఁజేయ నీడ్వఁగా

శకటములై ముఱుప్పడల జంకిచెడఁ గరకంకదానకుల్ ;

ప్రకట శిరోమణులైనఁగ లాగుటచేఁ దెగఁ గేశపాశముల

శాంతి—సఖీ ! ఇది యంతయు నానుహామోహుని దుష్టాశ్రితియు. ఇంగుభర్త గారి యపరాధ మేదియు లేదు. వానిచేతనే మనస్సు కామాదల ద్వారమున మోహ పెట్టబడుటచే వివేకుఁడు నిన్నుండి దూరము చేయబడినాఁడు. ఇట్లు విపేక్ష జయిన నిజవల్లభునిసమయము ప్రశీషింపి యుండుట కుల్కస్త్రీలకు సైన్యకశీలము కాబట్టి నీవునచ్చి దర్శనముచేతను త్రియాలాపముచేతను భర్తను సంభాషింపుము. ఇప్పుడు శత్రులు హతముచేయబడినారు. నీమనోరథములు సంతృప్తములయినవి.

ఉప—సఖీ ! నేనిప్పుడిది వచ్చినప్పుడు నాకూతురైనగీతాదేవి రహస్యముగా “స్వామియైన పురుషుఁడును భర్తయు నిన్నడిగినప్రశ్నలు” కుర్తములు చెప్పి నీవు వారిని సంభాషింపవలయును ; తమ్ములమునఁ బ్రబోధోత్పత్తి కాఁగలదు.” అనిచెప్పి వది. నేనెట్లు గురుజనులముందు ప్రాగల్భ్యమును జూపగలను ?

శాంతి—దేవీ ! భగవతియైన గీతాదేవియొక్క యీవాక్యమునకు విచారింపఁబని లేదు. ఈయర్థము వేదగవతియైనదిష్టు భక్తిదేవి వివేకస్వామితోడఁ జెప్పినది. కాబట్టి వచ్చిభర్తను, ఆదిత్యును, నీవర్ధనముచేత సన్మానింపుము.

ఉప—ప్రియసఖి చెప్పినట్లు చేసెదను. (అని ముందున ననుచునున్నది.)

[అప్పుడు వివేకమహారాజును శ్రీధర్ముఁ బ్రవేశిండుచున్నారు.]

వివే—ఓసత్సా! శ్రద్ధా! శాంతి నాశ్రమ రాజ్యైవయంపనిన త్కాంతినుజూడునా?

శ్రద్ధ—దేవా ! మీయాజ్ఞను దలఁచాత్పిప్సామునశాంతి యామె నెట్లు మాడ కుండును ?

వివే—ఎక్కడఁజూడును ?

శ్రద్ధ—దేవా ! మందరపర్వతమునందు మధుసూధనాలయములో నామెత్కె బిద్వాభయముచేతగీతాదేవిమఱుగు చొచ్చియున్నదనియీవలకీనిను భక్తి దేవిచెప్పినది.

వివే—తరిగివిన్ను కేల బయలుపడెను ?

శ్రీధర్—దేవా ! ఈసంగతి మీకామెయే వివరముగాఁ జెప్పగలదు. కాబట్టి దేవరవారు విచ్చేయుఁడు, ఇదే పురుషుడు మీయాగమనమునే తలఁచుకొనుదు నొంటిగా నున్నవారగు.

వివే—(చేతులకుఁబోయి) స్వామీ ! అభివాదము చేయుచున్నాను.

పురు—నన్నా ! ఈశిష్టాచారము ప్రవ్రవవిరుద్ధమయినది. జ్ఞానవృద్ధుఁడవైననీజే నాకుఁబోదానముచేతఁ బితృభావమును బొందుతివి ఎట్లన—

గీ. మొన్న ధర్మమార్గము తప్పి భూమిసురులు
లెనయులను వేడికొని రల్లవారి చూప ;
శిష్యులఁగ వారిజ్ఞానముచే గ్రహించి,
సుతులు సుతులార ! వినుడని, కితల ననిరి.

కాబట్టి నీవును మాయెడలఁ బితృత్వముచేత వర్తింపవలయును. ఆదియేధర్మము

శాంతి—దేవీ ! ఇదే వివేకముఁడఁ బురుషుఁడొంటిగా నున్నాఁడు. సన్నిధికిఁ బోము.

ఉప—(సమీపమునకుఁ బోవుచున్నది.)

శాంతి—స్వామీ ! ఉపనిషద్దేవి యిదిగో మీపాదవందనము చేయవచ్చియున్నది

పురు—అట్లుకాదు. అట్లుకాదు. తత్త్వానబోధోపాయముచేత నీమెయే నాకు మాత్ర. కాబట్టి నేనే యీవికు సమస్కరింపవలెను. అంతేకాక,

క. జన కి దేవీతి గలదు

ననుగ్రహముఁ జూపుటందునంతరవెల్యో ;

జనని భవభంభములఁ గడు

దేవమను ; బంధముల దేవి విశిషిండుఁగనునో.

ఉప—(వివేకుని జూచి నమస్కరించి దూరముగాఁ గూరుచున్నది.)

పురు—అమ్మా ! నీవింతవఱకును దినము లెట్లుగడపితివో చెప్పము.

ఉప—స్వామీ !

ఉ. పుచ్చితఁ బెక్కునాళ్ళు ఘనమూర్ఖులతోడను నేమతంబులన్,

రచ్చల, కూఁజ్చిదేవభవనంబుల, వృద్ధవచస్రసంగతిన్.

పురు—నాటి వాడు నీచేతఁ దత్త్వమునేమైనఁ జెలికికొన్నారా ?

ఉప—లేదు. లేదు. వారు—

మచ్చిక బ్రావిణాంగనలమాటలకట్లు గ్రహింపకర్థమున్,

తెచ్చుక నన్నదుక్తులను స్వేచ్ఛ నొనర్చి రవార్థకల్పనన్.

వారికి నానాకారవిచారమునని ప్రయోజన మంతయుఁ గేవలపరధనగ్రహణార్థమే.

పురు—తరువాత ? తరువాత ?

ఉప—తరువాత నేనొక చోట

చ. పరిపూర్ణాజ్యోహూన్మగాజనమిద్యహ్నిప్రవోపేత యై,

వరసో మేష్టిపశుప్రభృత్యురమశ్నిత్రాతోష్ణసత్వాన్వయై,

నిరతప్రాప్తకర్మకాండబహుధానిష్ఠసూగ్ధిన్యై,

సరసం గ్రున్మరుయజ్ఞవిద్యం బౌడగాంచం గంటి మ్గాంబునన్.

పురు—అటుతరువాత ?

ఉప—తరువాతఁ బుస్తకభారవాహిని యైవయామెను నాతత్త్విమేమయినఁ దెలిసి యుండునని యెంచి నేనామెసన్నిధిని గొన్నిదినములు గడపవలెనని తలఁచితిని.

పురు—తదనంతరము ?

ఉప—తదనంతరము నేనామె సమీపమునకుఁబోగా, “ఓసుమంగలీ! నీకొరికయేమి ?” అనియామె నన్నడిగెను. “అమ్మ ! నేనిప్పుడనాధనము యున్నదనినీ కాబట్టి నీమొద్దనుండఁగోరుచున్నాను.” అని నేను జెప్పితిని.

పురు—అటుపిమ్మట ?

ఉప—అటుపిమ్మట “ఓసుమంగలీ ! నీవుచేయుప్పనియేమి ?” అనియామె నన్నడిగెను.

పురు—అటువెనుక ?

ఉప—అప్పుడు నేనిట్లంటిని—

చ. ఎవ్వనిగో జగంబు జనియించి రమించి లయించు, నీజగం

నెవ్వనికాంతిచే వెలుగు, నెవ్వనితేజము సన్నుభోజ్యలం,

దెవ్వనిగల్చి ద్వైతతమమేగిఁ బునర్భర మొందఁజెప్పుడున్

నెవ్వడిఁ బుణ్య, లాపుగుఱు నిత్యుని శాంతు స్తుతింతు నక్రియన్.

అంతట *యజ్ఞవిద్య యాలోచించి యిట్లనీయెను—

గీ. అక్రియుడగు వాఁ డీశ్వరుండగుట యెట్లు ?

సత్క్రియలుగాని విస్తువిచారబుద్ధి

యరయ భవబంధనాశనకరము గాదు;

జనుడు భవనాశకరకర్మ లాసరఁ జేసి

వతారశతంబు శాంతుఁడైబతుకఁగోరు.

కాబట్టి నేనిప్పుడు జేకొనటకులకు బ్రయోజనము లేదని తలచెదను. అదాననూ నీవు కృష్ణయు భోక్తయునుగు పురుషుని బ్రస్తుతియుమఁ గోంతకాలమిచ్చటవసితిపఁగోరెడు పక్షమున నాకాక్షేపమేమియు లేదు.”

అచే—అహా ! ఏమి ధూమాంధకారశ్యామలితనాన యయిన యజ్ఞవిద్య యొక్క దుష్ప్రజ్ఞత్వము ! ఆమెయొక్క కారముగాఁ గుత్కరముచేతఁ జెడిపోయినది తప్పరా. సహజముగ నచేతనంబు జడమునైన లోహము

మృహిని జుంబకోపంబుమందటం జలించు న

ట్లహాహా ! మాయయున్ సృజింపు నభిరామములను ని

స్పృహత విశ్వసాక్షియైన యాశుకృష్టి చేరెదన్.

కాబట్టి తమోంధు లయినవారిదృష్టి యావిధముగా నే యందును. అజ్ఞానసంభవ మయిన సంసారమును గర్మలచేత నశింపఁ జేయఁ గోరెడయజ్ఞవిద్య నిశ్చయముగా గాఢాంధకారమును సహిత ముంధకారముచేతఁ బోగొట్టబూనును. ఎట్లన—

గీ నశ్వరములు నజ్ఞానజన్యములు నైన

యేడులాకంబులఁ బ్రకాశ మెవఁడొనర్చు

నతనిఁ భొందును విబుధాళి వృత్తినిగెలిచి;

యితర మెట్లెఱుఁగు భవముక్తి హేతునరణి.

పురు—తరువాత ? తరువాత ?

ఉప—తరువాత యజ్ఞవిద్య మరల నాలొచించి, “ఓసభీ ! నీవిచ్చటనూడూడు నలన గుర్బుద్ధిగ్రస్తులయిననాశిష్యాలు కర్మలయం దాదరములేగ్గినవారగుదురు. కాబట్టి ఓతల్లీ ! నీవు నాయందనుగ్రహించి న్నియచ్చవచ్చిన దేశమునకు విజయం చేయుము.” అనెను

పురు—పిమ్మట ?

ఉప—పిమ్మట నేనామెను విడిచి బయలుదేరితిని.

పురు—అటుతరువాత ?

ఉప—తరువాత కర్మకాండనవాచరి యొకమీమాంస నామఁ గనబడినది. ఆ

మీమాంస—

చ. కర మధికారయోగ్యముగఁ గర్మముల నిర్వహించి మించి, సు

స్థిరముగఁ గారవంబున శ్రుతిప్రమాఖపబలప్రమాణముల్

వరుసను వెంటనంటి కొలుకన్, సువిచిత్రతరంగయుక్తయై,

పగఁగఁ గృతోపదేశమయి భాష్ట్రనయ్యుతిదేశరాజతోన్

పురు—అనంతరము,

ఉప—అనంతరము నేనామెను పోషించు పూర్వమున నే నాశ్రయమును నేడితిని. అప్పు డామెయు “జనుమంటి ! నీవు నెయిదువారేవి?” అని అడుగెడిది. అంతట నేను దొంగిటివలెనే “ఎక్కడో జగంబు జనియించి నమించి లయించు” మొదలు గాగల వాక్యమును జెప్పితిని.

పురు—అవు ?

ఉప—అవల మీమారన పూర్వమున నున్నాను. అప్పు డామెను పోషించు పూర్వమున నే నాశ్రయమును నేడితిని. అప్పు డామెయు “జనుమంటి ! నీవు నెయిదువారేవి?” అని అడుగెడిది. అంతట నేను దొంగిటివలెనే “ఎక్కడో జగంబు జనియించి నమించి లయించు” మొదలు గాగల వాక్యమును జెప్పితిని. అప్పు డామెయు “జనుమంటి ! నీవు నెయిదువారేవి?” అని అడుగెడిది. అంతట నేను దొంగిటివలెనే “ఎక్కడో జగంబు జనియించి నమించి లయించు” మొదలు గాగల వాక్యమును జెప్పితిని. అప్పు డామెయు “జనుమంటి ! నీవు నెయిదువారేవి?” అని అడుగెడిది. అంతట నేను దొంగిటివలెనే “ఎక్కడో జగంబు జనియించి నమించి లయించు” మొదలు గాగల వాక్యమును జెప్పితిని.

చ. ఒకఁడుకనున్ జగత్త్రియన్, రెండఁడు మామామంత్రియన్;

నొకఁడినుఁ గర్మజాలఘన్, నొకఁడు తన్మయవాలఘన్;

మొకఁడు శరీరుల న్నడుపు, రెండఁడు కర్మగుల న్నడుపుడొ ;

నికను విసంగుడొవరము నెల్లగుఁ జెప్పఁగఁ గర్మభక్తి గావన్.

వివే—(హర్షముతో) మేలు ! నుమాతస్వామి ! మేలు ! నీవు మంచిసజ్జఁ గలవాడవు. నీవు దీర్ఘాయుష్షుంతుడవుకమ్మ.

క. హవాసులఁ జెలువను నా

విహగంబులు రెండు నేకస్యక్షమె చేయన్ ;

విహగమొకటి తిను ఫలముల ;

నహహ ! రెండవది తినక యాలొకిరమన్.

పురు—తరువాత ?

ఉప—తరువాత నేను మీమాంసనంద సెలవుగెళిని వెడలితిని.

పురు—అటుతరువాత ?

ఉప—అటుతరువాత నేను శిష్యులు పలువుండ చేత నుపాస్యమునదైన తర్క-

మ. తేనెపు నివ్వకవిశేష మో; నొకతేనెపొడించునో విశండాదృతిన్
 లలి జాతిచ్చనిగ్రహిడికనుహస్యానూలేనో జల్పముల్ ;
 పెలుచిన్ వాకొనూ బూరుపప్రస్థానిసంశ్లేషంబు లొక్కర్లు. సం
 భ్రులచే నెన్నుచు దత్త్యముల్ మహావహంకారాదస్థంబులన్.
 పురు—తరువాత ? తరువాత ?

ఉపో—పూర్వీతి నే నేనును వారి సమాసమునకు బోయి, వారడిగినమీదట
 “ఎవ్వనిలో జగంబు జనియించి రమించి లయించు” ఇత్యాదివాక్యములచేత మనుపటి
 యట్లే శాకార్యమును జెప్పితిని. అప్పుడు వారు నన్ను బ్రహ్మక్షముగాఁ బరిహసించి
 “ఓహోచాలులారా! విశ్వము పరమాణువులవలనఁ గలుగుచున్నది. ఈశ్వరఁడు నిమిత్త
 కారణము” అనిపలికిరి. అందికొక తె కోపముతో “ఓసిపాపాత్ములారా! ఈశ్వరునే
 సవికారునిఁజేసి వినాశధర్మము నాపాదించుచున్నావేమి?” అనెను మఱియొక తె
 ఒసీ ! అశ్వోత్పత్తి ప్రకృతీవలనఁగలిగినది పలికెను.

వివే—ఓహో ! అర్థవిద్య లెందుర్మియు ! ఘటాదికమువలెనే ప్రమేయ
 జాతము సర్వమును గార్యమనిసహిత మింతమృత్రిము తెలిసికొనఁజాలకున్నాము. పర
 మాణువులును బ్రహ్మతీయును నుపాదాన కారణము లనటయు నుపేక్షణీయమే.

మ. జలచంద్రులై సంతరిక్షనగరశ్వేంద్రజాలంబు ల
 ట్లలవిశ్వంబును మిథ్య, మేయమును గార్కంబౌట సాద్యంతతన్ ;
 కలుగుకొ క్కుక్తిని వెండియుట్లు కనుగొనం దెవ్వఁడన్గామిన్ ;
 పొలియున్ ప్రక్రుణ బన్నగభ్రమవలెన్ బోధోదయపొందిచేన్.

ఇక వికారశంకయు ముగ్ధవధూమానస విలసిల్లిమే. ఎల్లన—

ఉ. శాంతము నిర్మూంబును నజంబు ననంతము నిష్కలంబు నౌ
 సంతతతేజ మీభువనంభవమందు వికార మిందు నే ?

కాంతిని నల్లగల్గు నగంగలనుబ్బులచాలు పుట్టుచో,
 నింతయు నాకసంబు నహియించునె తాను వికారలేశమున్

పురు—సాధు! సాధు ! ప్రజ్ఞావంతుడవయినయినీవిమర్శనము దెందదు
 నానంద పెట్టుచున్నది. (ఉపనిషద్దేవినిగూర్చి) తదనంతరము ?

ఉప—తదనంతరము వారందఱును మండిపడి, “ఓహో ! విశ్వభ్రులయమునేత
 ముక్తి కలుగునని ప్రేలుచు, నాస్తికమాగ్ధము నవలంబించుచున్న దీనిశబ్దప్రతి బంధింప
 వలెను” అని యందఱును ససరంభముగా నన్ను నిగ్రహించుట కద్దుకట్టెడిది.

పురు—(భయముతో) ఆపయిని

ఉప—అయ్యేని నేను మిక్కిలి స్వరితముగా బహు దండకారణ్యములో
 తిండితిని. అంతిమమందగిరికి సమీపమున గట్టబడిన మధుసూదనాలయము దేవుని
 ఉ. బాహుళ్యమునకు నానకులు గిన్నమువేసిరి రాలరట్నముల్ ;

దోహతులతో తోమణి దొంగిల చెరిచి కేశపాశముల్ ;

దేహలిఁ దారహారములు విరిచి, హరించెరి కట్టుబట్టుముల్ ;

పురు—తరువాత ? తరువాత ?

ఉప—అప్పుడు నేనాలయములోనుండి వెనలిరచ్చి గదాదోలులైన పురు
 షుల నతిస్పృహముగా మోదంగా కీర్తిత యరికలును నిగరితములను బాటి
 విడి—(హర్షముతో) పూజ్యులవయిన నిన్నులొమింపవారిని విశ్వ
 మైన భగవానులను తమింపఁడుగదా ?

పురు—తరువాత ? తరువాత ?

ఉప—జేహనుతూల, నరకమునైతేకేగ, నీతశ్చక్రములు నొచ్చిరిన్
 అక్కడ నానూతులైన నీతాదేవి పొరచ్చినన్ముఁజూచి, నింభియమునో
 అమ్మా !” అని కొనిరించుకొని తూట మండలంబునైను. అప్పుడామ నాన్ముఁజూ
 చిని, “అమ్మా ! నీవు మున్నగునా భగవంతును బొందఁబోను, విభిన్నములన్నియు
 తాలినిగాఁ జేసి యధేష్టుగా నానుబంధులయి చరింతుకోవారి నీశ్వరుడే
 చును. అట్టివారినినొచ్చి భగవంతులను గీతలయందు—

గీ. అట్టివారుల బావుల నిధులగుల ..

దేవయన్తులఁ ద్రోచునను దీపగతిని

సంతతము నేను సంసారమునందుల

లోన నొక్కట నాన నొనరులందె

అనెను.

పురు—(సకాతుకముగా) ఏమి ! అయిత్వము దెలియి నీయమగ్రహా
 చరిసికొను గోరుచున్నాను.

ఉప—(కోపించినదానివలె) నీవును తన్నుఁదాఁచెరిసికోరక యం
 బ్రత్యుత్తర మిచ్చుచున్నాఁడో నాకొకటి.

పురు—(హర్షముతో) ఏమి ! నీనే యాపరమేశ్వరుడనా ?

ఉప—అవును.

గీ. పరులు నీకంటె నాదే నాదే నాదే నాదే ..

కన్యకా నాయకే రోచ దతనికంటే,
 రంభలరంభం సూర్యులరంభం పగిది.

పురు—(వివేకితో) దేవా! ఈ కేవిచ్చినను, నేనీ యుగమును ఎక్కడగా
 హరించ లేకున్నాను.

క. భిన్నున్ సుకరీరావ
 చ్చిన్ను భోమరాభిన్నుఁడైమ్మగ నమ్మన్
 నన్ను లెచేయమ నీయమ,
 యున్నవా! సత్యసర్వవ్రాణ దునిగన్.

నిజే—పదార్థవిజ్ఞానము లేకపోవుటవలన నీ కీవాక్యాగ్రము బోధపడలేదు.

పురు—అదేనాను బోధపడుటను మీమహాయము నెరియ్యలెను.

నిజే—ఇదిగో చెప్పుచున్నాను—

మ. కడు నీయమమృతాత్మకముగని, యహంకారండు గానందు నే
 ప్పుడు జన్మము నడచి, తత్త్వముతిం బ్రకాశి కానిందువే
 న్నడకం దత్త్వమనేల సంస్కరణ, కన్పట్టన్ భవోద్యత్తమం .
 బడగన్ పొంతను స్వప్రకాశ మగుత్యజ్యోతి హృత్కృతన్.

పురు—(అనం. ముతో విన్నయ్యము నాటాదిండుకొనుచున్నాడు.)

[అనండు నిదిధ్యానముచే ప్రవేశించుచున్నాడు.]

నిజే—“నాకాభిప్రాయమును నీవు వివేకితో నున్నయుపనిషద్దేవికి నిగూఢ
 ముగా బోధింపునని యును. నీవు పురుషునితోఁ బ్రవేశింపవలెను” అని భగవత్ప్రయోన
 ద్దేవు భక్తిచేసి నాకాంతిచ్చినది. (చూచి) ఇదిగోదేవి వివేకపురుషు లతోడఁగూడి
 యుపనిషదే యున్నా ఆమె సన్నిధికిఁ బోయెదను. (చేరుకనుబోయి యుపనిష
 ద్దేవితో జనాంతికముగా) అమ్మా! “దేవతలు సంకల్పకూల్య సంభవులు. నీవు గర్భ
 యును ధరించియున్నావని నేను మోగధ్యానముచేతఁ దెలిసికొన్నాను. ప్రాసక్తి
 మ్మిక విద్యయును కన్యాయాఁ బ్రబోధచంద్రుఁడును నీగర్భమువదిచున్నారు. అందు
 లద్యను సంకల్పణవిద్య చేత మునునందు సంక్రమింపఁజేసి, ప్రబోధచంద్రునియందు
 నికి సమీపించి, నీవు వివేకితోడఁగూడ నాయుత్తమ రావలసివది.” అని విష్ణు భక్తి
 దేవోయాజ్ఞయిచ్చినది.

ఉప—దేవి యావేలించినట్లు చేసెదను. (అని వివేకితోడ నిగూఢమున
 మున్నది.)

నిజే—(పురుషు నితోఁ బ్రవేశించుచున్నాడు.)

పురు—(ధ్యానము నటిచి) యున్నాను.

(నేపథ్యమునందు) ఆశ్చర్యము! ఆశ్చర్యము!

మ. ఉరుకాంతిచక్రటలన్ దికావళుల విద్యుల్లీల వెల్లిపుడున్,

ఖరదీప్తాస్థివికాలమా మనసువక్షంబుచ్చిపోఁ బుట్టి, త

త్పరివారంబును మోహుని న్మోఁవి, విద్యాకన్య నోడ్తోఁగో

వరయై పోయె; బ్రబోధచంద్రుఁడును దా జన్మించె జీవుఁడన.

[అప్పుడు ప్రబోధచంద్రుఁడు ప్రవేశించుచున్నాడు.]

ప్రబో—ఉ. న్యూత మొ, న్యూత మొ, నుతీయపాశ్చాత మొ, యపసారిశంబో, సం

భూతవిలాపితంబో, హృత మొ, యనుతర్కములేక, యేని సం

జాతముచేఁ బ్రపంచము వెసం జెడునో సహజస్రీకాశలీ

నాతతరూపమై, యుమహాత్ముఁడ నేను బ్రబోధచంద్రుఁడన్.

(ముందుకు నడిచి) ఇతఁడే పురుషుఁడు. ఈతఁడే నా పురుషుఁడనై పోయెదను. (సమీపించి)

జేవా! ప్రబోధచంద్రుఁడను నేను నరస్కారము చేయుచున్నాను.

పురు—(అహోదమునో) వత్సా! రమ్మ. నన్నుఁ గొఁగిలిందుకొమ్ము.

ప్రబో—(అలింగనము చేయుచున్నాడు.)

పురు—(ఆనందమునో) ఓహో! ఇప్పుడు విఘాతాదిమిరజాతమయి ప్రభాతము

పంజీతమయినది !

చ. ఒకటఁ బ్రబోధచంద్రమహితోవయ హటనుజేసి యియ్యెడన్

బ్రకటనికల్పనిత్రయును బ్రస్ఫుటమోహితమంబుఁ బాయఁగాఁ,

జకచక నేనె శ్రద్ధ మతి కాంతి విజేక శనుంబు లాదిగా

సకలజగన్మయుండుయి యొసంగనువిష్ణు నుగా స్ఫురించెడున్.

సర్వవిధములచేతను నేను విష్ణు భక్తి జేసి ప్రసాదములఁగృతకృత్యుఁడ నయినాఁడను.

జేటి వేల్పుడు—

చ. విడిచి సమస్తసంగములు, వేడక విశ్వములూని జేదియున్,

గడలనొ మూలలంకొ ఘటాంక్షయొనర్పక సంచరించుచున్,

మడిపడికోపమున్ భయము శోకము మోహము నుజ్జగించి, యి

ప్పుడె మునినైతి కాంతి భృశముం గని, రాత్రియె నిల్చుతావుగన్.

[అంతట విష్ణు భక్తి జేసి ప్రవేశించుచున్నది.]

విష్ణు—(హర్షమునో సమీపించి) శమితారాతివైయన్న నిన్నిప్పుడు చూచు

